

T. C.

Temsilciler Meclisi

TUTANAK DERGİSİ

Kırk beşinci Birleşim

14 . 4 . 1961 Cuma

İçindekiler

	Sayfa		Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	218	mâzeretine binaen 12 gün izin verilmesi	
2. — Gelen kâğıtlar	218	hakkında Başkanlık tezkeresi (3/58)	219
3. — Yoklama	219	c) Sanayi Bakanlığında istifa eden	
4. — Başkanlığın Genel Kurula sunuş- ları	219	Şahap Kocatoğlu'nun istifasının kabulü ile, Sanayi Bakanlığında Maliye Bakanı Ke- mal Kurdaş'ın vekâleten tayinine dair Devlet Başkanlığı tezkeresi (3/60)	253
a) Vazife ile yurt dışına giden Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç'ın avde- tine kadar kendisine, Çalışma Bakanı Ca- hit Talas'ın vekillik edeceğine dair Devlet Başkanlığı tezkeresi (3/59)	219	5. — Görüşülen işler	219
b) Üyeden Ahmet Sırrı Hocaoğlu'na		a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasa ta- sarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	219:
			238,238 :253,253 :266

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu Birleşimde üç oturum yapan Genel Kurulda;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının 20 - 25 nei maddeleri üzerinde görüşüldü. Nazara alınan önergelerle komisyona verilen 24 neü maddeden gayrı diğér maddeler kabul edildi.

14 Nisan 1961 Cuma günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan

Başkanvekili

İbrahim Senil

Kâtip

Şahap Kitapçı

Kâtip

Rifat Çini

Sorular

Yazılı soru

Temsilciler Meclisi Üyesi Sait Erdinç'in, Van'ın Çatak ilçesinde vukubulan depremden zarar görenlere ne gibi yardım yapıldığına dair yazılı soru önergesi, İmar ve İskân Bakanlığına gönderilmiştir. (7/22)

2. — GELEN KÂĞITLAR

Tasarı

1. — Cemâl Fındık'a vatani hizmet tertibinden maaş tahsisine dair kanun tasarısı (1/107) (Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyona)

2. — 1111 sayılı Askerlik Kanununun 35 nei maddesine bir fıkra ve bu kanuna bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı (1/109) (Millî Eğitim ve Millî Savunma komisyonlarına)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10,00

BAŞKAN — Kâzım Orbay

KÂTIPLER : Şahap Kitapçı, Oktay Ekşi

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapıyoruz.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz.

A — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

a) *Vazife ile yurt dışına giden Millî Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç'ın avdetine kadar kendisine, Çalışma Bakanı Cahit Talas'ın vekillik edeceğine dair Devlet Başkanlığı tezkeresi (3/59)*

BAŞKAN — Tezkereyi okuyoruz.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Vazife ile Yurt dışına giden Millî Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç'ın avdetine kadar kendisine, Çalışma Bakanı Cahit Talas'ın vekillik etmesi uygun görülmüştür.

Devlet Başkanı ve Başbakan
Org.

C. Gürsel

BAŞKAN — İttilamıza sunulmuştur.

b) *Üyeden Ahmet Sırrı Hocaoğlu'na mazeretine binaen 12 gün izin verilmesi hakkında Başbakanlık tezkeresi (3/58)*

Genel Kurula

Ahmet Sırrı Hocaoğlu'nun, mazeretine binaen, 17 Nisan 1961 tarihinden itibaren 12 gün izinli sayılması Başkanlık Divanının 13 Nisan 1961 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Keyfiyet yüce tasviplerine arz olunur.

Temsilciler Meclisi Başkanı
Kâzım Orbay

BAŞKAN — İzni oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... İzinliliği kabul edilmiştir.

5. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

a — *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)*

BAŞKAN — Efendim, 26 ncı maddede kalmıştık, o maddeyi okutuyorum.

e) Basın araçlarının korunması.

MADDE 26. — Basımevi ve eklentileri ve basın araçları, suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa,, zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen arkadaş var mı? Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... 26 ncı madde aynen kabul edilmiştir.

f) Basın dışı haberleşme araçlarından faydalanma hakkı.

MADDE 27. — Kişiler ve siyasi partiler, basın dışında kalan haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanunu, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşumunu köstekleyici kısıtlamalar koyamaz.

BAŞKAN — Ratip Tahir Burak.

RATİP TAHİR BURAK — Muhterem arkadaşlarım, maddenin birinci fıkrasına tek bir he-

cenin ilâve edilmesi için Yüksek Huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum. (Kişiler ve siyasi partiler, basın dışında kalan haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir) Tasarıdaki cümle böyle bitiyor. Bundan kişiler ve siyasi partiler ancak basın dışında kalan haberleşme araçlarından faydalanmak hakkına sahiptir mânası çıkabilir. Bu bakımdan bu mahzuru önlemek için «kişiler ve siyasi partiler basın dışında kalan haberleşme ve yayın araçlarından da faydalanır» burada (da) kelimesinin ilâvesini teklif ediyorum. Bu hususta bir önerge takdim ediyorum, kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — İlhan Özdi.

İLHAN ÖZDİL — Sayın arkadaşlar, bu madde daha ziyade radyo ve televizyonla ilgili bâzi haklar getirmektedir. Ben bu konudaki görüşümü 120 nci maddeye saklamakla beraber bâzi komplikasyonları önlemek amacıyla bu maddeye birinci fıkrasına birkaç kelime ilâvesini istiyorum, ki, zaten komisyonun hazırladığı tasarının gerekçesinde de bu kelimeler mevcuttur: (Kamu tüzel kişilerinin elindeki) ibaresi. Böylece birinci fıkra şu şekilde değiştirilmiş olacaktır: (Kişiler ve siyasi partiler, basın dışında kalan kamu tüzel kişileri elindeki haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir.) Biliyorsunuz telekomünikasyon vasıtaları çeşitli kayıtlara tâbidir. Buraya bu kayıt konmazsa ileride bâzi müşküller karşımıza çıkabilir.

BAŞKAN — Başka söz istiyen var mı? Buyurun Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Efendim, 27 nci maddedeki hak düşüncüyü serbestçe yaymak ve aynı zamanda haber alma hürriyetlerinin bir neticesidir. Fikir matbuat ile yayılır ve haber matbuattan alınır. Bu hal 22 nci madde ile tanzim edilmiştir. Matbuat dışında kalan bâzi vasıtalar vardır ki, bunlarla haber alınabildiği gibi düşünce ve kanaat da yayılabilir. Bunlar radyo ile televizyondur. Komisyonun tasarındaki gerekçesi okunursa bu maddede kasdedilen araçların radyo ile televizyon olduğu açıkça anlaşılır.

Maddede haberleşme araçlarından bahsolunuyor. Haberleşme sözü Türkçede müşarekat ifade eder. İki kimse tarafından karşılıklı ve beraberce yapılan bir işi ifade eder. Döğüşme, anlaşma ve saire gibi. Haberleşme iki kimse-

nin karşılıklı olarak haber teati etmeleri mânasına gelir. O halde haberleşme vasıtaları iki kimsenin karşılıklı olarak birbirlerine haber göndermelerine müsait bulunan vasıtalar mânasına gelmek lâzımgelir. Meselâ telefon ve telgraf böyle araçlardır.

Halbuki maddede bir kimsenin tek taraflı olarak haber alması ve yine tek taraflı olarak fikir ve düşüncesini yayması bahis mevzuu olduğuna göre (haberleşme araçları) tâbiri maddenin mevzuunu ifade edememekte ve bu mevzuun dışına çıkmaktadır.

Yarın öbürgün her hangi bir iktidarın bu (haberleşme araçları) sözünden istifade ederek ve telefon ve telgraf gibi vasıtaları maddenin şümulünde olduğunu iddia ederek bunlardan istifadeyi tahdide kalkışması mümkündür. «komşumuz bu ay 10 telefon konuşması yapmış, sizin 20 yapmanız hakkaniyet esaslarına uygun değildir» diyebilecektir. (Haberleşme araçları) sözünün maddeden çıkarılması ve bunun yerine (haber alma araçları) tâbirinin konulması, uzak da olsa, böyle bir ihtimali önlemek bakımından daha uygun olur kanaatindeyim.

Diğer taraftan birbirinden ayrı iki husus maddede yekdiğerine karıştırılmışdır. Haber alma başka ve fikir ve kanaatlerini radyo veya televizyon ile yayma başkadır. Radyo veya televizyondan haber alma araçları evlerimizdeki alıcı radyo ve televizyon cihazıdır. Elinde bu cihazlardan bir tane bulunan herkez dilediği istasyondan haber alır. Bu keyfiyetin demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine dayanılarak tahdidi düşünülemez. Halbuki madde öyle yazılmıştır ki, kabul edilen tahdit bu hale de saridir. Şu hale göre «komşunun radyosu üç lâmbalı iken sen beş lâmbalı radyo kullanamazsın» denilebilecektir. Bu ise haber alma hürriyeti ve maddenin ruhu ile kabili telif değildir. Fakat fikir ve kanaati radyo veya televizyon ile yaymaya gelince, iş değişir. Herkesin elinde bir radyo veya televizyon yayıcısı yoktur ki, fikrini bununla yapabilsin. Bunlar bizim memleketimizde Devlet tarafından işletilir ve inhisar altındadır. Fikrini bu cihazlarla yaymak istiyen bir kimse veya bir siyasi parti bizzarur Devlete başvurmak mecburiyetindedir. Bu halde Devletin bu kabul

müracaatçılar arasında, görüldüğü gibi, keyfi bir tefrik yapmaması ve demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine göre evvelden tesbit edilmiş umumi kaidelere göre bunları istasyonlardan istifade ettirmesi icabeder. Görülüyor ki, demokratik esaslar ve hakkaniyet ölçüleri bu son safhada aranacaktır.

Madde bu hususları birbirine karıştırdığı için iyi kaleme alınmış sayılamaz. Bu hususları birbirinden tefrik edecek şekilde maddenin tekrar yazılması icabeder kanaatindeyim.

Bendeniz takrir vermiyeceğim. Çünkü takrir verirsem maddenin böyle kalması tehlikesi vardır. Komisyon düşünsün. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yoktur, söz Komisyonundur.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Pek muhterem arkadaşlarım, evvelâ Ratip Tahir Burak arkadaşımızın teklifi üzerine bir cümle ile duracağım : Arkadaşımızın buyurdıkları gibi buraya bir «de» kelimesi ilâve edemeyiz. O zaman, sanki basından da fertlerin istediği gibi faydalanma hakkının mevcudolduğu mânası çıkar. Halbuki, düzeltme ve cevap hakkı dışında, fertlerin özel basından faydalanma hakları mevcut değildir. Basın alanında hürriyet tanıdık. Basın dışı vasıtalar, yani radyo ve televizyon alanlarında ise, fertlere tam bir hürriyet sağlanmasına imkân yoktur. Hiç değilse biz memleketimizde, diğer demokratik memleketlerin çoğunluğuna da uygun olarak, böyle bir hürriyeti henüz tanımadık. Buna karşılık, bu vasitalardan fertlerin demokratik esaslara ve adelet kaidelerine uygun olarak faydalanması imkânını tanıdık. Görülüyor ki, basınla arada esaslı bir fark var. Benim bu mâruzatımın...

Burak arkadaşımı tatmin edeceğini sanıyorum.

İkincisi, İlhan Özdil arkadaşımızın teklifinde belirttiği görüş, bizim kastedtiğimiz mânayla aynıdır. Biraz önceki mâruzatımda da ifade ettiğim gibi, «Devlet elindeki basın dışı haberleşme vasıtalarından faydalanma» terimi, yanlış anlamalara sebebiyet veriyorsa, maddeye kendilerinin teklif ettikleri tâbirin konmasına komisyon muarız değildir. Şayet Yüksek Heyetiniz kabul ederse, biz de aynen iltihak ederiz.

Esat Çağa arkadaşımıza bir noktayı arz etmek isterim. Bu tâbir hukuk literatürüne, ba-

sın hukuku alanındaki kitaplara yerleşmiştir. «Radyo, televizyon ve diğer araçlar» m hepsine şâmil olmak üzere, enternasyonal sözleşmelerde umumiyetle «Basın dışı haberleşme araçları» tâbiri kullanılmaktadır. Bu yerleşmiş bir tâbirdir. Hattâ bu tâbiri, İstanbul'daki Komisyonun çalışmaları esnasında basınla ilgili maddeleri hazırlayan altkomisyonda, bilhassa basın hukuku alanında ihtisas sahibi olan hukuk hocaları ısrarla teklif ettiler. Bu itibarla arkadaşlarımız endişe etmesinler. Madde, arz ettiğimiz ilâve ile kabule şayandır.

BAŞKAN — Önergeleri okutuyorum :

«Yüksek Başkanlığa

27 nci maddeye tek hecelik bir ilâve teklif ediyorum. Bu suretle maddenin ilk cümlesi şu şekilde olacaktır.

Ratip Tahir Burak

Kişiler ve siyasi partiler, basın dışında kalan haberleşme ve yayın araçlarından da faydalanma hakkına sahiptir.»

«Sayın Başkanlığa

Sözlü olarak açıkladığım sebeplerden ötürü 27 nci maddenin ilk cümlesine gerekcede de kullanılan «Kamu tüzel kişileri elindeki» ibaresinin eklenmesiyle cümlenin maddeye aşağıdaki şekilde girmesini, saygılarımla teklif ederim.

İlhan Özdil

Madde 27. — Kişiler ve siyasi partiler basın dışında kalan kamu tüzel kişileri elindeki haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir.»

BAŞKAN — Ratip Tahir Burak, önergeniz üzerinde konuşmak ister misiniz?

RATİP TAHİR BURAK — Müzakerelerin uzamaması bakımından vazgeçiyorum. Yalnız komisyonunda bir fikri sabit vardır : Maddeleri ve kararları sanki bir nassı katı'dır, asla değiştirilemez. Müzakerelerin fazla uzamaması için geri alıyorum. Şu iş bir an evvel bitsin.

BAŞKAN — İlhan Özdil'in önergesine komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Bunu gramer bakımından başka bir yere koymak mümkündür. Takdir Yüksek Heyetindir.

BAŞKAN — İlhan Özdiil'in önergesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Efendim; (kalan) kelimesinden sonra kamu ve tüzel kişilerin ilâvesine aidolan önerge kabul edilmiş bulunduğuna göre bu ilâve ile birlikte maddeyi yeniden okutacağım.

Bir önerge daha var, okuyoruz :

«Yüksek Başkanlığa

27 nei maddenin ikinci cümlesinin aşağıdaki şekilde tesbitini arz ve teklif ederim.

Bu faydalanmanın şartları ve usulleri demokratik esaslara, hakaniyet ölçülerine ve eşitlik anlayışına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Bedrettin Tuncel»

BAŞKAN — Bu önerge hakkında komisyonun bir görüşü var mı?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MÜAMMER AKSOY — Katılmıyoruz, efendim.

BAŞKAN — Önergeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmemiştir.

27 nei maddenin komisyonca düzenlenen son şeklini okuyoruz.

f) Basın dışı haberleşme araçlarından faydalanma hakkı

MADDE 27. — Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşumunu köstekleyici kayıtlamalar koyamaz.

BAŞKAN — Maddeyi oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

VIII. Toplantı hak ve hürriyetleri

a) Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı

MADDE 28. — Herkes, önceden izin almaksızın, silâhsız ve saldırsız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir.

Bu hak, ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir. Kanun, toplantının veya gösteri yürüyüşünün yapılmasını ve yönetimini güçleştirici, maksadını engelleyici ve etkisini azaltıcı kayıtlamalar koyamaz.

BAŞKAN — Sayın Fahri Belen.

FAHRİ BELEN — Muhterem arkadaşlarım, tasarıda toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenlenmesi kanuna bırakılmakla beraber, kanunun toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılmasını güçleştirmemesi de önemle ele alınmıştır, bu bakımdan modern anayasalara uygundur. Ancak, arkadaşlar, bizde idare heyecanlara, ifrata kapıldığından silâh kullanılması ve müessif hâdiselere meydan verilmesi muhtemeldir. Bu bakımdan bu maddeye kısa bir cümlenin eklenmesini istiyorum :

«Silâhsız ve saldırsız topluluklara karşı ateş açılmaz.»

Muhterem arkadaşlarım; böyle bir hüküm modern anayasaların hiçbirinde yoktur, fakat biz çok müessif hâdiselere şahid olduğumuz için bunu eklememizde her halde fayda olur kanaatindeyim. Yakın zamanda cereyan eden hâdiseler hepinizin malûmudur. Burada bir noktayı da ilâve etmek isterim. Bundan elli sene evvel meşhur İngiliz yazarı Wels, İngiliz Hükümetine şöyle bir ihtarda bulunmuştur : «İngiliz müstemlekelerinde silâhsız topluluklara karşı gelişigüzel ateş açılması, İmparatorluğun başını yiecektir.»

Aynı ihtarları biz de eski iktidara yapmıştık. Arkadaşlar, benim bu cümlede öğrenmek istediğim şeyler vardır. Teklifimin bâzı mahzurları ileri sürülebilir. Burada böyle bir hüküm konursa, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ifrata götürülebilir, bu yüzden memleketin huzur ve sükûnu bozulur. Esasen demin de arz ettiğim gibi, dünyanın hiçbir Anayasasında böyle bir hüküm yoktur, denebilir.

Arkadaşlar, bunun faydaları hakkında yüksek huzurunuzda söyleyeceğim çok şey vardır. Fakat, bunları açıklamaya zamanımız yok. Yalnız, bir nokta üzerinde duracağım.

Klâsik hak ve hürriyetlere birçok yenilerinin eklendiği yüksek malûmunuzdur. Bunlar arasında, korkudan korunma hürriyeti de vardır. Fakat, insanlık bunu meydana koyduğu halde, hâlâ müeyyidesini bulamamıştır. İç ve dış tehlikelere mâruz kalan bir millet ne kadar müsait şartlar içinde olursa olsun, onu hiçbir alanda maddi ve mânevi kalkınmasına imkân yoktur.

BAŞKAN — Sayın Fahri Belen, bir dakikanız var efendim.

FAHRİ BELEN (Devamla) — Evet, vakit müsait değil.

Arkadaşlar, arz ettiğim hükmü koymakla can emniyetini koruyan yeni bir müeyyide vaz'etmiş olacağız. Böylece dünyaya yeni bir asalet ve necabet ananesi getireceğiz. Biz de silâhsız topluluklara ateş açılmamak gibi bir hükmü bu teminatı tarsin edeceğiz. Bu bakımdan bu teklifimin kabul edileceği ümidini taşıyorum.

BAŞKAN — Sayın Ahmet Bilgin.

AHMET BİLGİN — Muhterem arkadaşlar; istibdat zamanının İctimaatı Umumiye Kanunu ile toplantılarımızı yaparken devri sabık bunu bize çok görerek son çıkardığı Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile bizlere neler çektiğini burada tekrara lüzum görmüyorum. Yeni Anayasamızda Anayasa Komisyonumuzun halen bize sunduğu 28 nci madde karşısında duyduğum heyecanı cidden tarif edemem. Bu hususta tedvin ettikleri bu madde dolayısıyla huzurunuzda kendilerine teşekkürü borç bilirim. Yalnız bu maddenin birinci paragrafındaki hükmü müphem ve noksan bulmaktayım, şöyle ki : «Herkes, önceden izin almaksızın, silâhsız ve saldırsız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir» deniyor. Buradaki toplantı kelimesi müphemdir.

Toplantılar iki çeşit olur : Birisi açık hava toplantısı, diğeri kapalı yer toplantısı. Baktım, gerekçede de bir sarahat yok. Bunun tasrih edilmesi lâzımdır. Eğer bu sarahat olursa, madde çok mükemmeldir. Komisyon bu hususta ne diyor, bilemiyorum. Bu hususu temin için bir de önerge takdim ediyorum, kabulünü istirham ederim, cümleminize teşekkür ederim.

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı, efendim? (Oya oya sesleri) Komisyon söz istiyor, buyurun.

(Oya oya sesleri)

Söz, Komisyonun efendim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım, mâruzatım kısa olacaktır. İki teklif var. Takdir buyurursunuz ki, bu hususta Komisyonun fikrini arz etmek zorundayız.

Arkadaşlar, Sayın Fahri Belen'in, hassasiyetine gayet tabiidir ki aynen katılırız. Bu memlekette ne kadar mâsum topluluklar üzerine ateş

açılmış, açılabilmiştir. Talebelere kurşun atılmıştır.

Fakat, bu gibi topluluklarla hiçbir ilgisi olmayan başka türlü toplulukları da düşününüz; ve farzediniz ki, 10 bin kişi toplanıp, yürüyor, bir silâh fabrikasını işgal ediyor. Mühimmat fabrikasından içeriye giriyor, yerleşiyor. Bir on bin kişi radyo evini, bir on bin kişi Cumhurbaşkanlığını işgal ediyor. İcabında bunlara, maksatlarına ve tutumlarına göre silâh dahi kullanmak mevzuubahsolabilir. Ama alınacak tedbir, gayet tabii ki, hareketin arz ettiği tehlike ile mütenasib olacaktır. Ve demokratik bir memleketin toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenliyen kanun da, demokratik esaslara uygun olacaktır. Bundan şüphe etmeyin. Eğer arkadaşlar tetkik ederlerse görürler ki, 6761 sayılı Kanunu değiştiren «Antidemokratik Kanunları Ayıklama Komisyonu» tam mânasiyle demokratik bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Orada da hangi halde kuvvete başvurulacağına kısmen dokunulmuştur. Ama bu gibi hükümler ancak kanunlarda bulunur. Ama biz Anayasaya bu gibi hükümler koyarsak, çok tehlikeli durumlar karşısında Devleti kendisini müdafaa edemez hale de düşürebiliriz. Bu hükmü bu fıkraya koymayalım, ama iyi maksatla meşru maksatla toplanmış olan bir topluluğa da ateş açılmasını, hiçbir kanunun kabul etmeyeceğini, edemeyeceğini bilelim.

Ahmet Bilgin arkadaşımızın teklifi karşısında da şu mâruzatta bulunacağım. Umumiyetle son zamanlarda yapılmış olan Anayasalarda, Anayasa projelerinde, toplantı ve gösterileri düzenliyen hükümlerde, genel olarak, açık ve kapalı toplantı diye bir ayırım yapılmamıştır. Bunların her ikisinin de hususiyetleri vardır. Fakat bu özellikler Anayasada değil, kanunlarda düzenlenecektir. Binaenaleyh Anayasada bu tefriki yapmaya lüzum yoktur.

BAŞKAN — Bir önerge vardır, okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

28 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Herkes önceden haber vermeksizin ve izin almaksızın silâhsız ve saldırsız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir.

BAŞKAN — Buyurun, Muammer Aksoy.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-

SOY — Söyledim. Diğer anayasalarda, en ileri gitmiş memleketlerin anayasalarında dahi, haber verme mükellefiyeti var. Sadece bir istisna mevcut; o da Alman Anayasası. Nitekim radyo difüzyon alanında da, Alman Anayasası bütün anayasalardan ileri gitmiştir. Fakat biz böyle bir hükmü henüz Anayasamıza koyamayız. Antidemokratik kanunları ayıklamakla görevli komisyonca da, bu haber verme mükellefiyeti, ihbar mükellefiyeti kanuna konmuştur. Böylece emniyet makamları kamu düzeni bakımından gerekli tedbirleri alacaktır.

Hulâsa : Memleketin ihtiyaçları bakımından böyle bir tedbiri kabul etmek lâzımdır. Ve meselenin düzenlenmesi kanuna bırakılmış bulunmaktadır.

BAŞKAN — Sayın Muhittin Gürün.

MUHİTTİN GÜRÜN — Efendim, Sayın Aksoy'un verdiği misallerde, «saldırı» var. Büyük bir topluluk radyoya geliyor, işgal ediyor. Binaenaleyh bu misallerde saldırı var. Halbuki Sayın Belen'in teklifi saldırısız ve silâhsız toplantılara ateş açılmasını önlüyor. Bir fark yok mu?.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Mâlûm kötü ve gayrimüşru gaye ile toplanmış 10 bin kişi silâh fabrikasına veya radyo evine yürüyor. Kapiya gelip nöbetçi ile göğüs göğüseye gelineeye kadar hiçbir suretle zora başvurmuyacak mıyız? Mâni olmayacak mıyız? Şunu arz etmek istiyorum ki, bu gibi istisnai hallerde, memleketin emniyeti bakımından bâzı tedbirler alma lüzumunu hâsıl olabilmektedir. Nitekim Fransa'da grevçiler fabrikaları zapt ve işgal etmişlerdir. Bu bir hâdise olarak ortaya çıkmıştır. Silâhsızdırlar, başlangıçta saldırısız olarak yürüyüşe çıkmışlardır; fakat sonra fabrikaları işgal etmişlerdir.

Binaenaleyh bütün bu hususi halleri nazarı itibara alacak teferruatın Anayasada düzenlenmesine imkân yoktur. Huzurunuzu fazla işgal etmek istemiyorum; nazarı dikkatinize arz ediyorum ki, bu Anayasa ile halledilecek mesele değildir.

BAŞKAN — Önergeleri okutuyorum.

FAHRİ BELEN — Sayın Başkanım, sual soracaktın, bir dakika müsaade ediniz;

BAŞKAN — Buyurun.

FAHRİ BELEN — Sayın Aksoy, bu maddeyi İtalyan Anayasasından aldığımız görülüyor.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Hayır efendim,

FAHRİ BELEN — Aynen kelimesi kelimesine değil, kelimelerde fark vardır ama oradan alınmıştır.

Şimdi, Fransız Kanununa gelelim. Orada «Devletin muhafaza zorunda olduğu hizmetleri, mahalleri korumak için başka çare yoksa silâh kullanılabilir.» deniyor.

Fakat Toplantı Kanununda bu hususu temin edecek, böyle benimksi gibi açık metin halinde olmasa bile, maksadı sağlayacak şekilde bir kanun, bir madde, bir hüküm getirilmesini arz ediyorum.

MUAMMER AKSOY — Efendim, bu imkân her zaman var. Şimdi madde İtalyan Anayasasından alınmıştır dediğiniz için İtalyan Anayasasından ilgili hükmü okuyayım :

«... Toplantılar için (bu toplantılar halka açık mahallerde yapılırsa dahi) önceden haber vermeye lüzum yoktur.

Umumi mahallerde yapılacak toplantılar için resmî makamlara önceden haber vermek lâzımdır; bu makamlar yalnız ciddî güvenlik ve kamu selâmeti sebepleri dolayısıyla bu toplantıları menedebilirler»

Görülüyor ki, bizim maddemizden tamamen farklı bir madde.

Kendi memleketimizi, hele toplantı hürriyeti bakımından geçirdiğimiz acıları, ihtiyaçları göz önünde tutarak, kendimiz için bir madde formüle etmiş vaziyetteyiz.

BAŞKAN — Sayın Alp Kuran.

ALP KURAN — Arkadaşlar; sayın komisyon sözcüsü eğer saldırısız toplantılar üzerine ateş edilebileceği veya icabında ateş edilmesi gerektiği hususunu savunmasaydı söz almıyaktım. Bu mesele 6761 sayılı Kanunun kabulü sırasında 1956 yılında Mecliste müzakere edilirken o zamanın muhalefet partileri halk üzerine ateş edilmesini şiddetle takbih etmişler, fakat sonra muhalefet partileri Meclisi terk ettikten sonra Demokrat Parti Mensubu mebuslar dahi halkın üzerine ateş edilmesini şiddetle takbih etmişlerdir. Ancak, o zaman bu mesele Mecliste görüşülürken düşük Menderes söz almış, havayı değiştirecek tarzda konuşmuş, bunun üzerine halk üzerine ateş edilmesi Mecliste kabul edilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, Sayın Aksoy, cevaplarında saldırsız topluluklara da ateş edilebilecek haller olabileceğinden bahsetmemiş olsaydı mesele üzerinde bu kadar durulmazdı.

Misalinde buyurdular ki, radyo evine bir saldırı olursa elbette silâh kullanılacaktır. Ancak, burada bahis mevzuu olan saldırsız bir topluluk değil, saldırlı bir topluluktur. Kaldı ki, bu çeşit saldırıları Ceza Kanunumuz karşılamaktadır, gerekli işlemin yapılması mümkündür. Saldırlı topluluklar hakkında Ceza Kanunu hükümlerinden istifade mümkün iken, saldırsız toplantılara ateş edilmesini mümkün kılacak bir beyanda bulunmak kanaatimizce yanlıştır. Filhakika, sayın Aksoy'un verdiği örneklerde olduğu gibi, bir saldırsız bir topluluk mahiyetini kaybeder, kanun dışına çıkarsa, bu takdirde ancak ceza kanunlarına göre suç teşkil eden hallerde, veya İl İdaresi Kanununa göre, gerekli işlemler yapılabilir. Meselâ; 15 - 20 kişi bir mesken üzerine yürürse burada meşru müdafaa hali bahis mevzuu olacak, bu takdirde elbette gereği yapılacaktır. Fakat, bunun dışında, saldırsız toplantılarda, açık veya kapalı toplantılarda ateş kullanılmamasına asla cevaz yoktur. Cevaz olmamak lâzımdır. Böyle bir şekil, böyle bir durum demokratik bir cemiyetle asla kabili telif değildir. Bendeniz bu sözleri duyduğum zaman hakikaten endişe ve teessüre kapıldım. Bu hakımdan, sayın Fahri Belen Paşanın buyurduğu fıkranın maddede yer alması çok yerinde olacaktır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, evvelâ maddeyi okuyacağım, maddenin bu kısmını okuyacağım: «Herkes önceden izin almaksızın silâh ve saldırsız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir.»

Bir hakkı kullanan kimselere karşı silâh açmak akla gelmez esasen. Bir hakkı kullanıyorlar. Ne zaman silâh atmak akla gelir. Bunun tersi meydana geldiğinde. Yani silâhlı veya saldırlı bir toplantı olursa o zaman ateşle kendilerinin mukabele etme imkânı hâsıl olur. Ben maddeyi bu şekilde anlıyorum. Bir hakkın istimali için ortaya çıkanlara silâh atmak akla elbet de gelmez. Ama hak olmaktan çıktığı andan itibaren, ne zaman çıkıyor?.. Silâhlı ve saldırlı toplantı olursa hak olmaktan çıkıyor.

O zaman ateşle mukabele etmek mümkün olur şeklinde anlıyorum. Eğer böyle bir mânaya gelmiyorsa, izah buyurmalarımı rica edeceğim. Bu maddeyi böyle düşünüyorum. Bir hakkın istimali sırasında ateş akla gelmez. Hususi haller pekâla mümkündür.

BAŞKAN — Başka söz istiyen?

BAHRİ SAVCI — Kendi adıma söz istiyorum.

BAŞKAN — Şahsı adına, buyurun Bahri Savcı,

BAHRİ SAVCI — Efendim, bu madde, toplantı ve gösteri yürüyüşlerini demokratik icaplara göre, kanunla düzenlenmesini temin edecektir. Vuzuhtan taşıyan, esaslı, ve istimal edilebilir hükümleri ihtiva etmektedir. Herkes toplantı yapma hürriyetine sahiptir, ancak bu silâhsız ve saldırsız olacak. Bu hak, kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilecektir. Yapılacak kanun toplantı ve gösteriyi güçleştirici hüküm taşıyamayacaktır, maksadını engelleyemeyecektir, etkisini azaltıcı bir mahiyette olmayacaktır.

Buraya sokulacak hükümlerde gayet dikkatli olmamız lâzımgelmekte, toplantılar esas olarak, saldırsız olurlar; kanunen himayeye lâyık olma vasfını o zaman kazanırlar; silâhlı ve saldırlı toplantıya karşı zehir kullanılır; ama beynelmilel tatbikatta, silâh kullanılmaması misalleri vardır; silâhlı olduğu bilinen gruplar üzerine veya alelümum toplantılar üzerine ateş açtıran mevzuat vardır. Yalnız bir tefrik yapılmıştır. Silâhlı olan toplantılarda ilk ihtardan sonra silâh kullanılır.

Silâhlı olmayan toplantılarda ancak üçüncü ihtardan sonra silâh kullanılır. Böyle bir tatbikat olmuştur. Yani sadece saldıranlar üzerine değil, diğer topluluklara da silâh kullanılmıştır. Beynelmülel tatbikatta da şimdi bizim maddemiz; Çelikbaş'ın da dediği gibi silâhlı ve saldırlı toplantıları, toplantı saymaz. Silâhsız ve saldırsız olanlara silâh kullandıramaz. Ama, beynelmilel tatbikata bakarak silâh kullanmaya doğru meyledebilir. Bunu anlamak için, ben şahsan Belen Paşanın teklifinin muhtevasına, şekli ayrıca bir formüle tâbi tutulabilir sempati duyuyorum. Çünkü beynelmülel tatbikattan ilham alarak bu iş yapılabilir; yine beynelmilel bir misalden ilham almak mümkündür. Buna göre muhafaza edilmesi Devlete tevdi edilmiş olan yerler.

Arazi parçaları, bölgelerle hizmetler bakanlıklar gibi radyo evi gibi bâzı yerler vardır ki, buraların silâhlı bir saldırıya karşı korunması için silâh istimali en müsahahalı, en hürriyetçi görüşle bile, mümkündür. Bunun dışında pasif olarak duran, yani saldırı göstermiyen ve bulunduğu mahalde Devletin esasen silâhlı kuvvetleriyle müdafaa etme zorunda olmadığı yerlerde silâh kullanmayı menetmek için, Belen Paşanın teklifi üzerinde durmalı; Devletin muhafaza edeceği yerlere karşı bir saldırıyı durdurmanın dışındaki silâh kullanılmasını önleyici bir hükmün yer alması bu Anayasada mı, yoksa kanunda mı olsun düşünülmeli. Onun için böyle bir teklifi sempati ile karşılıyorum. Bunu arz etmeyi bir vazife biliyorum efendim.

BAŞKAN — Sayın Hamza Eroğlu.

HAMZA EROĞLU — Çok muhterem arkadaşlarım, bu maddede şayet komisyon sözcüsü arkadaşımız Sayın Muammer Aksoy, şüphemizi davet eder mahiyette bir konuşma yapmamış olsalardı, burada bâzı arkadaşlarımızın müdahalesini, icabettirmez ve itirazını sebeb olmazdı. Arkadaşlarımız gösterdikleri hassasiyette haklıdır, gerçekten üzerinde durulacak bir konudur. Muammer Aksoy arkadaşımızın, toplantılar üzerine silâh kullanılmasına teması Meclisteki arkadaşlarımızın hassasiyetini davet etmiştir. Meselemin üzerine eğilmek, meseleyi dikkatle ele almak gerekir.

Milletlerarası sözleşmeden bahseden arkadaşımız, meseleye belki bir nebze ışık tutmak istemiştir. Fakat, elimizde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11 ne maddesi var ki, bizim bu Sözleşme ile mükellefiyet altında bulunduğumuzu daima hatırdan çıkarmamız gerekir.

Müsaade ederseniz bunu okuyayım: (Her şahıs, asayışı ihlâl etmiyen toplantılara katılmak ve başkaları ile birlikte sendikalar tesis etmek ve kendi menfaatlerini korumak ve sendikalara girmek hakkı dâhil olmak üzere dernek kurmak hakkını haizdir.)

Madde (Her şahıs asayışı ihlâl etmiyen toplantılara katılabilir) diyor, burada asayışı ihlâl etmek tâbiri bir kıstas olarak kullanılıyor. Şayet elimizdeki maddede buna benzer bir kıstas kullanılmış olsaydı belki meseleyi anlamakta kolaylık bulurduk.

İkinci fıkradır şudur:

«Bu hakların kullanılması demokratik bir toplulukta zaruri tedbirler mahiyetinde olarak millî güvenliği, âmme emniyetini, nizamını muhafazanın, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için bu, ancak kanunla tahdide tâbi tutulabilir.»

Devam ediyorum, aynı maddenin 3 ne fıkrasını okumaya: «Bu madde bu hakların kullanılmasında, idare, silâhlı kuvvetler veya zabıta mensuplarının muhik tahditler koymasına mâni değildir.»

Arkadaşların hassasiyetini celbeden bu konuda sözü arkadaşımız, şüpheyi davet etmeyecek bir açıklama. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11 ne maddesinde olduğu gibi koymaları kıstaslarla, bizi daha fazla huzura kavuşturmadılar.

BAŞKAN — Sayın Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, Sayın Profesör Bahri Saveri'nin ortaya attığı misalin madde ile ilgisi yok. Çünkü, oraları Devletin zaten korumaya memur olduğu her hangi bir bölge, her hangi bir bina, önünde esasen nöbetçi bekliyen, bulunan yerlerdir. Bu itibarla, bu madde ile bu hususun ilgisi yoktur. Bu gibi yerlere, şu veya bu şekilde, işi, ilgisi olmıyan kimselerin girmesine mâni olunmaktadır zaten. İşte bu bakımdan, bu hususun madde ile ilgisi yoktur. Burada, bir hakkın istimali söz konusu olduğundan, ateş açılmasında söz açmak, bu hakkın, hizmetin dışına çıkmak olur. bilmiyorum, komisyon ne düşünmektedir?

BAŞKAN — Sayın Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Muhterem arkadaşlar; burada tanınan bir haktır ama bu hakkın suiistimali karşısında da idarenin alacağı tedbirler olmalıdır. İnsan Hakları Anlaşmasına filâna gitmeden evvel bizim mevzuatımızda hangi hal ve maksatlarla silâh kullanılacağı ayrıca tasrih edilmiştir. Burada arkadaşları tereddüde düşüren saldırı mefhumu olmuştur. Bir topluluk tasavvur edin, hiçbir saldırısı yok, bir meydanı işgal etmiştir. Arada sırada gürültü yapıyor veya tekbir getiriyor. Bu topluluk saldırılı mıdır, saldırısız mıdır? Bunun takdirini hallin icabına göre idareye bırakmalıyız. Saldırının şimdiden tâyini ve tavsifi ileride hem

idareyi ve hem de kişileri müşkül duruma düşürebilir. O itibarla maddenin olduğu gibi kabul edilmesini, kanunun da buna göre düzenlenmesini rica ediyorum. Esasen, toplantı ve gösteri hakkını düzenleyecek kanun, bu maddenin ışığı altında vaz'edilebilir, bu mümkündür.

Geçmişteki tatbikat, ne hukuki idi, ne de memleket şartlarına uygundu.

Memleketin umumi selâmeti, tatbikat sırasındaki şartların icabına göre muamele yapılmasını gerektirir. Bunun hangi şartlarda olacağını kanun tâyin edecektir.

Şimdi burada (silâh kullanılır) diye bir hüküm koymak, hâdiselerin önceden tesbiti mümkün olmayan tecellilerini tanzim etmek gibi bir iddia olur. Bir toplantı bir topluluk, olabilir ki, saldırsızdır, fakat inatçı bir topluluktur. idareye karşı da bir mukavemet göstermektedir; bu takdirde, bir fiilî müdahalede bulunmak mecburiyeti hâsıl olabilir. İşte bunun için, idareyi, günün şartlarına göre, tedbir almak hak ve imkânlarıyla teçhiz etmemiz gerekir. Sadece, dünyanın fena tatbikatını göz önüne alarak bir madde getirirsek, ileride de meydana gelecek olaylar karşısında devlet zabıtasını vazife göremez hale getirir.

Mâruzatım bundan ibarettir efendim.

BASKAN — Sayın Raif Aybar.

RAİF AYBAR — Efendim; bu 28 nei madde müvaccesinde saldırsız ve silâhsız olabilecek toplantıların üzerine silâh açılıp açılmıyacağına dair bir hüküm konması ve konmamasının nasıl mevzu bahis edildiğini ben anlıyamadım. Yani arkadaşlarımız ve ona cevap veren komisyon, yazılmış olan bu 28 nei maddede bir silâhsız ve saldırsız toplantının üzerine silâh açılabilmesini derpiş ettirebilecek hangi imkânın mevcudiyetine dayanarak bu müzakerelere sebeb olacak tarzda konuşuluyor ve komisyon tenkidlere cevap bulmaya çalışmaktadır. Ben bunu anlıyamıyorum.

Ne diyor 28 nei madde: «Herkes önceden izin almaksızın, silâhsız ve saldırsız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir.» Bu, mutlak bir hükümdür. Toplantı saldırsız ve silâhsız olacak. Bu mutlak bir hak, bu yapılabilir.

Hemen arkasından gelen fıkrada: «Bu hak, ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir.» Yani hakkın arkasından, sınırlanabilir diye de bir hüküm yapıyor.

Bu karun toplantı veya gösteri yürüyüşü silâhsız ve saldırsız yapılacak olursa, bu şekildeki toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılmasını, yönetimini güçleştirici, maksadını engelleyici ve etkisini azaltıcı kayıtlamalar koyamaz, denilmektedir.

Komisyonun getirmiş olduğu böyle bir hükümle; yani silâhsız ve saldırsız bir toplantı ve gösteri yürüyüşü nasıl kurşunlanabilir? Buna imkân yok.

Esasen, 28 nei madde bunu karşılamaktadır. Zaten, bir silâhla dağıtma hareketinin, yine 28 nei maddede söz konusu olan kanun içinde asla hatıra getirilemeyecek bir ihtimal olarak mütalâası gerekir. Fazla olarak kanunun nelere dahi dokunamayacağı meydana gelir. O kanunun nelere dahi dokunamayacağı şu suretle tasrih edildikten sonra mesele var mı? Bu itibarla komisyondan, kendi yazdığı maddenin müdafaasını yaparken boşluk yaptığı kanaatinde olarak, beyhude müzakerelere yer verdiğini arz ve maddeyi bu suretle anlamak suretiyle hem arkadaşların endişesini bertaraf etmesini hem de kendini vuzuha getirmesini rica ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar; önümüzde gayet kısa bir zamanımız var. Biz iyi bir surette Anayasayı yapmaya gayret edelim. İlerde kanunlar nasıl yapılacaktır? Gelecek Meclisler de bu Anayasa hükümlerini, inanım ki, iyi bir şekilde anlayıp tatbik edebileceklerdir. Çok defa müzakereler uzayıp gidebilir. Onun içindir ki, yersiz ve haksız târizlere teker teker cevap vermek yoluna gitmiyeceğim. Anayasanın şu maddesinde benim verdiğim misal neydi? Sayın Belen Paşanın sorusuna karşı cevap vermiştim. Silâhsız oldukları halde, saldırlı yürüyüşleri olabileceğini söylemiştim. Olabilir; bu teferruat noktalar kanunda düzenlenir. Zaten Aybar ve Fethi Çelikbaş çok güzel izah ettiler. Aynı görüşlere tamamiyle iştirak ederiz.

Ancak, yapılmakta olan toplantı saldırı haline gelirse, tabiidir ki, silâh kullanılacaktır. Gayeli bir toplantı yapan on bin kişiyi düşününüz. Bu toplantı, aynı zamanda saldırlı bir

topluluk haline gelirse, ne yapılacaktır? Teferruatı biz düzenleyecek değiliz. Kısası : Silâhsız olduğu halde, mütecaviz bir topluluk olabilir. Bunların teferruatı kanunların incelediği hususlar olduğuna göre, bunlar kanunlarda gereği gibi belirtilecektir. Silâhsız ve saldırısız toplantılar, Anayasada bir temel hak olarak ilân edilmiştir. Hakkını kullanan kimseye karşı, nasıl kurşun kullanılabilir? Binaenaleyh burada komisyonun düşünmediği noktaları ona izafe etmiyelim efendim. Endişelerimizden, geçmişin kötü misallerinden biraz kendimizi tecri- edelim.

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sayın Necip San.

NECİP SAN — Komisyondan bir hususun tavzihini istiyorum, 28 nci maddeye göre toplantı ve gösteri yürüyüşünü bir kanun düzenleyecek. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri 28 nci maddenin 1 nci fıkrasına göre izne tâbi değildir. Fakat düzenleyici kanun haber verme mükelleftiyetini koyabilecek mi, koyamayacak mı Bunun tasrihini rica ediyorum.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Koyabileceklerdir.

NECİP SAN — Tamam efendim.

BAŞKAN — Önergeleri okutuyorum.

«Yüksek Başkanlığa

28 nci maddenin sonuna aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederim.

F. Belen

Silâhsız ve saldırısız topluluklara ateş açılmaz.»

«Yüksek Başkanlığa

28 nci maddenin birinci paragrafındaki (saldırısız) kelimesinden sonra (açık ve kapalı yer toplantısı ile) kelimelerinin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Ahmet Bilgin»

AHMET BİLGİN — Önergemi geri alıyorum efendim.

BAŞKAN — Efendim, üç önerge vardı. İki si geri alındı. Sadece Sayın Fahri Belen'in önergesi vardır. Onu yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Komisyona geri verilen 24 ncü madde gelmiştir. Okutuyorum :

Yüksek Başkanlığa

24 ncü madde hakkında komisyonumuzun katıldığı ve Yüksek Meclisçe dikkat nazarına alınan önergelerin ışığı altında, bu madde aşağıdaki şekilde tedvin edilmiştir.

c) Düzeltme ve cevap hakkı

MADDE 24. — Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayımlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayınlanmazsa, yayınlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından karar verilir.»

Anayasa Komisyonu adına Sözcü Muammer Aksoy.

BAŞKAN — Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

b) Dernek kurma hakkı

MADDE 29. — Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, ancak kamu düzenini veya genel ahlâkı korumak için kanunla sınırlanabilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen, Sayın Feyyaz Köksal,

FEYYAZ KÖKSAL — Efendim, dernekler kurma hürriyeti meselesi münasebetiyle meslekî teşekküller hakkında mâruzatta bulunacağım.

Arkadaşlar, bu madde ile de meslekî teşekküller kurulabilir. Bu arada, 45 nci maddede ki sendikalar kurmak hakkı da meslekî teşekkülleri kapsamaktadır.

Sonra, sendika kurmak hürriyeti konusunda şunu da arz ediyim ki, şu anda, Ticaret Komisyonumuzda yeni bir kanun tasarısı vardır : Esnaf ve küçük sanatlar kanun tasarısı.

Bu tasarı, dernek tâbirini de içine alarak komisyonumuza havale edilmiştir. 29 ncü maddeye göre dernek kurmak önceden izin almaya tâbi değildir. Onun için bir kanun da olmaması gerekir. Halbuki dernek olmaz da bu teşekkülün bir oda halinde tedvini düşünülürse o zaman kanun olması lâzımdı ve bu o kanunun 121 nci maddeye istinad etmesi gerekirdi. Biz o

kanunu 45 nci maddeye göre mi, yoksa 121 nci maddeye göre mi düşüneceğiz? Bu kanunun Anayasa ile her hangi bir şekilde mübayanette olmaması için o kanunu nasıl çıkaracağız? Bu bakımdan kısaca mâruzatta bulunuyorum. 45 nci maddede meslekî teşekküllerin iktisadi problemleri halledilecektir, iş veren ve işçi münasebetleri tanzim edilecektir. Fakat, üyelerinin kültürel ve meslekî müşterek menfaatlerinin muhafaza ve müdafaası işi nasıl hallolacaktır? O zaman 121 nci maddeyi düşüneceğiz. Meslek faaliyetlerini, kamu hizmeti düşüncesi ile kanunun tedvinine bırakıyor. Kamu tüzel kişisi olarak teşkilâtlandırılmaları halinde, kendi işlerinde, idarelerinde ve hizmete göre kurulma ve meclis organlarının teminata bağlanmaları için, mahallî idareler gibi, bir kısım meslek teşekkülleri için yeni bir hüküm getiriyoruz.

Bütün cemiyetlerin ve sendikaların seçilmiş organları 121 nci maddedeki gibi teminat altına alınsa, ayrıca kamu niteliği unvanı meyânında bir yer aranması zarureti olmayacaktı. Bunlar, hangi meslek gruplarıdır? Liberal düşünce ile, bütün meslekler kamu niteliğini haiz değil midirler? Meslekî teşekküllerin hepsinin Garptaki gibi bir maddede toplanması uygun değil midir? Bu işi, idari bakımdan, idarece seçilecek organların teminatına bırakalım. Barolar için ne zaruret varsa, Gazeteciler Cemiyeti için de aynı zaruret yok mudur? Alman Anayasasının 9 ncu maddesinin 3 ncu bendinde olduğu gibi, bizim için de böyle bir madde gelemez miydi? Koalisyon hürriyeti denen bu hürriyetlerin pozitif ve negatif kısımları nazarı itibara alınırsa 121 nci madde meselâ bir gazeteciler odası kurulduğu zaman ve bu meslekî teşekkül bir odaya inkılâbettğinde bu meslekin mensupları oraya girmek mecburiyetindedirler. Koalisyon hürriyetinde ise pozitif taraftan bir teşekküle katılmak hakkı ve meslekî teşekküllerin içinde mevcudiyet ve tesir edebilmek hakkı vardır. Negatif taraftan ise koalisyon hürriyetinin her bir şahsın hür bir şekilde ve kararlı bir cemiyete girmeme veya o cemiyetten uzak kalma hürriyeti vardır. Madde 121 ile bu tahakkuk etmiyecektir. Bu gibi şeyler nasıl düşünelecektir? Memleketimizin bugünkü şartları düşünülürse, organizasyon mecburiyetinde olan

teşekküllerin durumu nasıl tanzim edilecektir? Bunun üzerinde bilhassa durmak lâzımdır.

Birbirleri ile yarış halinde olan muhtelif meslek teşekkülleri, sendikalar mevcuttur. Bunların bir maddede tedvini daha uygun olmaz mı?

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır, efendim.

FEYYAZ KÖKSAL — Teşekkür ederim, efendim.

BAŞKAN — Söz, komisyonundur.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — muhterem arkadaşlar, bu maddedeki dernek kurma hürriyeti Anayasa tasarısında iki maddede halinde mütalâa edilmiştir. Bir tanesi klâsik dernek, bir tanesi de meslekî dernek; tâbir caizse.

Arkadaşlar, Türkiye'de meslek grupmanlarının başına bir hayli hâdise gelmiştir. Bu bakımdan, 45 nci madde, bunu biraz daha tafsille izah etmeye mâtuftur.

Kamu durumuna gelince : Buna pek intikal edilmedi galiba.. Çünkü, bir tanesi, tamamen dernek kurmak, ötekisi ise; bir meslekin âmne menfaati mülâhazasıyla, bir kanun tarafından tanzim edilmesidir. Bu tanzim neticesinde, bir teşekkül, bir müessese meydana getirerek, bu müessesenin âmme hukukundan bâzı salâhiyetleri kullanması bahis konusudur. İkisi arasında bir gûna münasebet olmadığı kanaatindeyiz. Binaenaleyh Türkiye'de işçiler sendika kurabilecekleri gibi, pek onun için mevzuubahis değildir ama, nazariye olarak, işçiler için bir kamu kurumu da kurulabilir.

Türkiye'de avukatlar kendileri bir dernek kurabilecekleri gibi bir baroları da bulunabilir. Arada şu çok büyük fark vardır ki; barolar birtakım âmme salâhiyetleri ve âmme kudreti kullanır. Halbuki avukatların kuracakları dernekler sadece bir hususi hukuk hükmi şahsi olur. Binaenaleyh iki maddenin yetkiler bakımından işleyişi bakımından, kapsadığı saha bakımından her hangi bir karışıklığa mahal vermesi mümkün değildir. Bunlar herkes tarafından bilinen hakikatlerdir.

FEYYAZ KÖKSAL — İkisi bir arada olabilir. Elimizde bir kanun olur, bir hüküm olur.

TURAN GÜNEŞ — Dernek kurmak isteyen vatandaşlar, serbestçe iradelerini kullanırlar.

Dernek kanun konusu olmaz. Ötekilere yani meslek teşekküllerine gelince, onlar kanun konusudur, hizmeti düzenlerler. Tabiidir ki, bunların kuruluşlarını işleyişlerini kanunla düzenlemek zarureti vardır. Dernekler öyle değil. **Farz edelim ki, doktorlar, kendi aralarında** bir dernek kuruyorlar. Âzalarına hoş vakit geçirtme derneği. Bu kanun konusu olamaz. Ama, Tabip Odaları Birliği, bu meslek teşekkülüdür. Dernekten ayrıdır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok. 29 ncu maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

VIII. Hakların korunmasıyla ilgili hükümler
a) Kişi güvenliği

MADDE 30. — Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek için hâkim kararıyla tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır.

Yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir. Yakalanan veya tutuklanan kimselere, yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir.

Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, yirmi dört saat içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.

Bu kuralların dışına çıkılmasından doğan ceza ve hukuk sorumluluğu kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Söz Sayın Hayrettin Şakir Perk'indir.

HAYRETTİN ŞAKİR PERK — Efendim, bundan evvel kabul buyurduğunuz 14 ncu madde var ki, bu madde kişi dokunulmazlığını ve hürriyetini teminat altına alan bir maddedir. Bu madde muvacehesinde bendeniz, bir kimsenin, her hangi bir şart altında tevkif edilebileceği keyfiyetinin artık Anayasada yer almasını doğru bulmuyorum, mahzurlu görüyorum. Tevkif sebepleri, ancak, usul hükümlerinde nazarı itibara alınacak bir keyfiyettir. Nitekim, işbu 30

ncu madde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 ncu maddesinin hemen hemen bir kısmını aynen nakletmiş bulunmaktadır. Buna rağmen 104 ncu maddedeki tevkif sebeplerinin en önemlileri dikkate alınmamıştır: Ezcümle, Devlet nüfuzunu kıran, asayiş ihlâl eden veya âdaba muhalif hareket eden kimselerin tevkif edilebileceği hükümleri nazara alınmamıştır.

Komisyon esbabı mucibesinde mahzurlu gördüğüm için almadım diyor. Bendeniz bu sebeplerin alınmasını değil alınmamasını mahzurlu görüyorum. 30 ncu maddede dermeyan edilen iki şart, yani kaçma ihtimali veya delilleri yoketme keyfiyeti mevcut bulunmadığı takdirde bir kaatil bile serbest bırakılabilecektir. Kaatil, memleketin asayiş ve huzurunu ihlâl etmiş bir kimsedir. Bunun serbest bırakılması hiçbir zaman tecviz edilemez.

Bundan başka şu cihet de hatıra gelir : Bir kimse hâkim huzuruna çıkarılır. Hâkim delilleri yokedecek kanaati ile adamı tevkif eder. Tevkif edilen adam karara itiraz eder. Üst mahkeme, ağır ceza mahkemesi bu itirazi tetkik ile «delilleri yokedecek bir durum görmez» adamı serbest bırakırsa o takdirde o hâkim Anayasaya muhalif bir karar vermiş olur ki, bu takdirde bir hâkimin Anayasaya muhalif karar verdiği hususu bir üst mahkeme kararı ile tensik ve tesbit edilmiş olacaktır. O zaman Anayasaya aykırı tevkif edildiğini öğrenen vatandaş Anayasaya muhalif karardan dolayı hâkimin cezalandırılmasını, tecziye edilmesini istiyecektir. Muhterem arkadaşlar bu maddenin son fıkrasında da «Bu kaidelerin hilâfına hareket edenlerin malî ve cezai mesuliyetleri ayrıca bir kanunla düzenlenecektir» deniyor. Arkadaşlarım, bu hal hâkimler arasında huzursuzluk yaratır. Bir hâkim verdiği karardan katiyen mesul değildir. Onun için bendeniz teferruata ait, usule aidolan bu hükümlerin Anayasada yer almasını mahzurlu görüyorum. Hattâ bu maddenin tamamen tayyedilmesini teklif ediyorum. Bu hususta da bir önerge hazırlamış bulunuyoruz, onu da takdim ediyorum. Emrû ferman efendilerimizindir.

NEDİM ERGÜVEN — Muhterem arkadaşlarım, tasarının tümü üzerinde mâruzatta bulunurken tafsilli hükümler bulunmasının gönül ferahlatıcı olduğunu arz etmiştim. Fakat bu tafsilli hükümler Anayasanın şanına, mahiyetine uy-

gnu olduğu nispette sayanı teevzidir. Yoksa hususi kanunların ihtiva etmesi lâzımgelen hükümleri Anayasanın ihtiva etmesi son derece de tehlikelidir. Biraz evvel konuşan muhterem arkadaşım izahat verdiler, ben de bir iki noktaya temas etmek istiyorum.

Efendim, komisyonun, mucip sebebinde (sayfa 20) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 ncü maddesinde tevkif sebepleri tahdidî olarak gösterilmiş ise de diyerek ve 104 ncü maddesinin derpiş ettiği üçüncü sebebi de her türlü suiistimale müsaittir mülâhazası ile tevkif müessesesini iki sebebe inhisar ettiriyor. Bu kabul tarzı tamamen yanlıştır.

Şimdi Usul Kanununun 104 ncü ve mütaakıp maddelerinin ele aldığı hususi hükümlerin Anayasaya intikal ettirilmesi doğru değildir. 104 ncü maddenin son fıkrası ne olacaktır? Maznun daimî kaçak sayılacağı ahval bu fıkrada üçüncü bentte tadadedilmiştir. Bu, İnsan Hakları Beyannamesinin dokuzuncu maddesi ile kabili telif bir hüküm müdür? Orada hiçbir kimse keyfî olarak tutulamaz, alkonamaz ve sürülemez deniyor. Meriyette bulunan Anayasamızın 72 nci maddesi de (Kanunen muayyen olan ahval ve eşkâlden başka bir suretle hiçbir kimse tutulamaz ve tevkif edilemez.) diyor.

Muhterem arkadaşlar, niçin suiistimalden korkuyoruz? Yeni Anayasa her türlü siyasi etkilerden uzaktır. Mademki yasama ve yürütme organlarının etkilerinden uzak ve her türlü âkibetini bitaraf Yüksek Hâkimler Kurulunun tasarrufuna, kararına bağlı bir yargı organı müessesesi tesis edilirken her türlü suiistimal diye pek katî ve tahdidî hükümlerin Anayasaya konması mahzurludur. Bâzı ahval vardır ki, konması mümkün değildir. Umumi bir tâbir içinde ifade edilerek hâkimlerin takdirine bırakmak tatbikatta iyi neticeler verir..

Nitekim biz Anayasayı tedvin ederken birçok yerlerde kamu düzeni ve genel ahlâk prensibini koyduk. Halbuki 30 neu madde ile bu prensip tamamen kaldırıldı. Çünkü ceza usulünde öyle hükümler mevcuttur ki, Anayasaya konulunca, tahdid edilince Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun maddelerinin tatbikına imkân kalmıyacaktır. Diğer tehlikeli bir cihet de şu, 30 neu madde diyor ki, (Yakalanan veya tutuklanan kimse tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için - gerekli süre hariç - 24 saat içinde hâkim

önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınmaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.)

Halbuki Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 107 nci maddesinde ne güzel bir hüküm vardır. Orada diyor ki:

(Madde 107. — Tevkifin gayesini ihlâl etmemek şartıyla tevkif olunan maznunun hısımlarına ve esaslı bir alâkası olan diğer kimselere tevkifini bildirmesine müsaade olunur. Mevkuf isterse bunlara resmen dahi haber verilir.)

Şimdi sanığa aidolan külfeti biz üzerimize alıyoruz ve (hemen) tâbiri ile de hısımlarına bildireceğiz. Halbuki suçlu bir casustur veya bir kaçakçısıdır. İmkânı var mı ki, yakın hısımlarına hemen bildirelim. Olur ki, delilleri imha edecektir. Ondan sonra haber verme masrafı onun tarafından yapılacak iken niçin biz ödemeye mecbur olalım ve bildirir) diye Anayasaya koyalım.

Sonra bir mesele daha: Kişi dokunulmazlığını 14 ncu maddede kabul ettiğimizi nazara alırsak bu 30 neu maddenin burada fuzuli olduğu anlaşılıyor. Eğer muhakkak hüküm konacaksa İnsan Hakları Beyannamesinin 9 ncu maddesinin ışığı altında vazih bir hüküm konulmalıdır.

Bir mesele daha: 30 neu maddenin son fıkrası ile hâkimler hukuk sorumluluğu tehdidi, ceza sorumluluğu tehdidi altındadır. Şimdi kuralların dışına çıkılması halinde Ceza Usulü, Hukuk Usulü kanunları ile bunlar düzenlenmiştir. Burada bir tazminat mevzuu vardır. Tevkif kararı veren hâkim daimî ceza sorumluluğu tehdidi, hukuk sorumluluğu tehdidi altında bu maddeyi nasıl tatbik edecektir? Bu itibarla komisyonun bunları nazarı dikkate almasını rica edeceğim.

Muhterem arkadaşlar, Anayasanın tümü üzerinde mâruzatta bulunurken arz etmiştim ki, metinler arasında teferrüata ait, hattâ bir tüzük veya usul kanunu ile tâyini mümkün, hukuk ve kanun tekniğine daha uygun öyle hükümler vardır ki, bunların Anayasaya aktarıldığı görülmüştür. Benden evvel konuşan iki kıymetli arkadaşım da söylediler. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 ncü maddesinde mevcut tevkife ait sebepler alınmış, Anayasaya âmir ve direktif verici hüküm olarak konmuştur.. Özür dileyerek biraz da beceriksiz şekilde aktarıldığına işaret edeyim: 104 ncu madde, suç işlendiğinde (hakkında kuv-

vetli emare), diye başlar. Suç işlendiğine dair, suçlu hakkında kuvvetli belirti bulunanlar ifadesi Anayasa tasarısı metnine daha zayıf bir ifade ile konmuştur.

Bu iki tarif ve tesbit şekli dahi işin ehemmiyetine gösteren suç işlemekte olan tâbiri ile suçlu, tâbiri arasında çok fark vardır. Biri objektif durum, hukuki tâbir, diğeri biraz biraz daha elâstikidir. Usule ait ve usul kanunlarında mevcut hükümleri bu şekilde getirip Anayasaya koyuyoruz. Hem de hukuki tariflere uymaz şekilde bir yenilik de yoktur. İnsan Hakları bakımından, insan hürriyeti bakımından, insanların kişi dokunulmazlığına hizmet bakımından yeni bir hüküm de yoktur.

Bundan başka metinde bir de hâkimler için tazmin ve ceza korkusu yer almaktadır. Ceza korkusu altında yargı teşkilâtını bulundurmaktadır. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 ncu maddesi mucibince 24 saat içerisinde hâkimin huzuruna çıkacaktır. Otuzuncu maddenin üçüncü fıkrasında; «tutulma yerine en yakın» mahkemeye gönderilmesi için «gerekli süre hariç» denmektedir.

Hakkârî'nin falan yerinden uzak bir köyünden yakalanan bir kimse dört beş gün, bir hafta sonra ancak hâkim huzuruna çıkarılacak ve zayıf bir sebepten dolayı hürriyetten mahrum olacaktır. Neticede hâkim huzuruna çıkarılabilmek için Anayasanın bu teminatı içinde şahıs Anayasaya uygun olarak günlerce hürriyetinden mahrum edilebilecektir. Bu hüküm yersiz ve hürriyeti zedeleyicidir. Anayasa teminatı içinde vatandaş hak ve hürriyetini elinden alan hükümleri de bu madde getirmektedir. Sebebi şu; teferruata ait hükümler Anayasaya konu mu vaziyet tuhafîye mağzasına benzer. Bütün mahzurları birer birer belirtirsek, içinden çıkılamıyacak bir durum kendiliğinden ihdas edilmiş olur. Onun için, bugün beğenmediğimiz 1924 Anayasasının buna ait hükümleri kendilerine okuyayım, orada şöyle diyor : (Kanunlarda yazılı hal ve şekillerden başka hiç kimse yakalanamaz, tutulamaz.) Bu zihniyeti, 1961 Anayasa tasarısı ile aşmış durumda değiliz.

BAŞKAN — Sayın Necmi Akçasu.

NECİMİ AKÇASU — Muhterem arkadaşlar, tevkif sözünün Anayasada tahdid edilmesi, yakın zamanın, mazinin tecrübelerine nazaran za-

ruridir. Beş, altı sene evvel suç işlenmesini önlemeye mâtuf, tevkif sebebinin gösterilmesi, basım dâvasından sonra Türkiye içinde münakaşa edilmiş hattâ Adalet Müsteşarı, «Batı - Almanya'da tevkif yetkisi vardır» demiş ve bundan istifade ettiğini söylemiştir.

Anayasada tevkif sebeplerinin bulunmamasının, kişi haklarının korunması bakımından faydası vardır. Asayışı muhil diye âdi suçlardan dolayı tevkif sebebinin kalkması, Anayasaya alınmamasında fayda vardır. 30 ncu maddenin üçüncü fıkrasının son cümlesi içinde (yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılmaya kadar durumunun hemen yakınlarına bildirilmesi) hükmü vardır. Yerinde bir hükümdür. Yakınlarına haber verilmesi, daha ziyade zamanında hâkimin önüne çıkarılmasını temin bakımından vaz'edilmiştir. Hâkim önüne çıktıktan sonra adli teminat mühim bir kısım itibariyle tahakkuk edecektir.

Asıl mühim olan, kişinin kısa zamanda hâkim önüne çıkmasıdır. Zâbitayı buna mecbur eder hale sokacaktır hüküm. Bir kimse yakalandığı zaman yakınlarına yakalanma sebeplerinin bildirilmesi usulünün ihdası ile mümkündür.

Otuzuncu maddenin 2 nci fıkrasının ikinci cümlesinde, ki bu cümlede (yakalanan veya tutuklanan kimselere yakalama ve tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir) denilmektedir. Bu cümledeki (yakalanan ve tutuklanan kimseler) den sonra (veya yakalananların) ibaresinin eklenmesi ve 3 ncu fıkranın sonundaki (yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılma durumu hemen yakınlarına bildirilir) cümlesine lüzum kalmıyacağından bu cümlelerin de maddeden çıkarılması arz ve teklif ediyorum.

TAHSİN ARGUN — Muhterem arkadaşlar, ben de, benden evvel konuşan arkadaşım gibi, 14 ncu maddede verilen kişi hürriyetini teminat altına alan bu maddenin kabulünü istihdam ediyorum, çok yerindedir. Tatbikatta yetişmiş, birçok vatandaşlarımızın sebepsiz olarak tevkifiyle müteessir olmuş bir arkadaşınız sıfatıyla arz ederim ki, Ceza Usulü Muhakemeleri Kanununda ve diğer kanunlardaki tevkif sebepleri çok geniş tutturulmuş, hâkimlerimize çok geniş takdir hakkı tanınmıştır. Tevkif edilen mahkemeye

sevk edilen birçok vatandaşlarımızın bilâhara beraet ettiklerini görüyoruz. Bu itibarla komisyonun, tevkif sebeplerini burada zikretmesi ve bazı şartlara tâbi tutması yerinde olur. Onun için Hayrettin Şakir Beyefendinin ve diğer arkadaşlarımızın, «Tevkif sebeplerini Ceza Usulü Muhakemeleri Kanununa, hususi kanunlara bırakalım» tarzındaki mütalâalarına bendeniz iştirak etmiyorum. Aksi takdirde 14 nci maddede ki kişi hürriyetinin teminatını Anayasadan çıkararak hususi kanunlara bırakmış oluruz. Bu sebeple komisyonun bu bendi yerindedir, doğrudur.

Son maddenin son fıkrası (Bu kuralları dışına çıkılmasından doğan ceza ve hukuk sorumluluğu kanunla düzenlenir) diyor.

Maddenin gerekçesinde delillerin kâfi görülmediğinde tevkif etmesi halinde beraet eden bir kimse yüzünden hâkimin sorumluluğunu derpiş eden bir kayıt yoktur. Vazifesini kötüye kullanarak bıraktığı bir kimse için de kayıt yoktur.

Esasen hâkimlerin vazifelerini kötüye kullanmaları halinde Hâkimler Kanununda hükümler vardır. Komisyonun maksadı, hakikaten tevkif edilip bilâhara beraet eden bir kimseye, vatandaşa ödenecek tazminattan dolayı hâkime rücu etmek maksadıyla bu fıkrayı getirmiş ise Hayrettin Şakir Beyle beraberim. Bu takdirde hâkimin sorumluluğunu kaydeden, serbest hüküm vermekten meneden bu fıkranın çıkarılması yerinde olacaktır. Mağdur olan bir vatandaşa verilen tazminat, teselli maksadına mâtaf ise o zaman bu fıkraya lüzum vardır.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Çok kıymetli hukukçu arkadaşlarımız, konuşular ve maddeyi tenkid ettiler; teşekkür ederiz. Hattâ muhterem bir arkadaşımız da komisyonu beceriksizlikle itham etti. Biz yalnız çalıştığımız ve hürriyet nizamına inandığımız kaanîz; becerikli olduğumuzu iddia etmiyoruz.

Meseleleri objektif olarak ele alalım. Niçin bu madde kondu? Bu maddenin birinci fıkrasını ayrı ve ondan sonraki fıkralarını yine ayrı olarak ele alalım : Kişi emniyetinin temin edilmesi, sanığın yakalanması halinde yakınlarının haberdar edilmesi ve sair hükümler, yalnız ileri memleketlerde değil, en geri memleketler de dâhil olmak üzere, pek çok memleketin Anayasasında kabul edilen hükümlerdir, Hattâ

anayasalarda en çok bulunan hüküm hangisidir diye inceleme yapılırsa, sanırım ki rekor bu fıkrada yer alan hükümde kalır. Bu esaslar, 1679 İngiliz Habeas Corpus Kanunundan sonra, şahıs hürriyetinin en mühim kaideleri olarak kabul edilmiş ve yavaş yavaş bütün modern anayasalara teferruatıyla girmiştir.

Biz memleketin şartlarını göz önünde bulundurarak ve özelliklerimizi hesaba katarak Anayasamızdaki hükmü formüle ettik. Anayasaların birçoğunda 24 saat içinde, diğer bir kısmında 48 saat içinde hâkim önüne çıkarır diyor. Biz bu mevzuu uzun uzun düşündük. Memleketimizin ulaştırma durumunu da nazarı itibara alarak ve yolda geçecek zamanı da ayrıca hesaba katarak, 24 saat içinde dedik. Demek ki, mesafenin sebeb olduğu gecikme zamanı 24 saatlik müddete dâhil değildir. Bu noktada ilham aldığımız bir Anayasa Hindistan Anayasası olmuştur. İlhamı oradan alarak kendimize göre formüle ettik. Bu meseleye, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde sadece bir kelime ile dokunulmaktadır. Muhterem arkadaşlarımıza milletlerarası bir başka vesikayı, bir sözleşmeyi bir muahede olan ve imzamız taşıyan 1950 Avrupa İnsan Haklarını Koruma Sözleşmesinin beşinci maddesinin (C) bendini okuyayım : «Bir suç işlediği şüphesi altında olan yahut suç işlenmesine veya suçu işledikten sonra kaçmasına mâni olmak zarureti inancımı doğuran mâkul sebeplerin mevcudiyeti dolayısıyla, yetkili adli makam önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve hapsi,». Madde şöyle başlamaktaydı : «Her ferdin hürriyete ve güvenliğe hakkı vardır. Aşğıda mezkûr haller ve kanuni usuller dışında hiç kimse hürriyetinden mahrum edilemez.»

Görülüyor ki, maddede ele aldığımız iki tevkif hali, bir beynelmilel vesikada, bizim de imzaladığımız insan haklarını koruyan bir Sözleşmede kaydedilmiştir. Demek ki, bu meselelerin önemi meydandadır. Ve Milletlerarası Sözleşmeye de, şüphesiz Usul Kanunu denilemez.

Arkadaşlarımızın bir kısmı hatalı bir düşünüşten kurtulamamaktadır : «Mademki ilgili kanunlarda bu hükümler vardır, o halde Anayasaya koymak için ne lüzum vardır.» deniliyor. Arkadaşlar, kanunlar, Anayasaya uygun olacaktır; yoksa Anayasa kanunlara değil! Halbuki bâzi arkadaşlarımız, Anayasayı kanunlara göre düzenlemek arzusundadırlar.

Eğer bir temel hak ve onun zaruri teminatı bahis konusu ise, bu Anayasada yer almalıdır. Sadece, «kanunda bu hususta hüküm vardır, mesele halledilmiştir» diyemeyiz. Çünkü yarın o kanun kaldırılabilir. Eğer bir hürriyetin teminat altına alınması bahis konusu ise, onun yarımını da teminat altına almak için hükmü Anayasaya koyacağız.

Şimdi gelelim tatbikata. Bendeniz tatbikatta da bulunmuş bir arkadaşımızım. Pek çok siyasi suç sanığının müdafiliğini yaptım. Birçok tevkif halleriyle yakından ilgim olmuştur. Öyle sebeplerle ve öyle şahıslar tevkif edilmiştir ki, belki Türkiye’de hiçbir müessesese, tevkif müessesesi kadar suiistimal edilmemiştir, demek mümkündür. Dünyanın - ciddî olarak - demokrasiyim diyen belki hiçbir memleketinde, bizde olduğu kadar tevkif yoluna gidilmemiştir. Bir misal zikredeceğim. Henüz sıkıyönetim yok, İnönü İş Bankasından para almıya gidiyor. Bir miktar insan kendisini alkışlıyor, yaşa Paşam diye bağırıyor. Derhal, alkışlıyanlara hücum edilmiş ve 26 genç tevkif edilmiştir. Hattâ bunlardan bir tanesi 15 yaşında bir lise talebesidir. Tevkifi talebedene ve bu yolda karar verene tevkif sebeplerini anlatıyorum: Asayişin ihlâli bahis konusu değildir, alelâde bir nümâyiş olduğu iddianame ile sabittir diyorum; Tahir Taner hocamızın kitabını kendilerine okuyorum. Keza kaçma bahis konusu değildir, çünkü bu çocuk bir talebedir, babasının evindedir, babası memurdur kaçamaz. Hem bu suç için kaçılmaz ki diyorum. Bütün deliller toplanmıştır, bu sebeple delillerin yokedilmesi de bahis konusu olamaz. İşte kanunun açık hükmüne ve ilmin kesin cevabına rağmen, hem de 15 yaşındaki lise talebesi yalnız tevkif edilmiyor, tahlive taleplerimiz gerekçesiz reddediliyor. Bu kadar suiistimal edilmiş ve şahıs hürriyeti ve dokunulmazlığı ile doğrudan doğruya ilgili bir müessesese, Avrupa İnsan Haklarını Koruma Sözleşmesinde dahi yer almakta ise, kanaatimizce onu Anayasamızda düzenlemek fazla görülemez.

Dediler ki, getirdiğimiz Anayasa maddesinde tevkifin mühim bir hali hariç tutulmuştur; o hal, suçun memleket asayişini bozan veya ahlâka mugayir fiillerden biri olmasıdır. Zamanımız az. Bu sebeple Profesör Tahir Taner’in, bu üçüncü tevkif sebebinin yersizliğini belirten görüşlerini burada aynen nakledemiyeceğim. Sa-

dece yerini söylemekle yetiniyorum : Ceza Muhakemeleri Usulü, 1955, İstanbul, sayfa 134. Görüşüğümüz madde hükmü, İstanbul Komisyonunca da aynen kabul edilmişti. İstanbul ve Ankara’nın ceza profesörleri olan aynı zamanda avukatlık yaptıkları için tatbikatla da yakından temasları bulunan arkadaşlarımızla da görüşülerek ve onların da tasvipleri alınmak suretiyle kaleme alınmış bir metin karşısındayız. Yoksa uluorta formüle edilmiş bir hüküm bahis konusu değildir. Bu sebeple yalnız iki tevkif sebebinin kaydedilmiş olmasından dolayı, fazla endişe duymamalarını rica edeceğim.

Tazminat meselesine gelince :

Son zamanlarda, insan hak ve hürriyetlerinin bu şekilde tanziminden sonra, suçsuz olduğu halde hürriyetinden mahrum edilen bir şahsa «her ne kadar sanık olarak yakalanmış isen de, şimdi mâsum olduğun anlaşıldı, bu en büyük bir şereftir» denmesi ve sanığın sırtının okşanması kâfi görülmemektedir. İnsan hak ve hürriyetlerini geniş ölçüde kabul eden memleketlerde, bu gibi hallerde tazminat verilmesi derpiş edilmiş ve anayasalara ilgili hükümler konulmuştur. Meselâ Yunan Anayasasında beşinci, Kore Anayasasının 24 ncu maddesinde bu mahiyette hükümlere tesadüf ediyoruz. Biz de aynı istikamette adım atmanın lüzumuna inanmaktayız. Ancak kesin bir Anayasa hükmü ile «tazminat istiyebilir» dediğimiz takdirde, ne gibi itirazlara mâruz kalacağımızı hesaba katarak, bu kadar ileri gidemedik; sadece kanun koyucuya ışık tutmakla yetindik. Kanun vâznı bu istikamette tazminat şartlarını düzenleyebilir. Hulâsa : Biz bu alanda küçük bir adım attık. Bunu çok görmemeniz lâzımdır.

LASKARİS KALUDİ — Komisyon maddeyi çok iyi düşünmüş. Mevzuatımızda Türklüğe hakaret diye, her zaman suiistimal edilen bir mevzu vardır. Geçenlerde 85 yaşında bir adam kiracısını tahlive ettirmek için çıkan bir münakaşada Türklüğe hakaret etti diye bir ihbar oluyor.

Türklüğe hakaret olamaz. Buna rağmen bilhassa İstanbul’da mahkemeler gayrimüslimler aleyhine sık sık haklar suiistimal edilmek suretiyle ihbarlar oluyor. Ve yine dört beş mektep çocuğunun aralarında vukua gelen bir kavgada, dayak yiyen çocuklar iftiraya mâruz kalmışlardır.

BAŞKAN — Lütfen sorunuzu söyleyiniz.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — Efendim, bu halin ve sualin, düzenlediğimiz madde ile ilgisi yoktur. Daha ziyade tatbikattaki bir kötü kullanma ile ilgilidir. Bundan sonraki tatbikat, gayet tabiidir ki, bu maddenin ruhuna uygun olarak değişecektir. «Hâkim, böyle yapmaya mecburdur» demeye mezun değilim. Maddenin ruhu açıktır. Şüphesiz ki, hâkim, maddeyi onun ruhuna uygun olarak tatbik edecektir.

ALP KURAN — Bu madde muvacesinde haksız yere bir tevkif yapıldığı zaman, tevkif sebebiyle maaşı yarı nispette kesilecektir, diye bir kanunda kayıt bulunsa, bu kanun tedvin edilen maddeye, yani Anayasaya aykırı olur mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — Maddede, ne yarısının kesilmesi, ne tamamının kesilmesi, diye bir şey düzenlenmemiştir. Bir şahıs tevkif edilmiş ise, ona tazminat verilmesi istikametinde kanun koyucuya ışık tutulmuştur, burada. İlerde ne gibi gelişmeler olacağını bilmediğimiz için, teferruatı tamamen kanuna bırakıyoruz.

ALP KURAN — İkinci bir soru : Bu kısım içinde hak ve hürriyetlerin korunması bahsinde umumiyetle haklı olarak sadece hâkim kararı alınmasıyla tevkif yapılacağı hususu derpiş edilmiştir. Aneak, askerî disiplin cezalarında hürriyeti tahdid edici disiplin cezaları mevcuttur. Gerek 14, gerek 30 ncu maddeler muvacesinde hürriyeti bağlayıcı askerî disiplin cezalarında dahi, hâkim kararı aramak iktiza edecek midir?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — Disiplin cezaları ile ilgili hususi hükümler olacaktır. Burada kastedilen Askerî Ceza Muhakemeleri Kanununun 105 nci maddesine ve Umumi Ceza Muhakemeleri Kanununun 104 nci maddesine uygun olarak yapılan tevkiflerdir. Disiplin ayrı bir mevzudur; meslekin icaplarına uygun olarak düzenlenmiştir. Buraya girmiyor.

NEDİM ERGÜVEN — İnzibati cezalara tatbik kabiliyeti yoktur. Esbabı mucibede kayıt yoktur. Ceza Kanununun 379 ncu maddesinde vardı. İnzibati suç ile gelen kimsenin hâkime hücum etmesi, hakaret etmesi halinde 379 ncu madde tatbik edilecektir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — Madde inzibati olan cezalara, tedbirlere şâmil değildir. Komisyonun da bu kanaatte olduğunu kabul ediyorum. Madde, kovuşturma ile ilgili olarak şahsın yakalanması, tevkifi halleri için düzenlenmiştir.

İnzibati cezaların mahiyetini takdir edersiniz. Duruşma esnasında hâkimin nizamı sağlayacağına dair hüküm vardır. Askerlik meslekinin icabı olarak konulmuş inzibati hükümler vardır. Bunların, genel olarak her insanın şahıs dokunulmazlığını sağlamak için konmuş bu hükümlerle ilgisi yoktur.

NEDİM ERGÜVEN — Hususi kanunlar suiistimale uğradığı için Anayasada hüküm konulduğunu takdir edersiniz. Mer'î Anayasa Kanununda, seyahat hakkı vardır. Buna rağmen Himmetdede'de trenin nasıl durdurulduğunu bilirsiniz.

BAŞKAN — Ergüven Bey, söz istiyorsanız vereyim. Karşılıklı münakaşa etmeyiniz.

NEDİM ERGÜVEN — Anayasanın mahiyetine uyacak hüküm koymak imkânı var. Hususi kanunların suiistimale uğraması bahanesiyle Anayasanın şanına uygun olmıyan hüküm girmesin.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — Efendim, arz ettim. Burada Anayasanın şanına uygun olmıyan bir nokta yoktur. İnsan hak ve hürriyetlerini Anayasada belirttiğimize göre, Türkiye'de çok suiistimal edilmiş bu tevkif müessesesini, Avrupa insan hakları Sözleşmesinde derpiş edilen şekle uygun olarak ve ceza otoritelerinin de talebettiği iki hale hasretmekte, aksak bir taraf göremiyorum. Üçüncü tevkif halini - mâkul ölçüde olursa - bu genel formülün içinde dâhil sayıyoruz. Binaenaleyh, tevkif sebeplerini Anayasaya koymanın, Anayasanın şanına uygun olmamakla hiçbir münasebeti yoktur. Bilâkis, vatandaşların hak ve hürriyetlerinin teminat altına alınması bakımından, Anayasaya tamamen yakışan bir hüküm karşısındayız.

Son fıkraya gelince : Bunda hâkimlerin endişe edecekleri bir husus yoktur. Fıkırada tazminattan dolayı hâkimin mesuliyeti bahis konusu edilmemiştir. Takdir buyurursunuz ki, hâkimlerimizin vazifelerini kötüye kullanmaları halinde, Ceza Kanununun 216 nci maddesine göre beş sene ağır hapisten başlamak üzere ce-

zalandırılmaları dahi mümkündür. Bu sebeple her hangi bir hâkim kanuna, Anayasaya aykırı hareket etmiş ise, sonunda ne olacaktır, meselesi, kanun koyucu tarafından hukuk prensiplerine uygun surette elbette düzenlenecektir.

BAŞKAN — Müsaade ederseniz evvelâ yürürlükte olan İctüzüğün bir maddesini Yüksek Heyetinize arz etmek istiyorum.

(Madde 111. — Bir kanun veya bütçenin müzakeresi sırasında her mebus Hükümete ve yahut Mazbata Muharririne istediği sualleri sorabilir.

Sualler, sözler bittikten sonra, sıra ile sorulur.)

Halen altı arkadaşımız söz almış vazivette-dir. Müsaade buyurursanız onlar sözlerini ikmal etsinler, ondan sonra suallerinizi sorarsınız.

Fethi Çelikbaş, buyurun.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, evvelâ maddenin tahrir tarzında bir taksim tehir yapmak lâzım. Birinci fıkra tutuklulukla alâkalı. Onu takibeden fıkra ise yakalamaya ait. Yakalamaya it fıkranın başta, tutuklulukla alâkalı fıkranın ve onu takiben yer alması lâzım.

İkinci mütalâam da şu: Sayın Aksoy, Sayın Nedim Ergüven'in bir mütalâasına cevap vermedi. Filhakika, «Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, 24 saat içinde hakim önüne çıkarılır. Ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınmaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılma durumu hemen yakınlarına bildirilir.» Şimdi burada bir kişinin veya yakınlarının casusluk suçunda cemiyetin emniyeti bakımından durumu münakaşa etmek lüzumu hâsıl olur. Bu hususa aidiyet, hususi kanunlarla hüküm sevk edebilme imkânını vermek için fıkranın son cümlesinin tayyının doğru olacağı kanaatindeyim. Bir yabancı gelmiş casusluktan dolayı yakalanmış 24 saat zarfında hâkim huzuruna çıkarılacak ve durumdan yakınlarına haber verilecek. Esasen mer'i olan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuz mükemmel bir madde ihtiva ediyor. Filhakika 107 nci madde buna ait bir hüküm koymuştur. Hem haber verilmesine ve hem de ilgili arzu ederse dairenin yakınına haber vermesine dair hüküm

var. Anayasa'da bu kadar katî bir hükmür bulunmasını, meselâ bir yabancı casusun yakalanması mevzuunda olduğu gibi cemiyet için zararlı görürüm. Buna sonradan çıkacak hususi bir kanunda yer vermenin insan hak ve hürriyetleriyle kabili telif olmadığını iddia etmeye imkân yoktur.

Mâruzatım budur. Yukarda arz ettiğim sebeplerle, casusların durumuyla alâkalı olarak hususi kanunlarda hüküm sevk edebilmek imkânını vermek için bu cümlelerin tayyedilmesine dair bir tahrir veriyorum.

BAŞKAN — Sahir Kurutluoğlu.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Muhterem arkadaşlarım; 30 ncu maddenin Anayasa'da yer alması mevzuu, öyle zannediyorum ki, insan hürriyeti ve haysiyetlerinin yuvarlak bir kaidede içerisinde himayesi mi, yoksa himayeye mazhar olması gereken hürriyetin Anayasa içerisinde muayyen kaidelerle temini mi, münakaşasından doğmuş olsa gerektir.

Ben ikinci şıkkı tercihle, 30 ncu maddenin Anayasa içerisinde yer almasını uygun bulan arkadaşlarımız. Bu itibarla komisyona teşekkür ederim.

Birinci ve ikinci fıkranın yer değiştirmesine esas itibariyle imkân olmayacağı zannındayım. Zira 1 nci fıkra temel bir kaide vaz'ediyor. 2 nci fıkra birtakım istisnalara yer veriyor. Bu itibarla, maddenin baştafında istisnanın yer almasına imkân olmasa gerektir. Tertip bakımından bir aksaklık mevcut bulunmamaktadır.

Ancak, bendenizin bir noktaya işaret etme müsaadenizi rica edeceğim. O da suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek için hâkim kararı ile tutuklanabilir, denmektedir.

Çok salâhiyetli arkadaşlarımız, ağabeylerimiz burada ifade buyurdular. Bu hususta bir nebze de ben konuşmak istiyorum. 104 ncu maddenin tevkife taallük eyliyen bendlerinde sadece kaçmayı, delilleri yok etmeyi veya delilleri değiştirmeyi tevkif sebebi olarak almıştır. Komisyonun düştüğü endişeye rağmen bu üç halin dışında artık bir tevkif müessesesinin bir tevkif sebebinin bulunmaması lâzımgelir. Devletin emniyeti ile alâkalı suçlar var. Casusluk suçları var, Devletin temel nizamlarına karşı işlenebi-

lecek birtakım suçlar var. Bunların faili kaçmamaya mütemayil görülmektedir, delilleri yok etmek veya değiştirmek durumunda da değildir. Anayasamın koyduğu bu üç şart olmayınca Devletin temel nizamlarına karşı işlenen suçun failini tevkife imkân olup olamayacağı düşünülecek bir hal olacaktır.

Temel nizamın korunmasına müteveccih birtakım tedbirleri almak imkânı olmayacaktır. Bu itibarla bu kadar sert bir takyidat yerine eğer komisyon iltihak buyurlarsa, maddenin bu fıkrasının değiştirilmesini rica edeceğim. Kanunun koyduğu sair sebeplerle bu noksan tamamlanabilir. Bu şekilde olursa madde hem ferdin hürriyetlerini himaye ve hem de Devlet nizamını sağlamış olur, kanaatindeyim. Bilmem ki, arkadaşlar bu noktada bize iltihak ederler mi?

3 nci fıkra şöyle diyor : «Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine, en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, 24 saat içinde hâkim önüne çıkarılır.»

Yakalanan veya tutuklanan kimsenin gönderilmesi için gerekli süre var. Yakalanmasından 24 saat sonra diyor. Öyle haller vardır ki, mutlaka bir polisin veya jandarmanın el koyacağını düşünmemek lâzımdır. Bir müddeiumumi el koymuştur. Ağır cezalıdır. Ve maznunun huzuru ile ifa edilmesi lâzımgelen birtakım tahkikat ve muameleli adliye vardır. Bunun ifası için geçecek zaman bu müddet içinde mütalâa edilemez. Bu itibarla gönderilmesi için haklı bir sebep gerektirmedikçe, 24 saat içinde hâkim önüne çıkarılsın kaydıyla bu fıkra tertiplenirse, gerek komisyonun arzusu ve gerekse hürriyetin ve emniyetin ifadesi bu maddede yer bulmuş olacaktır. Takdir Yüksek Heyetindir.

BAŞKAN — Sayın Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Bir noktada komisyon ile ve komisyonun noktai nazarı ile beraber olan arkadaşlarla bir türlü birleşemiyoruz. Ve Anayasa tasarisının sonuna kadar da öyle anlaşılıyor ki, birleşmemize imkân yoktur.

Biz, düzenleyici karakteri haiz bir Anayasa mı tedvin edeceğiz, yoksa teferruat ve usule ait maddeleri sinesinde toplıyan bir Anayasa mı yapacağız? Ben birinci noktai nazarı için başından beri savunuyorum ve savunacağım. Düzenleyici, direktifler verici ve prensipleri tâ-

vin eden bir Anayasaya ihtiyacımız olduğu ve böyle bir Anayasanın tedvininin şart olduğu noktai nazarımdan hareket etmeyince; teferruata ait hükümlerin yer almasında devam edildikçe elbette ki, kendileriyle bir olamayacağız.

Aksoy diyor ki «Tevkife ait sebepler en demokratik bir Anayasa olan Almanya Anayasasının 104 nci maddesinde de vardır.» Alman Anayasasının 104 nci maddesinde yazılı olanlar tevkif sebepleri değildir. Alman Anayasasında tevkif sebepleri yoktur. Muhterem Aksoy arkadaşım, sadece Almanya'da değil bütün demokratik anayasalarda tevkif sebepleri yer almamıştır, ve almamalıdır. İlk defa biz getiriyor, tevkif sebeplerini Anayasaya koyuyoruz. Anayasayı tedvin ederken şu veya bu müşahhas hâdiseyi; şu veya bu ıstırapı değil, Anayasayı tedvin edeceğiz. 15 yaşında bir çocuğun Sayın İnönü'yü Kızılay'da alkışlamış olduğu için. Bir tarihte bir hâkimin tuttuğu yolu ve zihniyetini Anayasaya bir cevap ve reaksiyon olarak getiremeyiz.

Objektif ve demokratik usullerle hüküm getireceğiz. Her şeyden önce bunu bilmemiz lâzımdır. Tevkif ve tevkif sebepleri suiistimal edilebilir. Bu şekli ile daha çok suiistimal edilebilir. Hem de Anayasaya istinadedilecek olursa suiistimal edilebilir. O zaman şikâyette edemezsiniz. Tevkif Anayasada yer almıştır. Anayasada yer aldığı için de tevkif kararına itiraz edilemeyecektir. İtiraz hakkımızı kullanamayacaksınız. Bu sebeple objektif ve demokratik bir şekilde kalmamız için tevkif ve tevkif sebeplerini bu metin içersinde mütalâa etmiyelim, buraya koymayalım ve bu maddeden bunu çıkaralım. Ben bu fikirde haklı olarak sonuna kadar ısrar edeceğim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Hayrettin Şakir Perk.

HAYRETTİN ŞAKİR PERK — Bendeniz bir noktayı arz edeceğim, efendim.

Sayın Muammer Aksoy arkadaşımız 15 yaşındaki bir delikanlının âsayişi ihlâl suçu ile uzun müddet hürriyetten mahrum bırakıldığını beyan etti. Ve böylece tevkif müessesesinin suiistimal edildiğini söylediler. Burada bendenizce yolsuzluk tevkif sebeplerinde değildir, suiistimal yapan hâkimdedir. Binaenaleyh, eğer yarın da vâzifesini suiistimal edecek hâkimler bulunursa, bugün Anayasadaki tevkif sebeplerine

istinaden pekâlâ bir şahıs tevkif edilebilir. O zaman hâkim diyecek ki, sen delilleri yok etmek iktidarındasın, onun için seni tevkif ediyorum. Bendenize bugün kabul etmek üzere olduğumuz Anayasanın teminatı altında artık bundan sonra vicdanı hilâfına karar verecek bir hâkim Türkiye’de bulunmayacaktır diyorum. (Bravo sesleri) Pekâlâ bilirsiniz ki, en güzel bir kanun kötü niyetli tatbikatçının elinde zulüm aleti ola-

bilir. En fena kanun da iyi bir tatbikatçının elinde hâdimi adalet olur. Hulâsa tevkif sebeplerine taallûk eden maddenin Anayasadan çıkarılmasının en doğru yol olduğunu tekrar arz ederim (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim söz almış olan 3 arkadaşımız daha var. Saat 14,30 da toplanmak üzere oturumu kapıyorum.

Kapanma saati : 12,30

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — Kâzım Orbay

KÂTİPLER : Şahap Kitapçı, Oktay Ekşi

BAŞKAN — Oturumu açıyorum. Yoklama yapacağız.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı var. Anayasa tasarısı üzerindeki konuşmalara devam ediyoruz. Öğleden evvelki oturumda 30 ncu maddeyi konuşuyorduk. Söz Sayın Emin Soysal’ındır.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlarım, benden evvel 30 ncu madde hakkında konuşan Sayın Hayrettin Şakir Perk, Sırrı Atalay ve diğer arkadaşların bir noktada haklı olduklarını ifade etmek isterim. Tevkif sebeplerinin 30 ncu maddede bulunması maddeye bir uzunluk ve genişlik vermektedir. Bendeniz Anayasa maddelerinde bu gibi teferruata yer verilmesini doğru bulmuyorum. Tevkif sebepleri hakkındaki hükümler usul kanunlarında bulunabilir. Anayasada prensiplerin bulunması lâzımgelir. Bu bakımdan sayın sözcüden ve komisyondan rica edeceğim : Bu maddeyi bu bakımdan yeniden tedvin etmeleri yerinde olur kanaatindeyim.

Bendenizin asıl mâruzatı şudur :

Âmme menfaatleri namı altında haksız yere tutuklu kılınan ve neticede beraet eden vatandaşların uğradıkları maddi ve mânevi zararı karşılayıcı bizim hukuk sistemimizde bir hüküm yoktur. Bu hususu ben basın münasebetiyle de arz

etmiştim. Hakikaten bu bir gediktir. Devlet ile ferdin münasebetinde, Devlet karşısında ferdin hakları bu bakımdan ziyaa uğramaktadır. Meselâ bir vekilin ve Başvekilin emri ile, Adliye Vekilinin savcıya yaptığı emri ile bir vatandaş çeşitli bahanelerle tevkif edilmekte ve tutuklu kılınmaktadır. İçerde bir müddet kaldıktan sonra beraet ettiği zaman bırakılmaktadır. «Sadece akrabaları veya yakınları tarafından geçmiş olsun» denilmektedir. Bu vatandaşın mâruz kaldığı maddi ve mânevi zararlar bizim hukuk sistemimizde Devlet tarafından nazarı dikkate alınmamaktadır. Halbuki fert tarafından Devlete bu neviden bir zarar ihdas edildiği takdirde, fert ağır surette tazmine sevk edilmektedir. Bu nokta hukuk sistemimizde doldurulması lâzımgelen bir boşluktur. Bunun için Anayasaya bir kaide koymak mecburiyetindeyiz. Gerçi, ileride gelecek iktidar tarafından buna ait kanun tedvin edilir. Fert tevkif edildikten ve hapsanede kaldıktan sonra beraet ettiği takdirde, nasıl tazminata tâbi tutulacağı, Devlet tarafından zararlarının nasıl telâfi edileceği kanunla tedvin edilebilir ama biz geçmiş iktidarların bu boşluğunu böyle bırakamayız. Anayasaya bunu bir esas kaide olarak koymak yerinde olur kanaatindeyim. Nitekim, Sayın Sözcü Muammer Aksoy «Biz bu nokta üzerinde sadece bir ışık tuttuk» dedi. Olabilir ki, bu ışık önüne

gelecek karanlık perde dolayısıyla öteye geçemez ve fertler Devlet karşısında zebun vaziyette kalır.

Muhterem arkadaşlarım, geçmiş 10 yıllık devrede birçok vatandaşlar aylarca hapsanelerde yatmış, sonradan beraet etmiş, serbest bırakılmışlardır. Vekile, Hükümete Reisciumhura hakaret etti diye vatandaşlar hapse atılmış, ondan sonra beraet etmişlerdir. Hapiste olduğu müddetçe kendisi ve ailesi her bakımdan perişan olmuş birçok zararlara uğramıştır. Fakat hapisten çıktıktan sonra bu zararların karşılığı bir şey yok. Böyle bir zarar Devlete karşı olsa Devlet vatandaşa ne yapmaz? Kanunlarımız âdeta Devlet istikametinde tedvin edilmekte, ferdin hak ve hürriyetleri bakımından gedik kalmaktadır. Biz bu bakımdan da vatandaşın Devlete karşı olan hak ve hürriyetlerinin teminat altına alınmasını istiyoruz. Devletinki Devlete, ferdinki ferde. Nitekim İstanbul Anayasa projesinde böyle bir hüküm düşünülmüştü : «...bu esaslar dışında işleme tâbi tutulan kimselerin uğriyacıkları her türlü zararları Devletçe ödenir. Devletin bu işlerde kusurlu olanlara rücu hakkı saklıdır.» denilmişti. Bunun Devlet Hazinesinden ödenmesi yerine, emir veren Adliye Vekiline veya Başvekile alet olan savcının ödemesi mahkeme kararı ile karar altına alınmalıdır. Bu memlekette bu olmalıdır. Komisyondan rica ediyor ve bu hususta bir önerge veriyorum. Yüksek Heyetiniz bu önergeyi kabul buyurursa hukuk sistemimizdeki bir açıklığı kapatacağız. Bu suretle memlekette fert haklarının değerini vermiş ve Hükümet adamlarının fertlerin hakkı bakımından keyfi hareket etmelerini kanunla esash surette frenlemiş olacağız. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Öğleden evvel konuşan sayın üyelerin mütalâalarını göz önünde tutarak, Anayasa Komisyonunun madde üzerinde hazırlanmış olduğu yeni bir teklifi olduğunu bildiren komisyona söz veriyorum. Buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım; biraz sonra, müzakerelerin ışığı altında kaleme aldığımız yeni formülü arz edeceğim.

Fakat daha önce, birkaç cümle ile bundan sonraki müzakereler bakımından da önemli olan bir noktaya işaret etmek istiyorum.

Komasyon, bâzı alanlarda hürriyetleri teminata bağlamak emeli ile formüller getiriyor.

Bunu siz kabul etmiyebilir ve hattâ daha ileri gitmek suretiyle beceriksizlik olarak tavsif edebilirsiniz. Fakat arkadaşlarımızın inanmasını rica edeceğiz ki, biz burada bâzı delilleri ileri sürüyorsak, bunlar ulu orta sözler olamaz. Ve konuşan nâciz arkadaşınız, bendeniz de, komisyonun ve dolayısıyla sizin sözcünüz durumundayım. Binaenaleyh bir arkadaşın iltifat ettiği gibi yalnız beceriksizlik isnat olunmakla kalmaz, aynı zamanda gösterdiğimiz delillerin dahi - tâbiri âmiyane ile - atma sözler olduğu zannedilirse, bu Anayasa hem huzurunuzda, hem de halk efkârında gölgelenebilir. Bu bakımdan arz edeyim ki, öğleden önceki mâruzatıma şöyle başlamıştım : «Birinci cümleyi bir tarafa bırakalım, onu ayrıca arz edeceğim. Sonuncuyu da bırakalım, onu da ayrıca arz edeceğiz. Ortada kalan hükümler, bütün Anayasalarda vardır. Alman Anayasasında da vardır. Birinci fıkrayı ise Avrupa Sözleşmesinin 5 nci maddesinin (C) bendine dayandırdık.» Bâzı arkadaşlarımızın birçok yanlış anlamalara sebep olabilecek ve Anayasamıza gölge düşürebilecek yeni beyanları karşısında, bu sözlerimizi hatırlatmak ve sözlerimizi yanlış anlamış bulduklarını kaydetmek lüzumunu hissettim.

Şimdi gelelim madde ile ilgili mâruzatımıza. Muhterem arkadaşlar, maddenin lehinde ve aleyhinde konuşmaların gayeleri aynıdır : İstiyoruz ki, bu memlekette tevkif müessesesi artık kötüye kullanılmasın. Evet, bunun en büyük teminatı mahkeme istiklâlidir. Ama, biz bu hususta daha da hassas davrandık. Fakat bâzı arkadaşlarımız, bu sefer de haklı olarak, memleket emniyet ve asayiş bakımından endişe etmektedirler. Biz zannediyorduk ki, görüştüğümüz madde bu hususları da kapsıyacaktır. Ama, birçok kıymetli arkadaşlarımız, tecrübeli hukukçularımız, «hayır» diyorlar. Şimdi, bu endişeleri de bertaraf edebileceğini zannettiğimiz bir formül getiriyoruz. Sahir Kurutluoğlu arkadaşımızın teklifinden de ilham alıyoruz. Yalnız bir noktada ayrılmaktayız. O da, kanun koyucuya rasgele tevkif sebebi yaratmaması için bir istikamet göstermekten ibarettir. Başka tevkif sebepleri için inkân veriyoruz ama, bir istikamet koymayı da ihmal etmiyoruz. Bu yeni formülümüzü kabul buyurursanız, hiçbir endişeye yer kalmıyacaktır. Şimdi maddeyi okuyorum :

Yukardaki iki satır aynen kalıyor. «Suçlu-luğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek..» dedikten sonra, 3 ncü satır başlarken «maksadiyle veya onlar gibi tutuklamayı zaruri kılan ve kanunla gösterilen diğer hallerde..» diye madde devam ediyor.

Bu eklediğimiz iki kelime ile, hem fert hürriyeti bakımından bir teminat yaratılmıştır ve hem de diğer arkadaşlarımızın endişe ettikleri asayiş ve emniyet bakımından da, lüzumlu olan imkân bahsedilmiştir. İkisi birbirini tamamlamaktadır. Bu şekli ile madde daha iyi bir hale gelmiş olacaktır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Rauf Bayındır.

RAUF BAYINDIR — Muhterem arkadaşlar, Anayasanın umumi görüşmeleri sırasında Anayasanın maddelerinin çok uzun olarak yazılması olmasından dolayı bâzı temennilerde bulunmuşum. Ben bunun daha çok küçük olmasını arzu ederdim. Yalnız, bugüne kadar geçen müzakereler, bizi geniş maddeler içerisinde de bulunmaya mecbur etmiştir. Bu itibarla, ben şu madde münasebetiyle bâzı görüşlerimi ifade bakımından - maddeye ilâve edilen bâzı hükümler bakımından değil - şu Meclisin malı olmuş bâzı noktalar üzerinde durmayı muvafık buldum.

Arkadaşlar, bir kere, şu teklif müessesesi yani tutukluluk dedikleri müessesenin bugüne kadar iyi işlemediği üzerinde gerek hukukçu ve gerekse diğer arkadaşlar müttefiktirler. Bu müessesenin bir normal seyri içerisinde işlemeden şikâyetimiz vardır; bir de fevkalâde ahval dolayısıyla işlemeden şikâyetimiz vardır. Fevkalâde ahval karşısında işlemesi misallerinden birisi örfi idare zamanıdır. Örfi idarenin bile vazife görmediği zamanları ihtiva eden bir devre vardır. Şimdi arkadaşlar hiçbir adli makamın karar vermeden ve hiçbir mahkemeden geçmeden nazari iddialarla «İhtilâli teşvik, takibi hükümet, idarei örfiyye emir ve yasaklarına muhalefet» diye ileri sürülen bir hükümle - Hüküm deyince mahkeme hükmü sanmayı kanun dışı adamların verdiği hükümle - 20-30 kadar kadın, 30 kadar 10 - 15 yaşındaki çocuk tevkif edilmiş, hapselere tıkmıştır. Bu kararı veren hâkim midir? Hayır! Mahkeme midir? Hayır! İdarei örfiye mahkemeleri midir? Hayır. Eğer örfi idare mahkemesi bir karar vermiş ol-

sa, karar doğru veya yanlış olur, temyiz edilir. Fakat bu tevkifler mahkeme kararı ile olmamıştır arkadaşlar.

Bir adli âmirin yazmış olduğu bir tezkere ile olmuş. Şimdi geliyor mahkeme huzuruna. Adli âmir bir müzekkere yazıyor. Müzekkere müddeiumumiye gidiyor, tevkif edin diyor. Müddeiumumi bekliyor. Neyi bekliyor? Karar bekliyor. Karar yok. Ben nasıl tevkif ederim diyor. Ben bu kâğıdın altına imza koymam diyor.

Fakat buna rağmen genç, kadın, çocuk olmak üzere 20 küsur insan o gece geç vakit hapse tıkmıyor. Görüyorsunuz ki, kanunlar, müeyyideler, maddeler işlemiyor. Bunun dışında daha kötü işleyen şeyler var. Çok isterdim ki, komisyon sözcülüğü yapmakta olan Muammer Aksoy bunun en ince noktasma kadar içinde bulunmak cezayı çekmiş olmak suretiyle birtakım hükümler koymakta yardımcı olsunlar.. Hem kendileri rahat etsinler, hem de vatan çocukları rahat etsinler. 9 gün orada yattılar.

Bunun dışında, şu memleketin adliyesini temsil eden avukatlar ve en üst mertebede bulunan insanlar bugüne kadar, İnkılâptan evvel ve sonra ne yapmışlardır? Bu haklar bugüne kadar aranmamıştır. Kimin arıyacağı da belli değil.

BAŞKAN — Rauf Bey, müddetiniz tamamdır.

RAUF BAYINDIR (Devamla) — Söyliyeceğim şeyleri burada söylemiş bulunuyorum. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

BAŞKAN — Sayın Mehmet Göker.

MEHMET GÖKER — Muhterem arkadaşlarım; komisyon, Ceza Usulü Muhakemeleri Kanununda zikredilen 104 ncü maddenin «Tevkif Sebepleri» başlığını burada «Kişi Güvenliği» ne tahvil etmek suretiyle aynen almış durumdadır. Binaenaleyh, kişi güvenliğinin bir devlet idaresi içinde yalnız başına bir tevkif müessesesi ile alakası yoktur. Maddenin matlabı tamamiyle umumi bir hüküm olarak, kişi güvenliğini almış; içinde sadece ve sadece yakalamadan, tutukluyu hâkim önüne sevk etmekten bahsediyor. Rica ederim, bir devlet idaresinde, kişi güvenliği sadece mahkemeler ile mi oluyor? Devletin diğer fonksiyonları ile kişi güvenliğinin alakası yok mudur? Bir defa burada maddenin matlabı hatıdır.

Saniyen sabahki oturumda konuşan çok kıymetli hukukçularımızın mütalâaları çok yerindedir. Usuli bir meseleyi tutuyoruz, Anayasanın 30 ncu maddesine ahyoruz. Tevkif sebepleri Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda başlı başına bir fasıldır. O maddeler içinde tevkife ait bütün hususlar yer almıştır. Bunların arasında bilhassa kefaletle tahliye müessesesi vardır. 30 ncu maddedeki şu hükümler muvacehesinde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundaki kefaletle tahliye müessesesi tatbikatta tamamen ortadan kaldırılmış oluyor. Çünkü Anayasa Mahkemesinin son durumu ne olacaktır? Bunu bilemeyiz. Bu Anayasa yeniden tanzim edilmekte ve Anayasada tevkif sebepleri şudur diye zikredilmiş bulunmaktadır. Bu sebepler kalkmadan böyle bir şey konulabilir mi, konulamaz mı hususu müzakere mevzuu olabilir. Bu bakımdan da madde yerinde değildir.

Sayın Komisyonun yaptığı 'son teklif şekli eğer, hakikaten Yüksek Heyetinizce kabul edilecekse, bu cümle buraya alınacak olursa, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun tevkife mütalâlık 104 ncu maddesinin 3 ncu fıkrasındaki, «Suç devlet veya hükümet nüfuzunu kıran veya memleketin âsâyişini bozan fiillerden bulunur veyahut âdabı umumiye aleyhinde olursa.» şeklindeki hükümden daha geniş bir fıkra buraya alınmıştır. Bunun nasıl kullanılacağı, hangi hallerde tatbik edileceği münakaşa mevzuu olacaktır.

Muhterem Temyiz üyesi arkadaşlarımız sabahki oturumda hâkimin maddeyi ve kanunu tatbik etme haline temas ettiler. Kıymetli Komisyon Sözcüsü Muammer Aksoy'un bahsettiği 16 yaşındaki bir çocuğun tevkifi hâdisesi olmuştur. Hakikaten geçen iktidarın o devrinde hâkimler arasında yetişme tarzı ve durumu itibarıyla gayet tabii olarak ehil olmıyan elemanlar da bulunabilir. Bu tevkifler Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile alakalı olmayıp sırf hâkimin takdir hakkını kötüye kullanması ile alakalıdır. Bu bakımdan da bu maddenin bu şekilde Anayasaya alınması tatbikat bakımından mahsurlar doğuracaktır.

BAŞKAN — Zamanımız dolmuştur Bay Göker.

Sayın Ekrem Tüzemen, Adalet Bakanı.

ADALET BAKANI EKREM TÜZEMEN

— Muhterem arkadaşlar; sözlerine başlarken ev-

velâ şunu arz edeyim ki, sözü Bakan olarak almış değilim, tamamen şahsım adına konuşacağım.

Muhterem arkadaşlar, 30 ncu madde üzerinde sabahtan beri bir hayli tartışıldı, birçok arkadaşlarımız görüşlerini izah ettiler. Ben de birkaç kelime söylemeyi faydalı buldum.

Sayın Anayasa Komisyonu üyeleri bu maddeyi hazırlarken, diğer bâzı maddelerde olduğu gibi, geçmişin acı tecrübelerinin tesiri altında kalmışlardır. Kendilerine hak veririm ve hoş görürüm. Yalnız, elimizdeki kanun bir Anayasadır, bu itibarla bunda teferruata fazla kaçmamak, yalnız ana hükümleri vaz'etmek lâzımgelir. Naçiz görüşüme göre bu madde bir Anayasada değil, bir Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yer alması lâzımgelen bir maddedir.

Muhterem Sözcü arkadaşım Muammer Aksoy hemen bütün anayasalarda buna benzer hükümler vardır dediler. Tabii kendileri gerek İstanbul'daki, gerek buradaki komisyonda çalıştılar ve bütün anayasaları tetkik ettiler. Fakat ben elimin altındaki ve her zaman burada bahsedilen iki Anayasayı ögle tatilinde bir daha tetkik ettim. Bunların bu husustaki hükümlerini okuyacağım. Onlarda böyle bir hükme rastlıyamadım. Eğer arkadaşlarım, «bu hükümler sonradan değişmiştir.» derlerse gelir burada izah ederler.

Şimdi İtalyan Anayasasının ilgili 13 ncu maddesinin ikinci fıkrasını okuyorum :

«Kanunun tâyin ettiği haller ve şekiller içinde adli makamlarca verilmiş bir karar olmadıkça hiçbir fert tevkif edilemeyeceği gibi nezaret altına alınamaz veya üzerinde arama yapılamaz ve hürriyeti her hangi bir surette tahdidedilemez.» denilmektedir. Görüyorsunuz ki burada, «kanunlarda gösterilen sebepler dışında» diyor.

Çok bahsedilen Alman Anayasasınının 104 ncu maddesinde de tevkif sebepleri sayılmış değildir. «Kanunlarda gösterilen sebeplerle» denmiştir.

Muhterem arkadaşlar, komisyonun öğleden sonra getirdiği teklif ise (gibi) kelimesiyle tevkif sebeplerini lüzumundan fazla genişletmiştir.

Sonra, yine bu maddede yer alan bir hüküm var. Bu hüküm Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 107 ncu maddesinde zaten yer almıştır. Bence 107 ncu maddedeki hüküm, bu Ana-

yasadaki hükümden daha isabetlidir. Çünkü orada, «Bir mahzur yoksa, bir zarar yoksa tevkif edilme hali suçlunun hısm ve akrabalarına bildirilir.» deniyor. Hakikaten zararlı olabilir. Arkadaşlarım casustan bahsettiler. Bir eroin ve esrar imal eden adam yakalansa, bu husus derhal akrabalarına bildirilse, onun şerikleri de haberdar edilir ve belki de birçok suç delilleri dahi ortadan kaldırılabilir. Binaenaleyh, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu gayet isabetli hükmü ihtiva etmektedir. (Mahzurları bulunmadığı takdirde, akrabalarına derhal haber verilir.) kaydı konmuştur.

Ben burada bu maddeyi ve fıkralarını teker teker tenkid etmek için konuşmuyorum; mâruzatım bu hükümlerin burada yer almasının doğru olmayacağı merkezindedir. Esasen tasarrufların 14 ncu maddesinde hiçbir kimsenin mahkeme kararı olmadıkça hürriyetinden mahrum edilemeyeceğine dair hüküm mevcuttur. Artık bendenize bu 30 ncu maddenin burada yer almasına lüzum yoktur. Emin Soysal arkadaşımın, son fıkraya, «tazminat verilir» şeklindeki ilâve tekliflerine katılıyorum. Bugün dahi lüzumsuz yere hapse gönderilen bir şahıs, Anayasada böyle bir hüküm olmamasına rağmen, Devlet aleyhine tazminat dâvası açmış ve Devlet Şûrasınca tazminata hükmedilmiştir. Demek ki bu duruma düşen vatandaşlarımız, mahkemeye başvurup haklarını aramak ve lehlerine karar verilmektedir. Bu vesile ile şunu da arz edeyim. Geçmişte hâkimlerimizden bâzıları, - sayıları gayet azdır - vazifelerini kötüye kullanmış olabilirler. Ancak bu hal hususi kanunlarda yer alması gereken teferruata ait hükümlerin, Anayasada yer almasını gerektirmez. Bundan sonra hâkimlerimiz tam bir teminat altında çalışacaklardır. Bu hususta ilerdeki maddelere hükümler konmuş olduğunu göreceksiniz. Sırası geldiği zaman, bu maddeler üzerinde de durulacaktır. Bundan sonra hâkimlerin tâyin ve terfileri idarenin elinden alınacaktır. Bundan sonra şu veya bu hâkimin kötü karar vereceği, bu yüzden bir vatandaşın nâhak yere mutazzarır olacağı gibi düşünceler söz konusu olmayacaktır. Binaenaleyh reylerinizi kullanırken bu hususu nazari dikkate almanızı rica edeceğim. Elbette ki ekseriyetin reyini en iyi hal şekli olacaktır. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Fehmi Alpaslan.

FEHMİ ALPASLAN — Komisyonun izahatından sonra söz hakkımdan vazgeçiyorum.

BAŞKAN — Hulûsi Selek.

HULÛSİ SELEK — Muhterem arkadaşlarım, son dakikada söz almayı uygun gördüm. Mesele Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 ncu maddesinin Anayasaya geçirilip geçirilmemesi meselesi değildir, bir Anayasa hukukunun tanzimi meselesidir.

Arkadaşlarım, Anayasada kişi haklarına hâkim olan ruh, fert hürriyetidir. Hürriyet hakkı tesbit edilirken, diğer bütün haklarda olduğu gibi, sınırları ve unsurlarını Anayasa hükümleri içerisinde tesbit etmek mecburiyetindediriz. Hürriyet hakkının sınırlarının Anayasada tesbit edilmemiş olması bir eksikliktir. Demin sözcüğün söylediği gibi birçok anayasalarda hürriyet haklarını tahdideden sınırlar vardır. Bizim Anayasamızda da böyledir ve böyle olacaktır. Bunlar tamamen hususi kanunlara bırakılabilecek şeyler değildir. Şimdiye kadar C. M. U. Kanununun 104 ncu maddesi bir hayli suiistimal edilmiştir. 104 ncu madde hükmünden ayrı olarak 1609 sayılı Kanun, kaçakçılığın men'i hakkındaki Kanun, millî korunma ile alakalı kanunlar da sonradan beraet etmesi ihtimali olmasına rağmen ferdi tevkif yoluyla hürriyetinden mahrum etmişlerdir. Şu suretle tahditleri Anayasada açıkça gösterilmemiş olduğu için zamana göre çıkarılabilen hususi kanunlara ferdin hürriyet hakkı teminatsız kalmış ve ihlâl edilmiştir. Anayasanın getirdiği bu yeni hükümler bundan sonra çıkartılabilecek hususi kanunlarla ferdin ana hakkı olan hürriyet hakkından mahrum edilmesine müsaade etmeyecektir. Burada konulan hüküm Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 ncu maddesini değiştiriyor, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 ncu maddesi usul ve tedbire ait hükümdür. Tatbikat böyle olmamaktadır. Beraeti zinet asıldır. Bir usul icabı olarak kişiyi hürriyetinden yoksun bırakmak, ancak, Anayasadaki unsurların mevcudiyeti halinde olabilir. Bu itibarla bendeniz maddenin tamamen lehindeyim. Bu şekilde kabulünü rica ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başka söz isteyen?... Seyfi Öztürk.

SEYFİ ÖZTÜRK — Muhterem arkadaşlarım, maddenin ihtiyaca kısmen cevap verecek bir mahiyet taşıdığını ifade ederek sözlerime başlayacağım.

Evvelâ burada kişinin güvenliği nazarı itibara alınmıştır. Şahsın bedenî güvenliği, şahsi hürriyeti kanuni teminat altındadır. Bu husus diğer maddelerde de mevcut.

Saniyen, kanundaki muayyen şartların Anayasanın bu maddesinde tadadını ve tâyinini şahsın teminatı bakımından faydalı görmekteyim. Bu maddede bâzı müphem noktalar vardır. Gelecek iktidarlar Anayasa sınırını aşmamalıdır. İktidarlar vatandaşların haklarını iptal veya kısıtlayan kanunlar getirirler bile, Anayasa Mahkemesi bu kanunları iptale mezundur. Haksız tevkiflerde, zarar görenlere tazminat vermek mağdurların ıstırabını, tazminatla da olsa tahfif etmek adaletin ve hakkaniyetin icabıdır.

Adliye Vekilinin izahatından anlaşılıyor ki; hukuk sahasında böyle bir içtihada da gidilmektedir. Bu sebeple takrirler ihtiyaca cevap vermektedir, kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım, eğer Adalet Bakanı arkadaşımız konuşmasaydı, «madde hakkında kararı veriniz» diyecek ve tekrar huzurunuzda çıkmıyacaktım. Muhterem sınıf arkadaşımın fikirlerine asla iştirak edemiyorum. İkinci defa tekrar ediyorum ki, «birçok memleketin anayasasında mevcuttur» dediğim hükümler, tevkif sebeplerinden ve sonuncu fıkradan gayri olan hükümlerdir. Bu ciheti iki defa arz ettiğim halde, muhterem arkadaşım dinlememiş olacak ki, böyle bir konuşma yaptı. Kendileri misal verdiler; müsaade ederlerse bendeniz de misaller zikredeyim. Yunanistan Anayasasının 5 nci maddesi, Kore Anayasasının 9 ncu maddesi, İran Anayasasının 10 ncu maddesi ve Liberya Anayasasının 10 ncu kesimine kadar hepsini okuyabilirim. Ve burada bililtizam en ileri demokrasilerdeki düzenlerle misali bir tarafa bıraktım. Bu hüküm öylesine bütün anayasalara girmiştir ki, Sovyet sistemini kabul etmiş memleketlerde bile, - hiç olmazsa kâğıt üstünde bulunsun diye - bu gibi güzel hükümlere yer verilmiştir. Meselâ Arnavutluk'un 19 ncu, Polonya'nın 74 ncu, Çekoslovakya'nın 31 nci,

Bulgaristan'ın 82 nci maddelerinde olduğu gibi. Keza Hürriyet Partisinin hazırlamış olduğu Anayasa tasarısının 13 ncu ve 25 nci maddelerinde de, aynı mahiyette hükümler vardır. Görülüyor ki, bu hususla ilgili hükümler, sayın arkadaşımızın iddia ettiği gibi, anayasalarda yok değilmiş, varmış!

Hükümün esas vücut sebebini arz ettim : Bu, memleketin tevkif tatbikatı alanında gösterdiği hususiyettir.

Bundan başka Adalet Bakanı arkadaşımız, bizim son yaptığımız tevkifin hürriyet bakımından teminatı azaltıcı olduğunu iddia ettiler ki, durum bunun tam aksidir. Çünkü Anayasada tevkif sebepleri hakkında hiçbir hüküm bulunmaz veya - öğleden önce verilen bir önergede ve eski Anayasamızda olduğu gibi - genel olarak kanun koyucunun tesbit edeceği tevkif sebeplerine atıfta bulunmakla yetinilirse, işte o zamandır ki şahıs hürriyeti bakımından teminat zayıflıyacaktır. Biz ise kanun koyucuyu tamamen serbest bırakmıyor, onu bir direktifle bağlıyoruz. Kanunda ancak, diğer iki hal gibi tevkif için zaruret arz eden sebepler derpiş edilebilecektir.

Nihayet Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 107 nci maddesindeki hükme gelince : Bu hüküm sadece bir kanunda yer alıncı, her istenildiği zaman değiştirilebilir. Bu sebeple Anayasa ile kanunu karıştırmazsınız. Kanunlar her zaman değiştirilebilir. Biz burada Anayasa hükmü getiriyoruz, değişmeyecek olan bu hükümlerdir. Sonra arkadaşımın dediği gibi, elbette karar sizlerindir. Biz aksini iddia etmiyoruz. Bizim mevzu üzerinde durmamızın sebebi, konuyu çeşitli yönlerden tetkik edip, sizlerin hükmü daha mükemmel bir hale getirmeniz için zemin hazırlamaktır. Tabiatıyla kararı biz değil, sizler vereceksiniz. Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Adalet Bakanı.

Efendim, Genel Kurulun vermiş olduğu karara göre ikinci defa söz alıp konuşmak isteyen arkadaşlar ancak üç dakika konuşacaklardır.

ADALET BAKANI EKREM TÜZEMEN —

Efendim, ikinci defa huzurunuzu işgal ettiğimden dolayı özür dilerim. Muammer Aksoy arkadaşımınla aramızda bir anlaşmazlık oldu sanıyorum. Bendeniz söze başlarken de arz ettim; bu maddedeki hükümleri Ceza Muhakemeleri Usulü

Kanununda yer alması lâzımgelen hükümlerdir, bunlar Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 ncü ve 107 nci maddelerinde yer bulmuştur, dedim. Kişi dokunulmazlığı meselesini 14 ncü maddede halletmiştir. Yakalanan şahsın 24 saat zarfında hâkimin huzuruna çıkarılacağına dair kayıt bu maddeye eklenebilir. Hiç şüphe yok, hemen bütün Anayasalarda suçlunun 24 saat içerisinde hâkim huzuruna çıkarılması yazılıdır. Esasen 1954 senesinde merkeletimiz de İlsan Hakları Sözleşmesine katılmıştır. Sözleşmenin hükümlerini yerine getirmeye de bu sebepten dolayı mecburuz. İster Anayasada zikredilsin ister zikredilmesin. Beynelmül bir anlaşma yapmışız, madem ki, bu anlaşmayı imzalamışız Anayasa hükümlerine riayet eder gibi, bu anlaşmaya da riayet etmemiz lâzımdır. Bütün bu mâruzatımın esası teferruatla Anayasayı doldurmamak içindi. Suçlu 24 saat içinde mutlaka hâkim huzuruna çıkarılır, hükmünü koyalım. 14 ncü maddede hâkim kararı olmadıkça hiç kimsenin hürriyetinden mahrum edilemeyeceği ifade edilmiş bulunuyor. Bu maddede, yakalanan veya tutuklanan şahsın en geç 24 saat içinde hâkim önüne çıkarılacağına dair hükmün ilâvesi ihtiyacı karşılar.

Tevkif sebeplerini Anayasada saymaya ihtiyacı yoktur. Bunu arz etmek istedim. Konuşmalarımın yanlış anlaşılmasını rica ederim.

NECİP BİLGE — Efendim, müsaade buyursanız, bendeniz bir noktaya temas edeceğim: Tasarımın 30 ncü maddesinin ikinci fıkrasında (yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir.) denmektedir. (gecikmesinde sakınca bulunan hal) mutlak surette kullanıldığına göre her zaman bunu suiistimal etmek mümkün olabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerin mevcudiyeti her zaman ileri sürülebilir. Buna mâni olacak bir tedbir lâzım. 16 ncü madde konut dokunulmazlığı bakımından şöyle demektedir: Millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca olan hallerde. Burada da aynı şekilde tahdit konması uygun olacağı kanaatindeyim. Bu bakımdan bir önerge veriyorum, kabulünü rica edeceğim.

Yakalanma bahsinde en yakın mahkemeye gönderilmesi bakımından 24 saatlik bir süre kabul edilmiştir: Fakat, bu süre, (en yakın olan

mahkemeye gönderilmesi gerekli olan süre hariç), demek suretiyle suiistimale müsait bir şekilde konmuştur. Bunu çıkarmanın uygun olacağı kanaatindeyim. Zannediyorum, bu hususta arkadaşlar önerge vermiş olacaklardır, onun için bendeniz ayrıca önerge vermiyorum.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yoktur. şimdi önergeleri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Kişi hürriyeti ve dokunulmazlığı prensibi kabul buyurulan 14 ncü madde ile teminat altına alınmış bulunmaktadır. Artık kişinin hürriyetinin ne şekilde tahdid edilebileceği yolunda hükümler konulması doğru değildir. Bunlar tamamen usul kanunlarında yer alacak hususlardır. Nitekim işbu 30 ncü madde Ceza Mahkemeleri Usulü Kanununun 104 ncü ve mütaakıp maddesinin bir kısmının başka bir şekilde ifadesi mahiyetindedir. Bu madde kabul edildiği takdirde usulün bahsedilen 104 ncü ve mütaakıp maddeleri işlemez hale gelecektir. Binaenaleyh 30 ncü maddenin tamamen kaldırılması hususuna müsaadelerini arz ve teklif ederiz.

13 4. 1961

Nefî Demirlioğlu Nedim Ergüven
H. Şakir Perk

Yüksek Başkanlığa

30 ncü maddenin yeniden düzenlenmesi için komisyona havalesini saygı ile arz ve teklif ederiz.

Sırrı Atalay Avni Yurdabayrak

Sayın Başkanlığa

İnsan Hakları Beyannamesinin 9 ncü maddesi hükümleri göz önünde tutularak ona göre bir madde sevk etmek üzere 30 ncü maddenin komisyona iadesini arz ve teklif ederiz.

Nedim Ergüven Hayrettin Şakir Perk
Fethi Çelikbaş

Yüksek Başkanlığa

30 ncü maddenin 1 ncü fıkrasının çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Yüksek Başkanlığa

30 ncü maddenin 2 ncü fıkrasının 2 ncü cümlesindeki (yakalanan ve tutuklanan kimselere); ibaresinden sonra (veya yakınlarına) kelimelelerinin eklenmesini ve bunun neticesi olarak fay-

dasız hale gelecek olan üçüncü fıkranın son cümlesinin maddeden çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Necmi Akçasu

Sayın Başkanlığa

30 neu madde 3 neü fıkrası son cümlesini teşkil eden «yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirir,» hükmünün çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Fethi Çelikbaş

Temsileiler Meclisi Başkanlığına

Âmme menfaatleri namı altında haksız yere yakalanan ve tutuklanan ve neticede beraet eden vatandaşların maddi mânevi zararlarının tazmin ve telâfi edilmesi bakımından 30 neu maddeye aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederim.

14.4.1961

Emin Soysal

Eklenecek fıkra: Bu esaslar dışında işleme tâbi tutulan kimselerin uğrıyacakları her türlü zararlar kanununa göre Devletçe ödenir.

Yüksek Başkanlığa

Komisyonca geri alınan ve tadil edilen 30 neu maddeye gibi tâbiriyle bir elâstikiyet verilmiştir. Madde eski haliyle daha iyi tedvin edilmiştir. Bu itibarla 30 neu maddenin eski şekliyle reye vaz'ını arz ve istirham ederiz.

Zeki Tekiner

Abdülkadir Göğüş

Yüksek Başkanlığa

2 nei fıkradaki «gecikmesinde» kelimesinden sonra 16 nei maddede olduğu gibi «millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından» tâbirinin konulmasını arz ve teklif ederiz.

N. Bilge

Salih Türkmen

BAŞKAN — Efendim, önergeler şu şekildedir; evvelâ maddenin çıkarılması, ikincisi kısmın çıkarılması, üçüncüsü de Komisyona geri verilmesi hakkındadır. Dördüncü ve mütaakıp değişiklik ve haklar hakkındaki önergelerdir. Onun için maddenin çıkarılması hakkındaki önergeyi tekrar okutuyorum.

(Nef'i Demirlioğlu, Hayrettin Şakir Perk ve Nedim Ergüven'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Şimdi, okunduğu gibi, maddenin kâmilen çıkarılması hakkındaki önergeyi yüksek

oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Kısmen çıkarılması hakkındaki önergeyi okutuyorum.

(Sırrı Atalay'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Okunan önergeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmemiştir.

Maddenin komisyona verilmesi hakkındaki önergeyi okutuyorum.

(Sırrı Atalay, Avni Yurdabayrak'ın önergesi tekrar okundu.)

(Nedim Ergüven, Fethi Çelikbaş ve Hayrettin Şakir Perk'in önergesi tekrar okundu.)

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, bu maddeyi komisyon zaten yenibaştan ele aldı, artık yeni bir söz söyleyecek değildir.

BAŞKAN — Efendim, komisyon esasen görüşleri nazarı itibara alarak yeni bir şekil hazırladım diyor. Fakat bu yeni önergenin kabulü ve iadesinde aynı durum devam edecektir. Şimdi önergeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... İadesi kabul edilmemiştir.

Diğer bir önergeyi okutuyorum.

(Necmi Akçasu'nun önergesi tekrar okundu.)

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, tehlikeli oluyor, bu hususu birçok arkadaşlar da tenkid ettiler. Ancak Mahkmeden sonra.

BAŞKAN — Komisyon, önergeye katılmıyor. Önergenin nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Fethi Çelikbaş'ın üçüncü fıkra hakkındaki önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon önergeye katılmıyor.

Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Necip Bilge ve Salih Türkmen'in önergesi tekrar okundu.)

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Meskene nazaran fark var, onun için katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon önergeye katılmamaktadır. Önergenin nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Emin Soysal'ın takririni tekrar okundu.)

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyorum efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor... Önerge-
nin nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Et-
miyenler.... Önerge kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Komisyon nazarı dikkate alınmış bu önergeye
filhal iştirak ediyor mu?

**KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-
SOY** — Biz Umumi Heyetin kabul etmiyeceğini
düşünmüştük. Madem ki, Umumi Heyet kabul
etmiştir, o halde maalmemnuniye biz de katılı-
yoruz.

BAŞKAN — Efendim, maddeyi yeni şekliyle
tekrar okutup oylarınıza sunacağım.

**KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-
SOY** — İkinci fıkradaki «gösterir» kelimesin-
den sonra bir fıkra; sonra satır başı olacak
ki, şu halde fıkra tamamen değişmiş oluyor. O
şekilde okunmasını rica edeceğim.

BAŞKAN — Yeni bir önerge vardır, onu da
okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

3 ncü fıkradaki (tutulma yerine en yakın
mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre ha-
riç) kısmının çıkarılmasını arz ve teklif eylerim.

Ferda Güley

BAŞKAN — Komisyonun görüşü?

**ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MU-
AMMER AKSOY** — Türkiye'nin realitelerine
uymaz. Dağ başında yakalıyoruz bir şahsı,
24 saat içinde hâkim huzuruna çıkaramazsınız.
Bu sebeple iştirak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor.
Önergeyi reylerinize sunuyorum : Kabul eden-
ler. Etmiyenler.. Kabul edilmemiştir.

Diğer tavrı okuyoruz.

(Abdülkadir Göğüş ve Zeki Tekiner'in öner-
gesi tekrar okundu)

BAŞKAN — Efendim, esasen yeni şekil
komisyon tarafından hazırlanmaktadır. Binaen-
aleyh, eski şekliyle kabul edilmesi mevzuubah-
solamaz.

Komisyonun hazırlamış olduğu 31 nei mad-
denin yeni metnini okutuyorum.

b) Hak arama hürriyeti

MADDE 31. — Herkes, bütün vasıta ve
yollardan faydalanmak suretiyle yargı merci-
leri önünde dâvacı veya dâvalı olarak, iddia
ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme. görev ve yetkisi içindeki
dâvaya bakmaktan kaçınmaz.

BAŞKAN — Vecihi Tönük, buyurunuz.

VECİHİ TÖNÜK — Efendim, müzakere ko-
nusu olan bu 31 nei madde meşru menfaatleri
ve hakları koruyabilmek için dâva açmak hak-
kını tanzim ediyor. Buna karşı, aleyhine dâva
açılan kimsenin de müdafaa hakkını tanzim et-
mektedir. 1924 tarihli Anayasamızda da bu
husus tanzim edilmiş ve yargı erki bölümün-
de 59 - 60 nei madde olarak yer almış bulun-
maktadır. Fakat 1924 tarihli Anayasamızla bu
metin arasında esaslı bir fark yoktur. Ama
bendeniz bunu kifayetsiz görüyorum. 1924 Ana-
yasamız, Anayasa Mahkemesinin kurulmadığı
bir rejime taallük eden bir Anayasa olmak iti-
bariyle bu esası gayet lâkonik olarak tanzim
etmektedir. Nitekim birçok konularda bu Ana-
yasamızın takibettiği usul bu idi. Fakat Ana-
yasa Mahkemesi olan bir rejime girince bu
usulü terk etmek zarureti kendiliğinden orta-
ya çıkmaktadır. Zira Anayasa Mahkemesinin,
çıkacak kanunların Anayasaya uygunluğunu
veya Anayasaya uygun bulunmamasını tetkik
edebilmesi için Anayasanın esaslı konularda
direktif mahiyetinde bâzı esas ilkeleri vermesi
zarureti vardır.

Halbuki 31 nei maddenin yazılış tarzına gö-
re bu esas ve ilkeler verilmemekte olduğuna
göre yarımın kanun koyucuları vatandaşın dâva
hakkı konusunda bâzı tahditler getirildiği tak-
dirde bu hususun demokrasi esaslarına, vatan-
daş hak ve hürriyetlerine uygun olup olmadı-
ğını kontrol etmek durumunda bulunan Ana-
yasa Mahkemesini müşkül bir duruma düşü-
rebilir. Bu itibarla diğer hak ve hürriyetler
hakkında olduğu gibi, bunun içinde bâzı esas-
lar göstermek zarureti meydandadır. Nitekim
bu madde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi-
nin 8 nei maddesinde Avrupa Sözleşmesinin de
6 nei maddesinde yer almıştır. Sekizinci mad-
de şöyledir : Her şahsın kendine Anayasa ve
kanunla tanınan ana haklarına aykırı muameleler
karşısında fiili netice verecek şekilde millî mah-
kemelere müracaat hakkı vardır.

Şu halde, 31 nei maddede bir defa yapılması
lâzımgelen husus, müdafaa hakkı ile, dâva hak-
kını birbirinden ayırmak olmalıdır. Ondan sonra
bu hakkın bir takyide tâbi tutulmaması hususunun

da bir ifade tarzının kullanılmasında zaruret vardır.

Bir de maddenin son fıkrasında «Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dâvaya bakmaktan kaçınmaz» diyor. Bu hüküm 1924 Anayasasının 60 ne maddesine tekabül etmekte ve yargı erki bölümünde yer almış bulunmaktadır. Eğer bu son fıkra yargı erki ile alâkalı bulunuyorsa, bu fıkrayı 31 ne maddeden çıkararak yargı faslına nakletmek zannedersem daha uygun olacaktır. Ancak 59 ne maddeye tekabül eden 1 ne fıkranın bu bölümünün kişi hakları ve ödevleri olması itibariyle bu bölümün de yer alması uygundur. Ancak bu hakkın tesirli bir surette kullanılması için gerekli hükümlerin konması lüzumludur. Nitekim İtalyan Anayasasının buna teka-bül eden 24 ne maddesi bu konuda daha tatmin-kârdır. Bu madde şöyledir :

(1. Herkes, haklarını ve meşru menfaatlerini korumak için dâva açabilir.

2. Dâvanın her hal ve derecesinde müdafaa, ihlâlî caizolmıyan bir haktır.

3. İktidarı olmıyanlara her türlü kaza mer-cileri önünde, dâva açmak ve kendini müdafaa etmek vasıtası münasip müesseseler vücuda getirilmek suretiyle sağlanır.

4. Adli hataların tamir ve tazmini tarz ve şartlarını kanun tâyin eder.)

Görüyoruz ki, önümüzde güzel örnekler de vardır. Acaba muhterem komisyonun bu madde-ye bu şekilde daha vâzih ve tatminkâr bir şekil vermesi imkânı yok mudur? Bu cihetin izah bu-yurulmasını rica edeceğim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Efendim, 31 ne madde iki fıkradan müteşekkildir. Birincisi komisyonun bize verdiği, diğeri de zabdettiğimiz metindir. Şimdi verdikleri ve bize zaptettirdikleri kısım daha iyi bir şekilde tanzim edilmiş olduğu kanaatindeyim. Buna aynen iştirak ediyorum.

Burada (bütün vasıta ve imkânlardan faydalanır) deniyor ki, burasının meşru vasıta ve imkânlar olması lâzımdır. Meşru kelimesini koyarsak daha iyi bir şekil vermiş olmaz mıyız?

MUAMMER AKSOY — Kanunda gösterilen vasıtalar.

SIRRI ATALAY — Kanunun gösterdiği bâzi vasıta ve imkânlar olur. Bu, tahdidî de olur. Öyle vasıta vardır ki, vatandaş istifade edecektir. Mut-

lâka kanunun gösterdiği diye ifade etmek değil, meşru olması suretiyle demek lâzım.

1924 Anayasasının 59 ne maddesinde (Herkes, mahkeme huzurunda hukukunu müdafaa için lüzum gördüğü meşru vesaiti istimalde serbesttir) deniliyor. Bütün vasıta ve imkânlardan istifadesi, meşru olması kaydı ve şartıyla olmalıdır. Bu sebeple birinci fıkraya «meşru» kelimesinin ilâvesi daha yerinde olacaktır kanaatindeyim.

2 ne fıkra üzerinde Sayın Vecihi Tönük arkadaşımın fikirlerine iştirak ediyorum, yerindedir. Zira yargı mesuliyeti, yargı ödevi ve kişi dokunulmazlığının hak bölümünde olmasına imkân yoktur.

Esasen demokratik anayasalarda da, bunun yeri tamamen yargı kısmındadır. Lûtufla buyurun bunu da yargı kısmına alsınlar ve kabul buyurup (meşru) kelimesini de buraya ilâve etsinler.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yok... Buyurun Komisyon...

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, bu konu, İstanbul Komisyonu tasarılarında da ele alınmış ve birbiriyle ilgili iki ayrı madde halinde düzenlenmiştir.

Sayın Vecihi Tönük'ün işaret ettikleri gibi, hakların mahkemeye korunmasına ait evrensel beyanname de bir madde vardır. Alman Anayasasında da aynı mahiyette hükme rastlanmaktadır. Bu arada bir de kişinin kendisini savunma hakkı mevcuttur. Biz bütün bunları tetkik ettik. Evvelce vâkı tenkidleri de göz önünde bulundurarak, huzurunuzda ikisini bir madde içinde birleştirerek getiriyoruz. Bunun bir madde içinde toplanması umumi temayüle de uygun düşmektedir.

Bir de ihkakı hak ile ilgili hükmün yerinin neden burası olduğu üzerinde duruluyor. Dâvacı mahkemeye müracaat edecek, beni dinle diyecek; dâvalı da yine kendi müdafaasının dinlenmesini istiyecektir. Görülüyor ki, Devlete karşı ferdin bir temel hakkı ve Devletin de bu temel hakkı yerine getirmesi mecburiyeti bahis konusudur. Nihayet bu bir takdir meselesidir. Yüksek Heyetiniz bunu başka türlü uygun görürse, öyle halledebilir. Bizce mantıkî olanı, teklif ettiğimiz gibi temel haklar kısmında yer almasıdır.

Sonra bir de «meşru» kelimesi teklif edildi. Bizim kastımız aynı. Fakat, biliyorsunuz ki,

Anayasayı mümkün olduğu kadar Türkçeleştirmek yolundayız. Bu sebeple meşru kelimesini kullanmadık.

Eğer Yüksek Heyetiniz meşru kelimesini daha geniş mânada kabul ediyorsa, komisyon da buna iştirak etmeye hazırdır.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok. Önerge-leri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

31 nci maddenin son fıkrasının yargı bölümü- ne alınması kayıt ve şartı ile çıkarılmasını, bü- tün vasıta ve kelimelerinden evvel «meşru» ke- limesinin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Yüksek Başkanlığa

31 nci maddenin 2 nci cümlesi olarak aşağı- daki ifadenin konulmasını, böylece savunma hakkının kutsallığının Anayasa metninde daha açıklıkla yer almasına imkân sağlanmasını say- gılarımla dilerim.

Babür Ardahan Selâmi Savaş

Oktaç Ekşi

Maddeye konulacak cümle :

«Kanun, savunma hakkının kullanılmasını güçleştirecek kayıtlar koyamaz.»

BAŞKAN — Evvelâ kanunun 2 nci fıkrası- nın çıkarılması hakkındaki önergeyi tekrar okutuyorum.

(Sırrı Atalay'ın önergesi tekrar okundu.)

SIRRI ATALAY — Her iki kısmı ayrı ayrı reye koymanızı rica ederim.

BAŞKAN — Efendim, önergede iki esas var- dır. Bunun birincisi son kısmın tamamen çıkarılması, ikincisi de (meşru) kelimesinin ilâvesi- dir. Birinci fıkranın çıkarılmasını kabul eden- ler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Meşru) kelimesinin ilâvesini kabul eden- ler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Babür Ardahan, Selâmi Savaş, Oktaç Ek- şinin önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Önergenin nazarı dikkate alın- masını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edil- memiştir.

31 nci maddenin yeni şeklini okuyoruz.

b) Hak arama hürriyeti

MADDE 31. — Herkes, meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mer-

celeri önünde dâvacı veya dâvalı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dâvaya bakmaktan kaçmamaz.

BAŞKAN — Maddeyi değişik şekliyle Yük- sek oylarımıza sunuyorum. Kabul edenler... Et- miyenler... Madde değişik şekliyle kabul edil- miştir.

Komisyonca yeniden yazılan 30 ncu madde gelmiştir, onu okutuyorum.

VIII - Hakların korunmasıyla ilgili hükümler

a) Kişi güvenliği

MADDE 30. — Suçluluğu hakkında kuvvet- li belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutukla- mayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Tutuk- luluğun devamına karar verilebilmesi aynı şart- lara bağlıdır.

Yakalama, ancak suçüstü halinde veya ge- eikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabi- lir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kimselere, yaka- lama veya tutuklama sebeplerinin ve hakların- daki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir.

Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, yirmi dört saat içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâ- kim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kı- lnamaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse, hâ- kim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.

Bu esaslar dışında işleme tâbi tutulan kimse- lerin uğrıyacıkları her türlü zararlar kanuna göre Devletçe ödenir.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Huzurunuzu tekrar işgal ettiğim için özür dilerim. Madde metninin tü- müne muhalifim ama, Yüksek Heyetinizin kararı aksi şekilde tezahür etmesi sebebiyle uymaya mecbur kaldım.

Anayasa içerisinde «gibi» kelimesi çok elâsti- kidir, bu kelimedden her şeye atıf yapılabilir. Ben tekrar rica ediyorum, çok elâstiki olan «gi- bi» kelimesi Anayasadan çıkarılsın, onun yeri- ne başka bir kelime konsun.

Maddenin tümü hakkındaki fikirlerimi ay-
nen muhafaza ediyorum, yalnız arz ettiğim şekil-
de «gibi» kelimesi Anayasadan çıkarılsın, yü-
reklerimiz biraz olsun rahatlasın.

BAŞKAN — Komisyon.

**ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MU-
AMMER AKSOY —** Efendim, gerçi 11 nci
maddede «gibi» kelimesi kullanıldı, fakat ar-
kadaşlarımızı rahatsız ediyorsa, bunun yerine,
«veya benzeri» denilebilir. Yahut «maksatla
veya benzeri» olabilir. Yani bu, tamamen Ge-
nel Kurulun kararına bağlı bir redaksiyon me-
selesidir.

BAŞKAN — Sayın komisyondan rica edi-
yoruz, hangi kelimeyi uygun görüyorlarsa son
şekliyle okunmak üzere Başkanlığa versinler
ve okuyalım efendim.

Bu husus redaksiyonla ilgilidir.

MUAMMER AKSOY (Devamla) — «Gibi»
kelimesinin bu Anayasada bulunmasında hiç-
bir mahzur görmüyoruz. «Gibi» kıyas imkânı
veren bir kelimedir. Anayasada elbette bulu-
nur. Fakat Yüksek Heyetiniz bunu kabul et-
mezse, «benzeri» dersiniz. Fakat biz «gibi» ke-
limesinde mahzur görmüyoruz.

BAŞKAN — Sayın Mehmet Göker.

MEHMET GÖKER — Bendeniz demin fik-
rimi arz etmiştim.* Bu maddenin burada bulun-
masına zaten muhaliftim. Ancak bu gibi keli-
mesi, tevkife taallük etmesi itibarıyla, kötü ni-
yetli tatbikatçılar elinde alabildiğine suiistima-
le müsait bir kelimedir. O bakımdan bu madde-
ye vâkı diğer itiraz ve önermeler reddedildiği-
ne göre, son yapılmış olan teklifte, kaçma, de-
lilleri yok etme veya değiştirmeyi önleme sebe-
bini esas tutuyor. «veya bunlar gibi tutuklama-
yı zorunlu kılan» Sözlere yanlış anlamalara se-
bebolabilir. Onun için, tutuklama halinin yal-
nız bu iki sebebe inhisar ettirilmesini rica ede-
ceğim, bunu teklif ediyorum.

ADALET BAKANI EKREM TÜZEMEN —
Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun, efendim.

ADALET BAKANI EKREM TÜZEMEN —
Otuzuncu maddenin birinci fıkrasında tevkif
sebepleri gösterilmektedir. Kaçma, delilleri yok
etme veya değiştirme halleri dışında kalanlar
tamamiyle serbest bırakılıyor.

Yanlış anlamıyorsam, zaten diğer tevkif se-
bepleri kanunla ilgili olarak bugüne kadar
Anayasanın bünyesinde vardır. Binaenaleyh,
tevkif sebebi yasama sebebi olarak kabul edil-
mektedir. Nitekim, ne Alman Anayasasında,
ne de İtalyan Anayasasında tevkif kelimesi
yoktur. Bilmiyorum, arkadaşlarımız bunun çı-
karılmasına muvafakat ederler mi?

BAŞKAN — Efendim, zaten madde tekrar
oya sunulmak üzere, çıkarılacak, değiştirilecek
kelimeler önermeler sırasında dikkate alınmış-
tır. Binaenaleyh, Başkanlık Divanı, Anayasa
Komisyonundan kesin olacak son şeklin gel-
mesini beklemektedir.

**ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MU-
AMMER AKSOY —** Verdiğimiz şekilde efendim.

BAŞKAN — Bir değişiklik yapılmıyor efen-
dim. Bir önerge var, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Komisyonun yeni yaptığı teklifte «gibi» keli-
mesinin çok geniş mânası olduğundan ve kıyasa
cevaz verdiğinden çıkarılmasını teklif ederim.

Cevdet Aydın

BAŞKAN — Salih Türkmen.

SALİH TÜRKMEN — Efendim; Sayın Ad-
live Vekili ve Sırrı Atalay Bey arkadaşımız bu
maddeye (gibi) kelimesi ilâve edilmekle tevkif se-
beplerinin genişletildiğini iddia ediyorlar. Kana-
atımca tamamiyle bunun aksi varittir. Eğer mad-
dede, (şu şu ve bunun gibi sebeplere binaen tev-
ki' edilir) dencydi hakikaten genişletirdi. Hal-
buki teklife göre bu sayılan sebeplerden başka
bir tevkif sebebi ihdas edilmek istenirse bu sebe-
bin yukarıda sayılan sebepler kadar önemli olma-
sı şart koşuluyor. Bu itibarla benim kanaatime gö-
re burada tahdit vardır, genişletme yoktur.

BAŞKAN — Efendim, önce (gibi) kelimesi-
nin çıkarılması hakkındaki Cevdet Aydın'ın tekli-
fini tekrar okutuyorum.

(Cevdet Aydın'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — (Gibi) kelimesinin maddeden çı-
karılmasını isteyen bu önergeyi oylarınıza sunu-
yorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge
nazarı dikkate alınmamıştır.

Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul
edenler... Etmeyenler... Komisyonun teklif ettiği
maddenin yeni şekli kabul edilmiştir.

c) Tabii yargı yolu

MADDE 32. — Hiç kimseye, Anayasanın gösterdiği haller dışında, adli kovuşturma bakımından özel işlem yapılamaz.

Bir kimseyi tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

d) Cezaların kanuni ve şahsi olması; zorlama yasağı

MADDE 33. — Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz.

Cezalar ve ceza tedbirleri ancak kanunla konulur.

Kimseye, suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Kimse, kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma sonucu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası konulamaz.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen? Yok. Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

e) İspat hakkı

MADDE 34. — Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret dâvalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat istemenin kabulü, ancak isnadolan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

BAŞKAN — Sayın İlhami Soysal, yok. Sayın Ömer Sami Coşar, buyurun.

ÖMER SAMİ COŞAR — Arkadaşlar, 2 nci Meşrutiyetin başında kabul edilen Matbuat Kanununda ispat hakkı mevzuatı. Bugün tekrar bu ispat hakkına kavuşuyoruz. Bu itibarla, getirdiği bu maddeden dolayı Anayasa Komisyonuna teşekkür ederim.

Yalnız, bizim işaret etmek istediğimiz bir nokta şudur : Burada 1 nci cümlede, (görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan) bahsediyor. Bu arada basınla kamu görevinde bulunanların, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesi hallerinde, diğer bir neşriyatı olabilir. Bu neşriyat, kamu halleriyle, hâdiseleriyle ilgili neşriyat olabilir. Ve bu takdirde âme menfaatine uygun olabilir. Bu sebeple komisyondan rica ediyorum ki; birinci fıkranın şu okuyacağım önergemde olduğu gibi değiştirilmesini teklif ediyorum.

(Önergesini okudu.)

BAŞKAN — Oktay Ekşi. (Yok sesleri) Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Arkadaşlarım; bu madde de, ispat hakkı fırtınasını geçiren Türkiye'de tarafsız hukukçuların matbuatta teklif ettikleri hükmün aynıdır. Mesele üzerinde uzun durmuş cezacılar tarafından ortaya konmuş bir hükümdür. Biz onu almakla iktifa ettik. Hem basına hem de basın dışındaki şahıslara, ispat hakkını gayeye uygun ölçüde tanıyoruz. Sami Coşar arkadaşımızın teklifleri bir hukuk meselesidir; hâkimin halledeceği bir meseledir.

Âme hizmeti gören şahıslar, özel hayatları bakımından, her hangi bir şahıs gibi değildirler. Bu gerçek, literatürde, hukuk kitaplarında, tatbikatta, Temyiz Mahkemesi içtihatlarında açıkça belirtilmiştir.

Binaenaleyh, valinin şahsi hayatı, vekil'in şahsi hayatı bahis konusu oluyor diye, «onun sefahat hayatını yürütürken yaptığı masrafların kaynağını araştırmak caiz değildir» denilmesine imkân yoktur. Bir kamu hizmeti görevlisinin gayrimişru gelirler elde ettiğini ispat sadedinde, onun nerelere devam ettiği yazılırsa, bu hareketler resmî sıfatı olan o şahsın özel hayatına dâhil sayılsa da, hizmet hayatı ile ilgili değildir. Kamu hizmeti gören bir kimsenin özel hayatı ile resmî hayatının hudutları gayet sey-yaldır. Ve onun özel hayatı, çok daha dardır. Binaenaleyh, hizmetin icabı olan bu gibi neşriyat, şu formüllere girer. Bundan endişe edilmesin. Bugüne kadarki temyiz içtihadında da, bu husus belirtilmiştir. Bu itibarla, madde bu haliyle kabule şayandır. Basının arzusuna cevap verecek halledir.

MEHMET HAZER — Efendim, müsaade-nizle bir soru sorabilir miyim?

Kamu hizmeti deniyor, fakat, burada hem görevden ve hem de kamu hizmetinden bahsediliyor.

Sonra 2 ncisi; İktisadi Devlet Teşekkülünde çalışanlar da bu maddenin şümulüne girecek mi, girmeyecek mi?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, memur ve müstahdemler de dâhil olsun, diye, hem kamu hizmetinden ve hem de görevden bahsettik. İktisadi Devlet Teşekkülleri tabii girecektir, bunda tereddüde mahal yoktur.

ADNAN BAŞER — İktisadi Devlet Teşekkülü olmayabiliyor. Denizcilik Bankası gibi. Bunlar da girer mi?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Bütün mesele âmme hizmetindedir. Âmme hizmeti mevzuubahsolduğu zaman girecektir.

MEHMET ALİ KUMBASAR — Hizmetle alâkalı olmayabilir. Bir valinin 5 - 6 konak yaptırdığını gazeteci yazsa bu maddeye girer mi?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Yazan şahıs şunu demek istiyor : Bu valinin maaşı şu kadardır; nasıl oluyor da 5 - 6 konak yaptırabiliyor? Bunu demek istiyor. Hizmet ile ilgisi olunca gayet tabii yazılabilecek ve ispat edilebilecektir. İşte bu bakımdan, yani âmme hizmeti gördüğünden, nüfuz suiistimali mevzuuna giriyor.

BAŞKAN — Önergeyi okuyoruz :

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

34 ncü maddenin birinci cümlesinin aşağıdaki şekilde kabulünü teklif ederim.

«Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, kamu yararı göz önünde tutularak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret dâvalarında sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir.»

Ömer Sami Coşar

BAŞKAN — Önergeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge dikkate alınmamıştır, reddedilmiştir.

34 ncü maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Üçüncü Bölüm

Sosyal ve iktisadi hak ve ödevler

I. Ailenin korunması

MADDE 35. — Aile Türk toplumunun temelidir.

Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar.

BAŞKAN — Sayın Necip Bilge, yok. Vedat Dieleli, yok. Ferhan Arkan!

FERHAN ARKAN — Muhterem arkadaşlarım, bu maddenin metninin değiştirilmesi gerektiği kanaatindeyim: Çünkü, kanaatimce, burada, (Aile, Türk toplumunun temelidir) dedikten sonra; (Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin korunması için, gerekli tedbirleri alır.) derken; ayrıca da, burada ana ve çocuğu zikretmeye lüzum yoktur. Zaten, aile mefhumu içine bunlar girecektir. Bu bakımdan, şayet iltifat görürse, bu madde metnini değiştirecek bir teklifte bulunuyorum; kabule mazhar olursa, arz ettiğim şekilde olmuş olur. Çünkü, her türlü şekilde vikâyesi mevzuubahis olacaktır. Onun için ben ailenin korunması şeklinde teşkilâatlanmasını kâfi olarak görmekteyim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Arkadaşlar, bu mesele, diğer memleketlerin anayasalarında çok mufassal surette halledilmiş hususlardandır. Biz en kısa formülü kabul ettik. Alman Anayasasında fıkra fıkra, İtalyan Anayasasında yine öyle halledilmiştir. Analı babalı çocuklar için ayrı, kimsesiz yoksul çocuklar için ayrı, evlilik dışı çocuklar için yine ayrı hükümler var. Hele Güney Amerika Devletlerinin anayasalarında birkaç madde bu konuya tahsis edilmiştir. Biz, «Anayasada lüzumsuz tafsilâta gidiliyor» diye itiraz edeceğinizi hesaba katarak, bu yola gitmedik. Mamafih görüştüğümüz madde metninde anasız babasız yoksul çocukların ve evlilik dışı çocukların korunması da dâhildir. Analı babalı olup da ana babası tarafından bakılmıyan çocuklar için de, Medeni Kanuna uygun olarak himaye zaruridir. Maddenin aynen kabulünü rica ederiz.

BAŞKAN — Önergeler var, okuyoruz.

Şayın Başkanlığa

Önemi dolayısıyla, (35 nci maddenin) aşağı-

daki şekilde yazılmasını saygılarımla teklif ediyorum.

MADDE 35. — Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ailenin, ananın ve özellikle çocuğun beden, ruh, fikir ve ahlâkça korunmasını ve gelişmesini temin için kanuni tedbirleri alır ve gerekli teşkilâtı kurar.

İlhan Özdil

Yüksek Başkanlığa

35 nci maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ederim.

Ferhan Arkan

Madde 35. — Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ailenin korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar.

BAŞKAN — İlk önergeyi tekrar okutuyorum.

(İlhan Özdil'in önergesi yeniden okundu.)

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

İkinci önergeyi okuyoruz.

(Ferhan Arkan'ın önergesi yeniden okundu.)

BAŞKAN — Önergenin nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... 35 nci madde kabul edilmiştir.

II - Mülkiyet hakkı

a) Mülkiyete ait genel kural

MADDE 36. — Herkes mülk edinme hakkına sahiptir.

Mülkiyet hakkının kazanılması, kullanılması ve sınırları kanunla düzenlenir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olmaz.

BAŞKAN — 36 nci maddenin komisyon tarafından düzenlenen yeni şeklini okuyoruz efendim.

MADDE 36. — «Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Mülkiyet hakkının kullanılması, kamu yararına aykırı olamaz. Mülkiyet hakkının sınırları ve miras hakkının sınırları kanun ile düzenlenir.»

BAŞKAN — Sayın Hamza Eroğlu.

HAMZA EROĞLU — Muhterem arkadaşlarım, biz tenkidlerimizi bilhassa bu maddenin eski şekli üzerinde hazırlamıştık. Bugün hazırlanan yeni metin bizi bilhassa 1 nci fıkrasıyla geniş ölçüde tatmin etmiştir.

Ancak daha önce, bir meseleyi, müsaade buyurursanız, Yüksek Huzurunuzda arz etmek istiyecğim.

3 ncü bölüm ve 2 nci fıkra, sosyal ve iktisadi hak ve ödevlerden bahsetmektedir. 36, 37 ve 38 nci maddeler yani mülkiyet haklarıyla ilgili olan bu maddeler de sosyal ve iktisadi haklar bölümünde yer almaktadır. Mülkiyet hakkı gibi şahsi bir hak olan, ferdin mülk edinebilmesi gibi enfüsi bir hakkın, sosyal ve ekonomik haklar bölümünde değil, ikinci bölümde yani klâsik ferdi haklar ve hürriyetler bölümünde yer alması icabeder. Ayrıca şayet bu bölümde yer alırsa ortada şu bakımdan da bir mahzur doğmaktadır. Ekonomik ve sosyal hakların sonunda bulunan bir madde, 51 nci madde iktisadi ve sosyal hakların gerçekleşmesi için Devlete malî ve iktisadi kaynaklarının yeterliği ölçüsünde bunu yerine getirmek imkânı tanımaktadır. Mesele mevki bakımından ele alınmalıdır.

38 nci maddede millileştirme ve kamulaştırmadan bahsedilmektedir. Bu da şahsi mülkiyet haklarını haleldar etmektedir. Bunun değerinin peşin veyahut bedellerinin taksitle verilmesi halinde 51 nci maddenin sınırlanmış hudutları bize engel olacaktır.

Mülkiyet hakkı şahsi bir haktır. Sadece tasarruf hakkı değildir. Mülkiyet hakkı, şahsi haklardan ayrılmaz. Şahsi haklardan olan, vazgeçilemez olan bir hakkı, yani mülk edinme hakkını, iktisadi bir hak ve hürriyet olarak ele almak hatalıdır. Tarihi gelişim içinde bu haklar ferdi hürriyetler arasında yer almıştır.

Eğer, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi tetkik edilirse, mülkiyet hakkının yerinin, diğer klâsik ferdi haklar ve hürriyetler içinde olduğu görülür. Ayrıca, Avrupa'da ana hak ve hürriyetleri Sözleşmesine ek bir protokolda yer almıştır. İktisadi ve sosyal haklar ise, Avrupa ana hak ve hürriyetler sözleşmesinde yer almamıştır. Mülkiyet hakkı ferdi hak ve hürriyetler arasında mütalâa edildiğinden söz konusu sözleşmede yer almıştır. Mukayeseli bir şekilde tetkik edersek İtalyan Anayasasının dışında birçok anayasalar bu hakka klâsik hak ve ferdi hürriyetler arasında yer vermiştir.

Şimdi esas maddeye gelecek olursak yeni teklif edilen maddenin ikinci fıkrası, (Mülkiyet hakkının kullanılması kamu yararına aykırı olamaz) diye bir hüküm koymaktadır. Bu daha evvelki maddede de mevcuttu idi. Şimdi mülkiyet hakkının kamu yararına aykırı olmaması mülkiyetin sosyal fonksiyonunun ifadesidir. Mülkiyet diğer haklar gibi sosyal bir haktır. İkinci bölümde incelediğimiz klâsik haklar ve hürriyetler de bir bakıma sosyal haklardır. Fert hürriyeti cemiyet olmaksızın mevcudolamaz. Şimdi mülkiyetin bu bakımdan sosyal fonksiyonunu göz önünde bulundurmak mecburiyetindeyiz.

11 nci maddede, kamu yararı sebebi de olsa,

bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunulamaz. Ayrıca bu madde de, «Mülkiyet kamu yararına aykırı kullanılmaz» diye ifade edilmektedir. Ben bunda bir fayda mülâhaza edemiyorum. Bu fıkra fuzulidir.

Mülkiyet hakkına ait bulunan bu 37 ve 38 nci maddelerin yerlerinin değiştirilmesine dair teklifim var. Bunu dikkate almanızı, böylece bir hakkın yerini bulmasına yardımınızı rica ediyorum.

BAŞKAN — Bu madde hakkında daha 10 sayın üye söz almış bulunmaktadır. Saat 17 yi 10 geçe toplanılmak üzere oturuma ara veriyorum.

Kapanma saati : 16,40

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 17,10

BAŞKAN — Kâzım Orbay

KATIPLER : Oktay Ekşi, Alev Coşkun

BAŞKAN — Oturumu açıyorum efendim. Önce, Başkanlığın bir sunuşu daha var; okuyoruz.

C) Sanayi Bakanlığından istifa eden Şahap Kocatopçu'nun istifasının kabulü ile, Sanayi Bakanlığında Maliye Bakanı Kemal Kurdaş'ın vekâleten tâyinine dair Devlet Başkanlığı tezkeresi (3/60)

Temsileiler Meclisi Başkanlığına

Sanayi Bakanlığında istifa eden Şahap Kocatopçu'nun istifasının kabulü ile, Sanayi Bakanlığında Maliye Bakanı Kemal Kurdaş'ın vekâleten tâyini uygun görülmüştür.

Devlet Başkanı ve Başbakan
Org.

Cemal Gürsel

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur efendim.

Şimdi, 36 nci maddenin müzakeresine devam ediyoruz.

Sayın Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Efendim, görüşmelerin ışığı altında, 36 nci maddeye komisyonumuz yeni bir şekil vermiş bulunuyor. Gösterdiği anlayıştan dolayı kendilerine bilhassa teşekkür ederim. Madde güzel bir şekil almıştır. Belki ufak bir rötüş denebilecek ufak bir değişikliği yüksek takririnize ve sayın komisyona arz etmek istiyorum. Sözü kısa kesmek için doğrudan doğruya metin üzerinde mâruzatta bulunayım.

Birinci fıkra ile tamamen mutabıkız. «Herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.»

İkinci fıkra; kanunun sınırlanma hakkına taallük ediyor. Bu sınırlamanın muayyen bir hedefe, muayyen bir direktife tâbi tutulması maksadıyla şu ilâveyi yapmış bulunuyoruz. «Kanun, bu hakları ancak kamu yararı sebebiyle sınırlıyabilir.» Alemlîlak sınırlama yerine, birçok hak ve hürriyetlerimizi hâkimiyeti altında bulunduran kamu yararını burada da kullanmış bulunuyoruz. Bu suretle kanunun mül-

kiyet ve miras haklarını sınırlanmasında kamu yararı nazara alınacak, demek oluyor.

Üçüncü fıkra esasen mevcut, mükemmel bir fıkradır. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz. Bu pek tabii olan bir fıkra. Bu yolda Sahir Kurutluoğlu ve diğer arkadaşlarımız ile birlikte verdiğimiz müşterek önergemizi sunuyorum.

BAŞKAN — Sayın Şefik İnan.

ŞEFİK İNAN — Aynı esbabı mucibeyi zikredecektim, konuşmaktan vazgeçtim.

BAŞKAN — Sayın Necip Bilge.

NECİP BİLGE — Efendim, Cahit Beyefendinin vermiş olduğu teklifte imzam olması dolayısıyla, gayet tabii onu destekliyorum. Fakat, burada komisyondan ayrıldığım bir noktayı izah sadedinde huzurunuzu işgal ettim.

Komisyondan ayrılışında, (mülkiyet hakkının kullanılması sınırları kanunla düzenlenir) denilmektedir. Bendeniz, düzenleme kelimesini yerinde bulmuyorum, yerinde görmüyorum. Çünkü, bu şekilde, olursa, yani düzenleme kelimesi kullanılırsa, kanunun sınırlamadığı yani düzenlemediği yerde bu haklar kullanılamaz demektir. Bu bakımdan, sınırlama kelimesini yerinde bulduk (Kanunla sınırlanır) dedik. Bunu arz ederim efendim.

Sonra, şu noktayı da arz etmek isterim :

Komisyondan ayrılışında miras hakkını koymuş olması hakikaten yerindedir. Çünkü eski metinde sadece mülkiyet konmuştu. Bu da kâfi değildi. Mülkiyet aynı zamanda mirası tazammun etmez. Sözcülerden biri evvelce mülkiyetin aynı zamanda mirası tazammun ettiğini burada söylemişti. Halbuki fikrî haklar gibi bazı haklar vardır ki mülkiyet hakkı ile ilgili değildir. Ama mirasla intikal ederler. Bu bakımdan miras hakkının konulmuş olması yerindedir,

BAŞKAN — Vedat Dicleli.

VEDAT DİCLELİ — Tadil önergesinde imzam vardır. Onun için görüşmeye lüzum görmüyorum.

BAŞKAN — Buyurun, Kaludi Laskaris.

KALUDI LASKARIS — Muhterem arkadaşlar;

Bugün müzakere edeceğimiz 36 ncı madde, bundan evvel 19 ncü maddede hakkında gösterilen haklı hassasiyeti göstereceğimize eminim:

Türk yasalarında ve İslâm hukukunda mal ve mülkün masuniyet ve emniyeti asırlardan beri bozulmayan mukaddes bir kaidedir.

Hukuk felsefesi olan fıkıhta (ismet-i emval) kaidesi namı altında tedvin edilen hükümler henüz garp hukukunda meçhul olduğu zamanlarda bile hizmetlere en fazla tatbik edilen kaidelerdir. Mülkün esası ve temeli adalettir ve eibeleri de bu mukaddes kaidenin bir mütearifi halinde sosyal bir umde olarak kabul edilmiştir. Bugün dahi memleketin saadet ve felâhını, bu umdeye sıkı sıkıya bağlanmakta buluyoruz.

Adalet sevgisini mülkiyete hürmet duygusundan ayırmayan Türk milleti, bu yolu asırlarca millî ve içtimai bir kaide ve dinî esas olarak muhafaza etmiştir. Mülkün esası adalettir vecizesi de bir mütearife halinde sosyal hükmü haiz olarak kabul edilen bir cihettir ki, bugün dahi memleketin saadeti ve selâmeti bu umdeye sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır.

Arkadaşlar, adaletin mülke bağlılığını büyük Türk milleti asırlardır muhafaza etmiştir. (Bravo sesleri) Nitekim Osmanlı sultanlarının fethettiği memleket ahalisine aidolan hususi emlakle Devlete ait gayrimenkulleri tahrir ve deftere geçirmeye başlıyan Yavuz Sultan Selim'dir, 4 denizde, 5 kıtadaki saltanatının gayrimenkullerini 1140 (1724) senesinden tahrire başlanmış ve 2 ncı Selim zamanında bitmiş olan umumi tahrir 2720 deftere geçirilmiş mülk emniyeti sağlanmış ve halâ bu defterler İstanbul'dan getirilerek Ankara'da Adliye Bakanlığının mahzeninde muhafaza edilmektedir. («Madde ile alâkalı konuş» sesleri) Sabırlı olunuz, rica ederim.

Bugünkü medeni Avrupa'da bile halâ bu intizam yoktur. Mülkiyet ve Devletteki intizamına bu hürmet hissi ne kadar tebeil edilse azdır. Halâ Sırbistan'dan, Bulgaristan'dan, Romanya'dan, Yunanistan'dan bizden kayıt suretleri istenmekte olduğunun bilinmesi lâzımdır. Bundan memleketin iftihar edeceği bir vâkıdır.

Tanzimat rejimi ile beraber bu esas, Devletin ferde karşı sarılı bir taahhüdü olarak Gülhane Fermanında da açıklanmıştır.

Bütün vatandaşların bu kaide karşısındaki, müslim ve gayrimüslim farkı bulunmaksızın,

müsavâtî demokratik bir teminattan başka bir şey değildir. Mithat Paşanın 1293 Kanunu Esasisi mülk emniyetini şümüllü esaslara bağlamış, müsadereyi katî surette menetmiştir. (Madde 21 - 24).

20 Nisan 1924 Teşkilâtı Esasiyesinde de mülk emniyeti daha kuvvetli bir şümülün ifadesini bulmuştu.

Muhterem Millî Birlik Komitesi de 12.6.1960 tarih ve 1 numaralı Kanunun 24 nci maddesinde ahkâm vaz'etmiştir. Zedelenen haklara karşı kanuni ahkâm olduğu halde, dün ve bugün memleketimizde maalesef tatbiki kanunen ref'edilmiş olan ahkâm (nef'i hazine) mülâhazası ile hâlâ tatbik edilmemektedir.

Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif kararlarla bir kısım vatandaşlarımızın mülkiyet hakkı ihlâl edilmiş, vatandaşlar bu mukaddes ve tatlı haklarından istifade edememektedirler. Halen Maliye Bakanlığı tarafından, 1331 tarihinde nesredilmiş bulunan bir kanunu muvakkat ile, 1915 Harbinde, ordumuzun arkasında bulunan bir kısım halka ait mülklerin muhafazasına aid olmak üzere çıkarılan Emanet Kanunu da yanlış tatbik edilmiştir. Bu kanun bir Müsadere Kanunu değildir, bilâkis Emanet Kanunudur. Bu kanun bilâhara 333 sayılı bir Kanunla takviye edilmiş ise de gayeleri değişmiş ve birçok gayrimenkuller kanun harici vaziyed edilmiş, satılmıştır. («Sadede, sadede» sesleri)

Efendim, müsaade buyurunuz nasıl ve neler yapıldığını arz ediyorum. Nef'i Hazine diye, bir mal müdürü tarafından, Teşkilâtı Esasiyeye, kanunu medeniye aykırı olarak, bir tapu kaydının iptalini istiyor ve tapu kaydı siliniyor. 40 - 42 yıllık meslek hayatımda dehşetle görmüşümdür.

Arkadaşlar, 1950 yılında mevkii iktidara geçen bir Başvekilin 5 . 10 . 1950 de 51268 Nolu tezkeresiyle Eşhası hükmiye hakkındaki Kanunu iptal ederek cemaatler namına, mektepler, kliseler namına emvali gayrimenkulleri zaptetmesi Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif bir hareket idi. Ve hâlâ bunlar ref ve reddedilmiş değildir. Bugünkü madde kanuniye yerindedir, fakat bunun müeyyideleri maalesef yoktur. Hâlâ Maliye Vekâleti hâlâ böyle kanunsuz hareket ederek Teşkilâtı Esasiye Ka-

nununa muhalif kararnameleleri, talimatnameleleri icra etmektedir.

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır.

Buyurun Cevdet.

CEVDET AYDIN — Sıramı Hocam Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'na veriyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU — Arkadaşlar; komisyon adına değil, kendi adıma konuşuyorum. Birisi sistem ve şekil bakımından, diğeri de esas bakımından iki husus üzerinde maruzatta bulunacağım :

Değeri arkadaşımız bu maddelerin, yani 36, 37 ve 38 nci maddelerin yukarda ferdi haklar kısmına nakledilmesinin yerinde olacağını ileri sürdüler; İstanbul Üniversitesi Anayasa önprojesinde de öyleydi, dediler.

Arkadaşlar, mülkiyet hakkı, İsviçre gibi ferdiyetçi bir memlekette bile, 1912 de, yani bundan 49 yıl önce yürürlüğe girmiş olan medeni kanunda tamamiyle sosyal bir mahiyet taşır. Medeni Kanunu lütfen gözden geçirirseniz, onda ne kadar ileri ve sosyal hükümler olduğunu görürsünüz. Çünkü mülkiyet hakkı sosyal karakter taşıyan bir haktır. Mesken masuniyeti gibi, fikir hürriyeti gibi ferdi hak olmaktan çıkmıştır. Kaldı ki, topraklandırma, kamulaştırma gibi hususlar, tamamen sosyal karakter taşır. Bu bakımdan maddelerin yerinin değiştirilmemesi lâzımdır. Sistem bakımından maruzatım bu kadar.

Esasa gelince: Sayın arkadaşımız Cahit Zaman'ın teklifleri bendenize şu darbu meseli hatırlattı; daha iyi, iyinin düşmanıdır, derler. Bu bakımdan, biz bu maddeyi değiştirerek daha iyi yapalım derken, gedikler bırakabiliriz. Komisyonun bu hususta hangi fikirde olduğunu henüz tesbit etmedik. Bendeniz şahsım adına bu teklife iltihak edemiyorum. Sebebi?.. Diyorlar ki, (Kanun bu hakları ancak kamu yararıyla yahut toplum yararına olarak sınırlandırabilir.) «Bu hakları» deyince, içine miras da giriyor. O zaman kanunun miras hakkını da sınırlandırabileceği kabul edilmiş oluyor. Kalan malların şu kadar mirasçıya geçer bu kadarı Devlete intikal eder diye yarım bir kanun çıktığı zaman bu kanun Anayasaya aykırı olmaz. «Sınırlayabilir» değil, «düzenliyebilir» demek daha doğru olur. Biz ikinci fıkrada demiştik

ki, «Mülkiyet hakkının kullanılışı, kamu yararına aykırı olamaz», böyle bir hüküm tehlikeli olur. Hukukçu arkadaşlarımız bilir; Medeni Kanunumuzda yalnız kamu yararı için değil, fert yararı için de tahditler vardır. Biz bu maddede sadece kamu yararı dediğimiz zaman, Medeni Kanunumuzun bu maddeleri Anayasaya aykırı olur, yani bu Anayasa kanunlaşınca, Medeni Kanunun meselâ komşuluk hükümleri Anayasaya aykırı bir duruma girer. Onun için tahmin ediyorum ki, maddeyi komisyon tekrar görüşecektir; bu noktanın da nazarı dikkate alınmasını ümid ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım; mülkiyet hakkına, miras hakkına daha kuvvetli yer verelim diye, ileride daha da tehlikeli tasarruflara yol açmıyalım. Daha tehlikeli tasarruflara mevzu yapma imkânını vermiyelim. Mâruzatım bu kadar efendim.

BASKAN — Adnan Başer.

ADNAN BAŞER — Vazgeçtim.

BASKAN — Bahri Savcı.

BAHRİ SAVCI — Vazgeçtim efendim.

BASKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlarım, komisyonumuzun tedvin ederek, Kurucu Meclise getirdiği ve Kurucu Meclisin de üzerinde hassasiyetle durduğu, tesbit ettiği, (Türk Cemiyetinin temelini aile olması) hükmünün ve hakların en esaslı olan mülkiyet hakkının Anayasada yer almasının tesbit edilmiş olması; Türkün tarihî geleneğidir. Üç bin yıllık Türk milletinin temayülüdür. Bugün Türk cemiyetinin bünyesine ve arzusuna tamamen tevafuk eden maddeler tedvin edildiği için, rejimin esas ve temelini hedefinin ne olduğu tamamen tebarüz etmiş olduğundan Türk Milleti bu Anayasayı kendi arzusuna uygun olarak canü gönülden tasvibedecektir. Ben buna kaaniim. Şu bu istikametten şu veya bu kötü tefsirle Anayasanın her hangi bir şekilde Temsilciler Meclisinin yapacağı Anayasanın Türk Milliyetçiliğinin, Türk Cemiyetinin bünyesinden aykırı istikametlere gideceğini vehmedenler veya gönüllerinin arzusu bu kötü istikamette olup da Temsilciler Meclisinin o vehmin gölgesi altında aldanacağını sananlar hüsrana uğramışlardır. Bunun için Meclis ve Komisyonu candan tebrik ederim. Türk Milletini de tebşir ederim. (Alkışlar)

FETHİ ÇELİKBAŞ — Söz rica ediyorum, efendim.

BAŞKAN — Bir dakika Fethi Bey, komisyon söz istedi. Buyurun, efendim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım, gayet kısa mâruzatta bulunacağım. Sayın Emin Soysal'ın sözlerine karşı, bir noktayı belirtiyim. Bunlar daha önce getirdiğimiz metinde de vardı. Muhteva bakımından fark yoktur. Bugün takdim ettiğimiz metnin muhtevası, eski metne uygundur.

Muhterem Cahit Zamangil'in dediği gibi, mesele formül meselesidir. Bu yeni metinde, miras hakkı açıkça belirtilmiştir.

Eskiden bunun açıkça zikredilmemesinin sebebi, miras hakkının mülkiyet hakkına esasen dâhil bulunduğu mülâhazasıdır.

Ama, bâzı arkadaşlar, bunun zikredilmemesinden dolayı hassasiyet gösterip de, başka mânalar çıkardığı içindir ki, Komisyon bunu zait telâkki ettiği, yani zaten madde hükmüne dâhil telâkki ettiği halde, bir yanlış anlaşılmayı bertaraf etmek maksadiyle açıkça kaydetme yolunu tercih etmiştir. Bundan dolayı, ilgili maddelerden ve formüllerimizden kastımızı aşan mânalar çıkarılmasın diye, şimdi yapılan teklifle, 26, 37, 38, 39, 41 nei maddeleri, hiçbir suretle tereddüde mahal bırakmayacak formüllerle getirmek için komisyon geri istemektedir.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Evvelce konuştuğum için iki dakika konuşayım.

BAŞKAN — Buyurun.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar; evvelce huzurunuzda gerek mülkiyet hakkı gerek miras hakkı üzerinde konuşmamış olsaydım katıyen huzurunuzda çıkmıyacaktım. Bizim burada tamamen memleketin hayrına, milletimizin nef'ine yaptığımız müzakereler maalesef bâzı kötü niyetli insanlar tarafından kötü istikametlerde vatandaşlara yayılmak istendiği için şimdi huzurunuzda kıymetli komisyona müzakerelerden ilham alarak yaptığı tadil teklifi dolayısıyla teşekkür etmek istiyorum. Ve sayın Hıfzı Veldet Velidedeoglu'nun mütalâalarına iştirak ederek arz ve ifade edeyim ki, komisyonun tadil teklifi Medeni Kanunumuzun getirdiği, bugün Türk milletinin alışık olduğu şekilde bir mülkiyet hakkı ve tasarruf imkânı getirmektedir ve gerçekten, komisyo-

nun getirdiği teklif, Medeni Kanunumuz 618 nci maddesinde kabul ettiği mülkiyet hakkına tamamen uymaktadır.

Medeni Kanunun 618 nci maddesi şöyle der : Bir şeye malik olan kimse, o şeyde kanun daire-sinde dilediği gibi tasarruf etmek hakkını haizdir.

Bu ifade tarzı sosyal bir görüşe uygundur ki; bugün komisyonun Anayasamıza sokmak istediği de bundan başka bir şey değildir. Miras hakkının da Anayasada tasrih edilmesi faydalıdır. Mülkiyet hakkı mirası da ihtiva ediyor, demektense sarahten herkesin miras hakkına sahibolacağını metne ithal etmek çok daha doğru olur ve faydadan hali değildir. Bu fayda zait dahi olsa; vatan-daşa bir huzur vermek, onda bir ferahlık temin etmek için ve mahzuruna nispeten faydası çok daha önemli olacağından yerindedir. Şu halde, bugüne kadar bu konularla ilgili olarak yapılan münakaşalar, konuşmalar faydalı olmuş, sözcü aydınlatmış, işi kolaylaştırmıştır. Bütün söz alan arkadaşlara ve komisyonumuza, son tadil teklifinden dolayı teşekkür ederek huzurunuzdan ayrılıyorum efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, şimdi bu madde ile ilgili önergeler var. Önergelerin komisyonea nazarı itibara alınıp alınmaması mevzuubahsolabilir. Yalnız önerge sahipleri şahsan kendi önergelerinden, bu bakımdan komisyona imkân vermek üzere, vazgeçiyorlarsa, lütfen izhar buyursunlar.

HAMZA EROĞLU — Bir hususu arz edeceğim.

Benimki usule mütedairdir. 36, 37, 38 nci maddelerin yerlerinin değiştirilmesine mütedairdir. Vazgeçmiştim.

Müsaade ederseniz Sayın Hıfzı Veldet Velidedeöğlü'na bir iki kelime ile cevap vermek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Hıfzı Veldet Velidedeöğlü Hocamız, şayet, 36, 37 ve 38 nci maddelerin fert hakları ve hürriyetleri kısmına geçirilmesi yolundaki teklifime şahısları adına değil de komisyon adına cevap vermiş olsalardı, hiçbir diyeceğim olmazdı. Ama, şahısları adına konuşmuşlardır, onun için ben de kendilerine gereken cevabı vermek mecburiyetindeyim.

Sayın Hıfzı Veldet Velidedeöğlü, hem İstanbul Üniversitesi Anayasa Ön Tasarısını Hazırlama Komisyonunda çalışmıştır, hem de Tem-

sileiler Meclisi Anayasa Komisyonunda vazife almış bir arkadaşımızdır.

İstanbul komisyonunun hazırladığı tasarıya ait uzun da bir muhalefet gerekçesi vardır. Bu muhalefet gerekçesinde, İstanbul tasarısını, hem muhteva, hem de şekil bakımından tenkid etmektedir. Ayrıca da, bir yeni tasarı hazırlamış olan sayın Hıfzı Veldet Beyin bu hazırlamış oldukları, T. C. Anayasa Ön Tasarısının, yani kendi kalemlerinden çıkan ve kendi sistematigine uyan bu ön tasarının 25, 26 ve 27, 28 nci maddeleri, bizim 36, 37 ve 38 nci maddelerimize tekabül ettirilmekte ve klâsik ferdi hak ve hürriyetlerle ilgili bölümde yer almaktadır. Yani Sayın Hocamız Hıfzı Veldet Velidedeöğlü İstanbul tasarısına ait muhalefet şerhinde beyan ettiği hususa aykırı olarak burada konuşmuş bulunuyorlar. Tezat içerisindeyler.

Bu hususu tesbit ettikten sonra esas muhtevaya geçiyorum.

Meşhur hukukçu Brunet'in bir sözü var :

«Mülkiyet, hürriyet ve istiklâlin bir şartıdır. İnsan mülkiyete serbestçe sahibolduğu takdirde hürriyetinden tam olarak istifade eder ve şahsiyetinin tam olarak inkişafını bulur. Binaenaleyh mülkiyet tecavüzden masun ve mukaddestir. Hiç kimse mülkiyetinden kamu menfaati sebebi ve gerçek değeri peşin ödenmeden mahrum edilemez.

Adam Semith ise mülkiyet hakkı için şunları söylemiştir : «Şahsi mülkiyet ile düşünce hürriyeti hemen hemen aynı şeydir. Zâlimler mülkiyet hakkını çignedikleri zaman düşünce ve his hürriyetini de çigniyorlar, demektir.»

Muhterem arkadaşlarım, eğer biz huzurunuzdaki şu Anayasa tasarısının 51 nci maddesinde, mülkiyet hakkına ait bir hüküm sevk etmiş olsaydık, mülkiyet hakkının sosyal ve ekonomik haklar bölümünde yer almasına bir itirazda bulunmazdım.

Şahsi müliyetin değerlendirilmesi bakımından ve mülkiyet hakkının kamulaştırma ve millileştirme yolunda, ekonomik ve malî değer verilmesinde şüpheye kapıldığımdan bu hakların yerinin değiştirilmesinin lüzum ve zaruretine inanıyorum. Bu bakımdan takririmde ısrar ediyorum, yardımlarınızı bekliyorum.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, usul ile ilgili bir me-

seleyi arz etmek isterim. Mevzuubahis maddeleri komisyon geri istedi. Meclis müzakereleri maddeler üzerinde veya bir konu üzerinde cereyan eder. Binaenaleyh maddelerin komisyona verilmesi veya verilmemesi cephesinden müzakere konusu olabilir. Hamza Eroğlu arkadaşım gayet mükemmel, mükellef şeyler söylediler. Maddelerin komisyona iadesiyle bu konuşmaları alâkalı olmadığından Yüksek Başkanlığın dikkatini çekmek vazife olduğuna kaani olduğum için arz ediyorum.

BAŞKAN — Verilen önergelerle birlikte 36, 37, 38 ve 41 nei maddelerin komisyona verilmesini kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Önergelerle birlikte dört madde komisyona iade edilmiştir.

39 neu madde hakkında komisyonun hazırladığı yeni metni okutuyorum.

d) Devletleştirme

MADDE 39. — Kamu hizmeti niteliğini taşıyan özel teşebbüslerin kamu yararına uygun çalışması kanunlarla düzenlenir. Bu kanunlar uyarınca kamu yararına uygun çalışmayan özel teşebbüsler, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde ödenmek şartıyla devletleştirilebilir. Kanunun taksitle ödemeyi caiz gördüğü hallerde, ödeme süresi beş yılı aşamaz ve taksitler eşit olarak ödenir; bu taksitler, kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Yok. Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Altan Öymen.

ALTAN ÖYMEN — Usul hakkında konuşacağım arkadaşlar. Görülüyor ki komisyon, bazı maddeleri değiştirerek huzurunuzda getirmektedir. Tasarıda yer alan maddelerin orada esbabı mucibeleri bulunduğu göre, değiştirmenin esbabı mucibesinin de bilinmesi lâzım ve faydalıdır. Bu şekilde maddeler komisyona izah edildikten sonra esbabı mucibesi de izah edilmeden oylamaya geçilmemesidir, kanaatindeyim.

IV. İktisadi ve sosyal hayatın düzeni

MADDE 40. — İktisadi ve sosyal hayat, adalete, herkesin çalışması esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla millî

tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.

BAŞKAN — Yusuf Ziya Yücebilgin.

YUSUF ZİYA YÜCEBİLGİN — Sayın arkadaşlarım; iktisadi ve sosyal hayatın düzeni bakımından insan hayatı dört safha arz eder.

Bunlardan birincisi : Yedi yaşına kadar olan çocukluk devresidir.

İkinci devre ise, yedi yaş ile on sekiz yaş arası, yöneltme ve yetiştirme devresidir.

Üçüncü devre; çalışma yani aktivite devresidir.

Dördüncü devre, 65 ten sonraki dinlenme devresidir.

Anayasa; ikinci devre, yani insanların yetiştirme devresi üzerinde, lüzumlu teşkilâtların kurulması bakımından noksanlık arz etmektedir.

49 neu madde ayrıca halkın öğrenim ve eğitiminden bahsetmektedir. Fakat burada daha ziyade ilkokullar mevzuubahistir. Bilhassa benim arz etmek istediğim nokta meslekî yönetme ve meslekî öğretim ve eğitimidir. Binaenaleyh sosyal adalet bakımından bu müesseselerin de memleketimizde kurulması şarttır. Anayasada bunu noksan olarak görmekteyim. Son olarak hazırlanan Avrupa Sosyal Şartı Projesinin 9 ve 10 neu maddesi bundan bahsetmektedir. Mademki biz Garp demokrasisini kabul etmek istiyoruz, o halde Avrupa Sosyal Şart Projesine uyararak bu müesseselerin memleketimizde revaç bulmasını temin için lâzımgelen teşkilâtı da kurmak bizim için bir zarurettir. Bunları uzunuzadıya izah etmiyeceğim, zaman azdır. Bu müesseselerin Anayasaya girmesi için bir önerge veriyorum; ya 40 neu maddeye eklenmesi veya müstakil bir madde halinde tedvin edilmesi lâzımdır. Bunu arz ederim.

BAŞKAN — Sayın Vedat Dicleli.

VEDAT DİCLELİ — Efendim, evvelâ bu maddenin, ikinci bölümde yer alan maddelerdeki hükümlerin yöneldiği amaçları gösterir bir madde olduğu gerekçede söyleniyor. Bir ana madde olduğu ileri sürülüyor. Biz, ikinci bölümde bununla ilgili hiçbir hüküm göremedik. Acaba başka bir bölümle ilgili bir ana madde olmasın?

Birinci fıkradaki hükmü okuduk. Acaba burada bahsedilen iktisadi hayatta adalet nasıl

temin edilecektir? Adalet kelimesi burada, düşünülen mânayı ifade etmiyor, sanırım.

Herkesin çalışması esasından bahsediliyor. Bu nasıl sağlanacaktır? Devlet iş imkânları yaratacak ve herkes oralarda bir iş mi bulacaktır? Bu itibarla, bu kelimeleri anlaşılması zor mefhumlar olarak telâkki ediyorum.

İkinci fıkra iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmadan bahseder. Burada esas olan iktisadi kalkınmadır. Sosyal kelimesinin lüzumuna kaani değilim. Kültürel kelimesi ise faslında yer almıştır. Tasarıda kültürel kalkınma için 21 nci ve 49 ncu maddelerde hükümler sevk edilmiştir. Bu itibarla kültürel kelimesinin buraya ne maksatla konulduğunu öğrenmek istiyorum. İktisadi sosyal hayatın düzeni, bu nasıl olacak? «Bu maksatla millî tasarrufu artırmak» deniyor. Millî tasarruf nasıl artacak? Vergiler mi indirilecek? Yoksa, istihlâk tahdid edilerek vatandaş isteği dışında kazancının bir miktarını tasarruf etmek zorunda mı bırakılacak? Bu itibarla tasarrufu artırmak kaydının burada yeri olduğuna kaani değildir. İzah ederlerse minnettar olacağım. (Yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek)... bence bu da fazladır. Kalkınma plânı yapmakla Devlet ödevli olduğuna göre, iktisadi sahada kalkınma plânı yapılırken şüphesiz Devlet buna toplumun ihtiyacına göre bir istikamet verecektir. Bu itibarla burada yalnız kalkınma plânı mevzuu kalmadı. Bu plânın yalnız Devlet sektörüne ait mi olacak, yoksa hususi sektöre de istikamet verecek bir plân mı olacaktır? Ele alınacak işlerin prioritesi ne olacaktır? Özel teşebbüsler, bu plân dairesinde memleket kalkınmasına şahsi menfaatlerine müvazi olan nasıl iştirak edeceklerdir? Bu konuda da izahat verilerse faydalı olacaktır. Verilecek önergem yoktur. Yüksek Heyetinizin aydınlatılması bakımından sözünün izahat vermesini rica ederim.

BAŞKAN — Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Muhterem arkadaşlarım; bu maddede iki nokta, nazarı dikkatimi çekti. Komisyondan izahat rica ediyorum.

Birincisi, 40 nci maddenin birinci fıkrasına göre herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacı Devlet tarafından esas tutulacaktır. Acaba bu seviye nedir, ne olabilir? Bunu kavrayamadım. Bu meseleyi muhtelif hükümetler ayrı ayrı telâkki edemezler mi?

Sonra, acaba bütün herkes bu yaşayış seviyesinde eşit gelire mi sahibolacaktır? Yani hükümetler tarafından tesbit edilecek bir yaşayış seviyesinin üstünde istenilen vergi tarhedilebilecek midir? Meselâ ikinci fıkrada bu ihtimali görebiliyorum. İkinci fıkranın ikinci satırında «millî tasarrufu artırmak, Devletin vazifesidir» denilmektedir. Millî tasarrufu artırmak, vergilerle olacağına göre Devlet şu gayeyi göz önünde tutarak yani herkes için insanlık haysiyetine yaraşan yaşama tarzı esasını temin ediyor, ikinci görevleri de millî tasarruf için her türlü tedbirleri alacak. Bunun arkasından büyük kapital sahipleri standardı ne olacaktır?

Açıklanmasını rica edeceğim.

CAHİT ZAMANGİL — Bu maddenin birinci fıkrasının kapsadığı esaslı hüküm, her vatandaş için insan haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi sağlanmasının Devlet'in vazifeleri arasına alınmış olmasıdır. Bu noktada komisyon ile muhtabıkım. Devlet'in düzenleyici, hürriyeti koruyucu, hakları temin edici, iktisadi hayatta doğrudan doğruya rol alması gibi vasıfları ile yetinecek değildir. Dünyanın çeşitli cereyanları karşısında ve bilhassa Türkiyenin oturduğu toprak itibariyle, Türk Devletinin vatandaşlarını sefaletten koruması ve asgari insanca yaşama seviyesi sağlamaya ilgi göstermesi lâzımdır. Bu anlayış birçok tehlikelerden memleketimizi korumuş olacaktır. Tabiatıyla, evvelce de arz ettiğim gibi, burada dahi esas daha ziyade bir ülkü ifadesidir. Çünkü, Devlet imkânlarla hudutludur. Hudutlar da, realist olarak 51 nci maddede ifade edilmiştir. Binaenaleyh, 51 nci maddenin ışığı altında bu hükmü benimsemekteyim.

Birinci fıkrada bir hüküm daha var. Onun aydınlatılmasına hizmet etmek istiyorum. «Herkesin çalışması» esasına göre iktisadi hayat düzenlenecektir. Herkesin çalışması demek, herkes çalışsın, diyen bir esasın kabulü deemktir. Birkaç misal vereyim; ömrünün bir kısmını çalışmakla geçirmiş, emekli olmuş bir kimse, çalışmıyor. Herkesin çalışması esası buraya kadar gelir mi? Şüphesiz gelmez, diyecekler. O takdirde herkesin çalışması esası ne olabilir? Bir başkası, bir yaşa kadar çalışmış, kazanmış, ev bark sahibi olmuş, ömrünün bakıyesine de yetecek kadar parası var, halen çalışmıyor. Yani filhal çalışmıyor. Fakat geçmiş çalışmalarına dayanıyor, çalışmış-

yor. Bunu da çalıştırma zoru var mıdır? Daha başka bir misal alalım. Çalışmış, kazanmış, birtakım hisse senetleri, Devlet tahvilleri almıştır. Yani, tâbiriyle, menkul kıymetlerin rantı ile geçinmektedir. Bunun, bu madde karşısında durumu ne olacaktır?

Bir de bir miras meselesi var. Bir kimseye babasından bir miras kalmıştır, çalışmıyor. Miras meselesinde şunu da arz edeyim. Devlet büyük bir hissedar gibi vergi kanunları ile % 50 ye kadar mirastan hisse alıyor. Bu hal Devleti büyük bir mirasçı haline koyuyor. Biz bunu tabii buluyoruz. Sayın Hıfzı Veldet'e de Devletin miras hakkını vergi yolu ile tahdit edebildiği ve edebileceği hususunda bir misal de vermiş oluyorum.

Hulâsa; «Herkesin çalışması esası» nın neyi ifade ettiğinin açık olarak belirtilmesini rica etmekteyim.

BAŞKAN — Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Bendeniz sadece bir nokta üzerinde duracağım. Bu madde, toplum yararının gerektirdiği yerlerdeki yatırımlardan bahsediyor. Diğer maddeler de, kamu yararı, şeklinde bahsediyor. Bunlar hangi maksatlarla kullanılmıştır? Bundan başka madde, kamu yararına sınırlanacağından bahsediyor.

Bizim hukukumuz, mer'i kanunlarımız, şahıslar arasındaki münasebetleri kamu düzeni ve yararından saymaz. Komşu hakları ve memnu rekabet, kamu yararına anlamı içinde düşünülüyorsa bu yeni görüşü izah etsinler. Hususi hukuk tahditleri; geniş mânası ile kamu yararına mı oluyor? Komisyonun izahları ile bu tereddütler izale edilebilir.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, iktisadi ve sosyal hayatın düzeni ile ilgili bu maddenin tatbikatı 128 nei maddede derpiş olunmuştur. Filhakika bu maddede aynen şu hüküm vardır; (İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Plân Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen bir kanunla yürürlüğe konulur. Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir.)

Şu halde iktisadi ve sosyal nizamı kurarken bunu bir plâna bağlayacağız. Keyfiyet bu olunca bendenizin kanaatine göre ikinci fıkrayı

tayyederek, İstanbul İlim Heyeti tasarısının buna aidolan fıkrasını almak biraz daha isabetli olacak gibidir. Bundan evvel 39 neu madde ile Muhterem Heyeti Devletin özel teşebbüsü koruyacağına dair bir hükmü kabul buyurdu. Bu takdirde madde şöyle olursa, durum komisyonun yazmış olduğu maddeden daha kolay anlaşılır hale gelecektir. İstanbul tasarısı 37 nei madde 2 nei fıkrası : «Bu düzenlemede insanın, özel teşebbüs esasına dayanan iktisadi hürriyeti ve kendisini, yetenek ve isteklerine göre yetiştirme serbestliği gözetilir.» Komisyon tasarısının konuştuğumuz 40 nei maddesinin ikinci fıkrasında bahis konusu edilen esaslar, birtakım tercihlere göre plâni yönetmelikle ilgilidir ki, bu daha çok plânlama konusunda derpiş edilecek ve konu kabul edeceklerin siyasi görüşlerine terk edilmek lâzımgelen hususlardır. Bu ise evvelâ siyasi, onu takiben teknik mahiyette olan işlerdir. Anayasada yer almamak lâzımdır.

40 nei maddenin bir noktasına daha dikkatinizi çekerim. Burada da «herkesin dilediği alanda çalışması» tâbiri kullanılmamıştır. Halbuki 39 neu maddede de, kişinin dilediği alanda çalışması, kabul ediliyordu. Vâkıa bir iş mükellefiyeti aşağıda da var, ama bunu daha vâzıh bir hale sokabilmek için, bu maddede «dilediği» kelimesinin ilâvesi lâzımgelirdi. Yoksa başkaca vuzuh vermek şarttır. Çünkü, maksadın ne olduğu kolayca anlaşılmamaktadır. Sözlerimi özetliyerek arz edeyim ki :

Arz edeyim ki, Devletin iktisadi ve sosyal ve kültürel kalkınması 128 nei maddede zikredildiği gibi bir plâna bağlanacaktır. Buna ait kanun elbette Meclisten geçecektir. Elbette bu kanunun müzakeresinde birtakım tercihler olacaktır, birtakım tercihler burada yer alacaktır. Kaynakları bulunacak, tedbirleri kanunda derpiş edilecektir. Bunları şimdi burada saymanın ameli bir faydası yoktur. İtalyan plânının tatbikatında olduğu gibi muayyen mevzular Devlet işletmeleri kanalı ile, muayyen mevzular da şahısların imkânlarını Devlet imkânına eklemek suretiyle, hususi teşebbüs kanalı ile yapılacaktır. Ve bu sosyal, içtimai düzen kurulacaktır. Bütün istenilen şey, vatandaşa insanca bir hayat sağlamaktır. Bilmiyorum, İstanbul Anayasasında yer almış olan ikinci fıkrayı komisyon kabul eder mi? Arzu ettiği takdirde geri alırlar. Ben

takririmi takdim ediyorum. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

COŞKUN KIRCA — Muhterem arkadaşlarım, madde üzerinde, şahsım adına, kısaca mâruzatta bulunmak istiyorum. Burada «herkesin çalışması esası» ndan maksat, Birleşmiş Milletler Misâkında yer almış olan, tam istihdam prensipi ve bilhassa bizim gibi az gelişmiş memleketlerde ziyadesiyle mevzuubahsolan gizli işsizliğin ve mevsim işsizliğinin önlenmesi maksadıdır. Bundan maksat tamamen şudur : Yani burada yer alan mefhum tamamen iktisadi anlamında derpiş edilmiştir. Bu gaye, gerek zengin Batı memleketler, gerek bizim gibi az gelişmiş memleketlerde müşterek olan bir husustur. «İktisadi ve sosyal hayat adalete dayanacaktır» demekten maksat ise, gerek millî gelir dağıtımında gerek vatandaşın toplum içerisinde mevcut imkânlardan mümkün olduğu kadar eşit olarak faydalanacağı bir sistemi hedef olarak gösteren umumi bir direktif vermektir. «İnsanlık haysiyetine yaraşır» gibi çok umumi bir tâbirin, bir direktifin kesin kıstaslarını tesbit etmek imkânsızdır. Bu saydığım hükümler umumi felsefeye mütaallik mefhumlardır. Bunlar Devlete sadece bir gaye gösterir, bir direktif verir. Bu gayelere varmak, bu direktifler istikametinde hareket etmek için değişik iktisadi ve sosyal doktrinlere göre değişik tedbirler ve siyasetler takibetmek mümkündür. «İktisadi kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla millî tasarrufu artırmak ve yatırımları topluma yöneltmek» de belli bir tedbir değildir. Bu gayelere de farklı iktisadi siyaset tedbirleriyle ulaşılabileceğini söylemek mümkündür. Kalkınma, ister şu, ister bu metodla, şu veya bu tedbirlerle gerçekleştirilebilir. Bu maksatla, liberal veya Devletçi yollara başvurulabilir. Ancak, her iki halde de kalkınma, ancak millî gelirin artmasıyla mümkündür. Bunun için de, her halde, millî gelir artışında tasarruf payının artırılması ve bu suretle hâsıl olacak yatırım kaynaklarının toplumsal önceliklere yöneltilmesi lâzımdır. Bunlar, bizatihi tedbir değil, gayedir. Tedbirler, siyasi partilerin, iktisatların programlarında değişik iktisadi görüşlere göre yer alacaktır. Ancak bugün liberal sayılan, liberal sayılmıyan bütün devletler, bu gayelere varmayı mesuliyet olarak kabul etmişlerdir. Bunun gibi, müdahalecilik bugün en liberal Dev-

letlerde bile inkâr edilmeyen bir husustur. Her müdahale ise bir plâni gerektirir. Demek ki, plânlama da bugün liberal sayılan veya sayılmıyan bütün memleketlerde mevcudolan bir mefhumdur. Ama, plânın hangi karakterde olacağını, değişik siyasi partilerin doktrinleri arasında bir tercih yapacak olan seçmen kütlesi tesbit edecektir. Bizim yaptığımız, bu alemsümul hususları tesbit etmekten ibarettir.

Burada «Yatırımlar» dendiği zaman, buna kamusal yatırımlar da, özel teşebbüs yatırımları da dâhildir.

Yatırımlar, toplum yararının gerektirdiği önceliklere sevk edilirken demokartik kalkınma metotları tatbik edilecektir. Zora başvurma ve müsadere gibi metotlara başvurmak, Anayasanın diğer maddeleri muvacehesinde mümkün değildir. «Yatırımları toplumsal önceliklere yöneltmek» de bizatihi bir tedbir değil, bir gayedir. Bu gayeye varmak, bâzılarınca piyasa mekanizmasına uymakla, bâzılarınca tam rekabeti piyasada gerçekleştirici Devlet müdahaleleri yapmakla, bâzılarınca Devletçi yollarla, bâzılarınca da demokratik sosyalizmin telâkkillerini tatbik etmekle mümkündür. Görülüyor ki bu madde de, hiçbir suretle, belli bir doktrin getirilmemiş, demokratik doktrinler arasında, her birinin tatbik imkânı açık tutulmak suretiyle tamamen tarafsız kalmıştır. Yapılan şey, maddeyi, hangi cephesinden tetkik edersek edelim, her doktrin kabullendiği bir takım ana gayeleri tekrar etmekten ibarettir, sanıyorum.

RAUF GÖKÇEN — Efendim, Sayın Kırcaya çok tatlı ve yumuşak ifadelerle hakikaten bu maddeyi plâtonik bir direktif olarak bize gösterdi, sözlerine inandım. Yalnız baş tarafında müşahade ettiğimiz bir türlü gösteremediği, kabul ettiremediği dengemizi bilmedikçe maalesef bu maddede o tatlı sesi, güzel ifadeleri plâtonik direktif olarak bana göstermediğine kaaniim. Onun için Sayın Kırcaya'dan özür dilerim.

BAŞKAN — Sayın Ferid Melen.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlar; bu madde ile mücadelesini yaptığımız ve özlediğimiz bir müessesese, Devletin hayatına girmektedir. Bunu mesut bir hâdisese olarak telâkki etmekteyim. Yalnız, sayın komisyondan biraz

açıklamada bulunmasını rica ediyorum. Plâncılıktan ne anlıyoruz? Devletin âmme yatırımlarını plânlamak hep plâncılık mevzuuna girer. Ama umumi faaliyeti plâncılık mevzuuna sokmak nasıl olacaktır? Bütün istihsalı, bütün istihlâki ve bütün tasarrufu, hepsini bir tek plân içine sokmayı derpiş ediyoruz. Yine plânlama suretiyle memlekette bâzı işlerin yapılması veya yapılmaması plânlanacak mıdır? Veya bunu menedecek miyiz? Meselâ falan mıntaka hayvancılık yapacaktır diye bunu plânlıyacak mıyız? Falan saha pamuk ekecektir, falan saha ekmiyecektir... Bunu bir plâna bağlayıp memlekette tatbik edecek miyiz? Yani plâncılığımız bu kadar geniş şekilde mi olacaktır. Fethi Çelikbaş arkadaşımızın hakkı vardır, takyidetmek zarureti ile karşı karşıya kaldık.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlarım; bölümde, Devletin görevleri esasen 51 nei madde imkânları ile takyidedilmiştir : «Devlet bu bölümde belirtilen iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşmak ödevlerini ancak iktisadi gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir» denmektedir. Böyle olduğuna göre Devletin bu imkânlarla mukayyet olması tabiidir. Kırca arkadaşımız tam istihdam ile politika yürüyeceğini söylediler. Türkiye malî imkânları cılız olan bir memleketdir. 51 nei maddede konuşulmuş, kolay bir şey değildir. Bendeniz onu teklif ederken biraz plâtonik olmadan realizme götürüyüm istiyorum. Maddenin hüküm fıkrası hakikaten falan kanunun tanzimi sırasında konuşacağımız ve belki bu şekilde değil, başka bir şekilde kabul edeceğimiz teferruat, mutlaka o tedbirlerden bahseder ki, doğru değildir. İstanbul tasarısı bence daha isabetlidir. Komisyon muvafık bulursa kabulünü rica edeceğim. Arzu ederlerse baksınlar diye fikir olarak arz etmiş bulunuyorum.

CAHİT ZAMANGİL — Muhterem Kırca arkadaşımızı dikkatle dinledim, herkesin çalışma esasını şu şekilde izah buyurdular. Birleşmiş Milletree kabul edilmiş olan tam istihdam anlamında dediler. Tam istihdam mükellefiyeti, daha ziyade Devlete düşer, herkese iş bulmak gayretinin Devlet tarafından desteklenmesi lâzımdır. Halbuki burada herkesin çalışma esasını daha ziyade ferdin çalışma mükellefiyeti ba-

kımindan bir mâna ifade eder, haklıdır. Bu itibarla komisyonumuzun bizi aydınlatmasına intizar ediyorum.

BAŞKAN — Coşkun Kırca.

COŞKUN KIRCA — Efendim, Sayın Fethi Çelikbaş'a şahsım adına çok kısa olarak cevap vereceğim. Millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına olan önceliklere yöneltmek Devleti bir mesuliyetidir. Devlet bunu bir kalkınma plâni çerçevesi içinde yapacaktır. Nasıl millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek, türlü tedbirlerle olabilir. Devlet piyasa kanunlarını tesirlerini daha mükemmel yapacak hale getirir, «Mükemmel piyasalar» kurmak maksadıyla gereken müdahaleleri yapar. Buna mukabil, Devlet, kredi politikasını benimsiyerek ithâl lisansları sistemine dayanarak özel ve kamusal yatırımları muayyen istikâmetlere tevcih etmek gayesini güder. Şu halde kalkınmayı piyasa mekanizması içinde, müdahaleci doktrinler dâhilinde de düşünmek mümkündür. Bizim bu maddemiz ilerdeki Hükümetlerimizin kalkınma plânları yapmasını gerektiriyor. Ama, bu plân, istenirse Monnet Plâni gibi sırf bir rasat vasıtası olur, istenirse Vanoni Plânı gibi vasıtalı yollardan müdahale dozu bilâvasıta müdahale yollarından daha fazla olan veya istenirse aksi dozu derece derece arttıran Hindistan ve İsrail plânları gibi bir plân olur. Bütün bunlar, ileride partilerin millete arz edeceği değişik siyasi tercihlerin mevzu ve muhterasını teşkil edecektir. Yatırımların toplum yararına yöneltmesi meselesine gelince; bu evvelce de arz ettiğim gibi bir tedbir değil, değişik tedbirlerle varılması mümkün gayelerdir. Aynı mülâhaza millî tasarrufu artırma hususu için de vâridir.

BAŞKAN — Komisyonun bir sözü olacak mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, gerçi komisyon sözcüsü olarak konuşuyorum. Fakat ne de olsa sözcüler dahi bâzan biraz da kendi görüşlerini, hiç değilse kendi gerekçelerini dile getirirler. Benim konuşmam da şimdi böyle olacaktır.

Anayasanın ikinci maddesinde sosyal devlet tâbiri vardır. Bu mefhumun bizde yadırgan-
dığına şahit oluyoruz. «Sosyal tesanüt» ke-
limesi 1924 Anayasa tasarisının bir maddesin-
de geçince, birçok mebus ayağa kalkmış ve
«o ne demekmiş» diye bağırarak maddenin red-
dedilmesini sağlamışlardı. 1924'ten bu yana,
Türkiye'nin bir hayli ilerlediğine kaaniyiz.
Şahsan gönlüm öyle istiyor ki, «sosyal adalet»,
«sosyal devlet» kelimeleri, bu Mecliste ve mem-
leketimizde artık hiçbir suretle yadırganmama-
sı lâzımgelen medeni mefhumlar olarak kabul
edilsin. Ne yazık ki, bu kelimeler hangi
maddede geçerse geçsin, bâzi şahıslar derhal
menfi bir reaksiyon göstermektedirler. O ar-
kadaşlarımızın bu yoldaki tekliflerini komisyo-
n kabul etmediği zaman da, bize karşı çok daha
asabî bir şekilde, «Komisyon nuh der, Peygamber
demez» diye mânevi tazyik de yapılıyor.
Bu tutumun tesiri altında, komisyon hiç de za-
rarlı olmıyan hattâ pek faydalı olan bâzi cüm-
leleri çıkarmak mecburiyetinde kalıyor. Niha-
yet Anayasayı komisyon kendisi yapmıyor. Son
söz sizindir. Fakat bu meseleler üzerinde uzun
uzadıya durmuş insanlar olarak da, arz et-
mek isteriz ki, objektif ölçülerle hareket edil-
diği, kelime ve hükümlere gerçek mânası ve-
rildiği zaman, davranışın böyle olmaması ge-
rekirdi. Açıkça söyleyeyim ki, ilmî bir he-
yette olsaydım yahut komisyon sözcüsü olma-
saydım, çıkarılan bu cümlelerin bir kelime-
sinden dahi vazgeçmezdim. Ama, siyasi bir ko-
misyonda olduğum için, birçok tâvizler ver-
meye mecbursunuz. Ancak, tarihî bir vesika
yaptığımızı ve tarihî sorumluluğumuzu da unut-
mıyalım. Altan Öymen arkadaşımız, çok hak-
lı olarak bizi tenkit etti. Bu tenkit bugüne ka-
dar yapılanların belki de en haklısı, en yerin-
de olanıdır. Bâzi değişiklikler yapıyorsunuz,
gereğesini bildirmiyorsunuz diyor. Öyle za-
man oluyor ki, konuşulması lâzımgelen yer-
de susmayı tercih ediyoruz. Bâzi arkadaşlar
konuşma meraklısı olduğum için sık sık kür-
süye çıktığımı zanediyorlar. Hiç de gönüllü
olarak bu kürsüye çıkmıyoruz. Arkadaşlarımızın
bu şekilde düşünmeleri, ve hatta «lüzum
yok» diye bağtırmaları, bir insan olarak mâ-
neviyatımıza tesir ediyor. İşte 39'ncü madde
de çıkardığımız kısmın izahı için kürsüye gel-
meyişimizde de, bu davranış âmil olmuştur.

39'ncü maddenin atılan son kısmı, ile 40'ncü
maddenin mânasında her hangi bir değişiklik
yapmak hedefi görülmüş değildir. Bu bir tek-
rarı önleme meselesidir. Yoksa o hükmü at-
makla, mânasında bir değişiklik yapmak asla
düşünülmemiştir. İtalyan Anayasasının 41'nci
maddesinde, çok daha mufassal bir şekilde
özel teşebbüse sosyal istikâmette tahditler ko-
nulmuştur.

Yine sosyal devletin iktisadi düzenlenmesi,
sosyal zihniyet çerçevesi içinde olur. Hangi sosyal
devlet? Hürriyetçi, demokratik, lâik olan ve «Ba-
tılı mânada sosyal devlet nizamını» kabul eden
bir devlet. Biz bu hükümlerle, «Alman iktisadi ha-
yatının Anayasası» ruhuna uygun düşen bir hü-
küm getirdik. Evet, Adenauer Anayasasında bu-
lunuyor bu hükümler. Bu görüşe uygun olarak,
Batılı bir ilim adamı diyor ki, sosyal devlet; bil-
hassa liberal iktisat ve plânlı iktisadın mezcedil-
diği bir sisteme uygun düşmektedir. İşte onun
iktisadi nizamından bahseden 40'ncü maddeyi
koyduk. Sosyal Devlet, o mânada anlaşılacak de-
ğerlendirilecektir. Eğer buna rağmen bâzi arka-
daşlar, hakikaten sosyal istikâmette biraz aşırı
gittiğimiz inancında iseler, burada ileri gidilmiş
diyörlarsa, açıkça ifade edeyim ki, «onlar sosyal
devlet nizamını istemiyorlar» demektir. Sosyal
devletten korkmıyalım! Tekrar ediyorum : Sosyal
devleti kabul etmediğimiz zamandır ki, korkma-
mız ve endişe etmemiz lâzımdır. «Sosyal adalet-
te», «sosyal devlette» endişe edilecek her hangi
bir eihet yoktur.

Herkesin çalışması prensibine gelince : Bu-
nun iki mânası var. Yabancı dillerde karşılığı,
Alman tâbiri ile Vollbeschaeftigung, Fransızca
tâbiri ile plein emploi, İngilizce tâbiriyle full emp-
loyment dir ki; bunun mânası, toplum hayatın-
daki bütün şahıslara, - bir kolu olmıyanlar, iki
ayağı olmıyanlar da dâhil olmak üzere herkese -
iş bulmak, cemiyete faydalı hale getirmektir. Bu,
Batılı memleketlerde genel olarak tatbik edilen
bir usuldür. Meselâ İsviçre'de tam çalışma ideal
tatbikatını bulmaktadır. Hem hürriyetçi, hem sos-
yal bir memleket. Biz de bu tâbir ile onu kastedi-
yoruz. İşsizlere iş bulunacaktır. 41'nci madde tet-
kik edildiği zaman görülecektir ki, mecburi çalış-
ma diye bir şey kabul etmiyoruz. Fakat birçok
anayasalarda da belirtildiği üzere, «çalışma» bir
hak ve vazifedir. Bu hükmü de koyuyoruz. Ama,
bu hüküm daha ziyade ahlâki bir muhtevaya sa-

hip imiş; olsun! Bu memleketi ancak çok çalışmanın kalkındıracağına ve Atatürk'ün dediği gibi, muasır medeniyet seviyesine ulaşacağına kaani olarak, bu düsturu ifade etmeye lüzum görüyoruz. Kaldı ki, Avrupa İnsan Haklarını Koruma Sözleşmesinin 4 nci maddesi, mecburi çalışmayı men ediyor. Ama, «normal medeni mükellefiyetler şümüline giren her türlü çalışma bundan istisna edilir» diyor.

Muhterem arkadaşlar, İsviçre'de harb zamanında ve harb krizi devam ettiği sırada, bütün hizmetler devlet tarafından düzenlenmeye başlandı. Üniversite talebelerinin köylerde yirmi bir gün amelelik yapma mükellefiyeti de vaz'edildi. Bunu Köksal arkadaşım da bilir. Ben de bilfiil 21 gün çalıştım. Ne kadar ağır ve yorucu bir hizmet olduğunu bilirim. Şunu ifade ediyorum ki, çalışma esası, demokratik memleketlerde uygulandığı şekilde vaz'edilirse, bunda endişe edilecek bir taraf yoktur. İsviçre'de olduğu gibi Türkiye'de de, Türkiye'nin gelişmesi, felâketlerin kaynağı olan cehaletin yok edilmesi için, icabederse üniversite mezunlarına köylerde hocalık yapma külfeti yüklenebilir. Bu hiçbir zaman, bu demokratik anlayışa aykırı düşmez. Memleket ihtiyaçlarına uygun bir istikamette ve demokratik ölçüler içinde konulacak külfetler, 40 nci maddede bahsedilen herkesin çalışması esasına da uygundur; ve çalışma mükellefiyeti, nihayet insan haysiyetine yaraşan yaşama seviyesinin sağlanması amacını güdebilir.

41 ve 47 nci maddelerdeki dinlenme hakları, herkesin insan gibi hayat sürmesini, kısaca Türkiye'de hürriyetlerin yalnız kâğıt üstünde kalmasını, fiiliyata da intikal etmesini sağlar.

Herkes, insan gibi yaşama şartlarına, insan haysiyetine yaraşır bir pozisyona, böyle bir hayat standardına sahibolmalıdır. Ve Türkiye'de insan gibi yaşamak, 27 milyonun hakkıdır; yoksa yalnız 27 binin veya 270 binin hakkı değildir, diyoruz. İşte bunun için, devlet plânlı olarak iktisadi hayatı düzenler. Ama muhterem Ferit Melen'in sorusuna karşı arz ettiğim üzere, plânlama, kolektivist sistemde olduğu gibi her şeyi plânlama olursa, bu takdirde çalışma hürriyeti de ortadan kalkar. Mülâyim bir plânlama, tatlı plânlama bahis konusudur. Meselâ Almanların tatbik ettikleri gibi. Binaenaleyh, toplum hayatı için pek değerli bir direktif olarak konmuş olan bu maddeyi kabul etmelerini, arkadaşlarımdan rica ederim.

Bu maddede endişe edilecek hiçbir nokta yoktur. Sosyal devlet mefhumunu, bu madde ile biraz daha açmaktayız. Bu madde, memleketimizde hayat seviyesini yükseltmeyi ve hürriyetlerden bütün nimetlerden herkesin faydalanmasını mümkün kılmak gayesine yönelmiş esaslı bir madde dir.

BAŞKAN — Nurettin Ardıçoğlu.

NURETTİN ARDIÇOĞLU — Muhterem arkadaşlar; bendeniz de şahsım adına bu 40 nci maddeyi savunmak için birkaç söz söylemek üzere huzurunuzda çıktım.

Arkadaşlarım; bu maddenin komisyonda tedvininde, hakikaten çok emek verilmiş, günlerce müzakere edilmiştir. İstanbul tasarısından gelen formüller daha geniş durumda idi. Yeni şekillere girdi. Hattâ bunun için bir alt komisyon teşkil edildi. Bu komisyonda bendeniz de, bazı arkadaşlar da vazife aldık. Nihayet maddeyi bu şekilde huzurunuzda getirdik. Naçiz kanaatime göre, bu 40 nci madde, Anayasamızın en güzel maddelerinden biridir ve birisi olacaktır. Kanaatime göre birinci fıkrada «sosyal devlet» in bir tanifi yapılmaktadır. Sosyal devlet sosyal ve iktisadi konularda Devlete görev verir. Devlet bu görevi yaparken, kanun koyucusu olarak, birinci fıkrada gösterilen istikamette hareket edecektir; memleketimizde sosyal devletin gerçekleşmesi sağlanacaktır.

İkinci fıkraya gelince : İkinci fıkrada arkadaşlar, kalkınmanın demokratik yollarla yapılacağı fikri vardır ve yatırımların plânlştırılması fikrini getirmekteyiz. Bu Anayasa ile, bir taraftan insan haklarını kemali ile teminat altına almak yolunda cehdimiz vardır. Diğer taraftan kalkınma bakımından geri kalmış bir memleket olarak, demokrasinin teminatı içinde iktisadi yönden nasıl kalkınacağımızın şaması çizilmektedir. Bundan sonraki maddelerde bunların akislerini göreceksiniz. Hakikaten memleketin bugün içinde bulunduğu şartlar, bize bu konuda büyük vazifeler yüklüyor. İtalyan Anayasasını okuyun. Orası iktisadi ve kültürel bakımdan bize nazaran çok ilerlemiş olduğu için demokratik bir Anayasa yapmak bizden daha kolaydır. Fakat bugün bizim içinde bulunduğumuz şartlar başkadır. Bir taraftan da demokrasiyi, iktisadi durumla bağdaşacak şekilde geliştirmek vaziyetiyle karşı karşıyayız. Şüphesiz ki, bu güç bir görevdir. İşte burada, ikinci fıkrada Anaya-

sa bir istikamet vermektedir, kalkınmanın yollarını göstermektedir.

Arkadaşlarım, ikinci fıkranın son kısmı yatırımları ve plânlamayı ele alıyor. Coşkun Kırca'nın işaret ettiği gibi, 128 nci maddeyi de beraber mütalâa etmek lâzımdır. Memleketin geçirmiş olduğu acı tecrübelerin ışığı altında, bunun konması zarureti takdir buyuracağınızdan eminim.

Arkadaşlarım; sosyal devletin tarifi deniyor. Komisyon bu ilkeyi yeniden huzuruza getirecektir. Anayasa Komisyonundaki fikirler arasında, benim görüşüme nazaran derin, ideolojik uçurumlar yoktur. Bir iktisadi veya sosyal meselenin hallini her birimiz biraz farklı düşünüyoruz ama aramızda derin farklar yoktur. Bendeniz bazı arkadaşlarımıza nazaran biraz daha farklı bir durumda olmama rağmen, neden muhalefet şerhi verilmedi diye soruldu. Biz bir Anayasa yaparken ne liberal, ne de sosyal akidelere dayanmıyoruz. Doktrinler bir parti programı şeklinde veya iktisadi alelade bir kanun şeklinde bir eser ve vesika huzuruza getirmiyoruz. Öyle bir vesika huzuruza getiriyoruz ki, bir liberal parti de iktidara gelirse, Anayasanın kadrosu içinde, programını tatbik edebilsin, aynı suretle bir sosyalist iktidarda bunu yapabilirsin.

Sosyal devlet mefhumu ile tam ittifak halindedim. Sosyal devlet mefhumu; liberal düşünenler içinde buna zaruret vardır, sosyal düşünenler için de bu bir zarurettir.

Dün bir partinin ilçe başkanı, isminin zikrinin lüzumlu bulmuyorum. Bakalım Anayasanın milliyetçi mi olacak, sosyalist mi olacak şeklinde bana bir soru sordu. Bu söz kafamı karıştırdı. Burada çok güzel şeyler konuşuluyor ama bunun dışarıdaki akisleri yanlış oluyor!

BAŞKAN — Cahit Zamangil?... Yok sesleri. Turhan Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, mâruzatım kısa olacaktır. Bu madde, sanki altında birtakım ideolojik görüş farkları yatıyormuş gibi ciddî endişelere yol açtı. Hakikatte Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını hazırlamakla meşgul olan Meclisimizin büyük bir mahariyeti vardır. Bu da derin ideolojik uçurumlarla birbirinden ayrılmamış olan ve aynı dille konuşup birbirlerini anlamaya muktedir insanlardan müteşekkil olmasıdır. İster bağımsız ola-

lım ister şu veya bu partiye mensubolan Türk Devletinin yarını için değişik görüşlerimiz olsa bile, aramızda aşılmaz uçurumlar yoktur.

Biraz evvel, Sosyal arkadaşım alkışlarla karşılanan bir konuşma yaptı. Bu Anayasanın, aile nizamını sayan, mülkiyet hakkını tanıyan millet dediğimiz sosyolojik vakıayı göz önünde tutan bir Anayasa olduğunu Türk tarihinden ilham aldığını beyan etti.

Bu maddede de bunun dışında bir ruh yoktur ve olamaz.

Türk Devleti, hürriyet nizamı içinde, insan haklarına ve demokratik prensiplere bağlı bir devlet yapısı içinde, iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek mecburiyetindedir. Arkadaşlarımız bunun icaplarını gözeterek ve iktisadi gelişmeyi devlete vazife olarak veren bir madde getirmişlerdir.

Anayasa Komisyonu üyelerimizin insan hakları ve demokrasiye bağlılığına yüzde yüz inandığım, tasarımı bu yolda mücadele etmiş insanların hazırladığını bildiğim için, maddenin felsefesinde kendileri ile tamamiyle beraberim. Yazılış tarzı üzerinde, bir iki noktada bazı tadilat yapılabilir. Bu yolda bir önerge takdim ediyoruz tasvibinize mazhar olursa, zannediyorum ki esasen arkadaşlarımızın güttükleri maksat da aynı olduğuna göre, bazı lüzumsuz tereddütler giderilmiş olur.

İkinci fıkraya, kalkınmanın hürriyet ve insan hakları çerçevesi içinde gerçekleştirileceği yazılabilir.

Millî tasarrufu artırmak, kalkınmanın zaruri şartıdır. Ancak, bu bir iktisadi politika ve tatbikat meselesi olduğu için, buradan çıkarılabilir. Nihayet, bu bir iktidarın politikası meselesidir. Kalkınma plânı yapacak olanların alacakları tedbirlerden ibarettir.

Ayrıca, ikinci fıkranın ilk satırındaki demokratik sözü yerine «hürriyet ve insan hakları» sözü kullanılınca fıkra şöyle devam etmelidir : «Yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve demokratik ilçelere uygun millî kalkınma plânlarını yapmak devletin ödevidir.» Bu suretle, bizim plândan kasdettiğimiz şeyin totaliter mânada plân olmadığı daha iyi anlaşılır. Bu maksatla, «Kalkınma plânı» kelimesinin önüne, «Demokratik ilkelere uygun millî» kelimelerini ilâve ediyoruz.

Teklifim budur. Kabulünüze mazhar olursa

B : 45 14.4.1961 O : 3

minnettar olacağım. Aslında bizim düşündüğümüz mânada yazılmış olan madde çeşitli ve yersiz tefsirlere uğramaktan kurtulmuş olacaktır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, yeter sayımız kalmamıştır, 17 Nisan 1961 Pazartesi günü saat 10,00 da toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma saati : 18,55

